

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

PAVEL BLAGODEROV

CIVILINĖS SAUGOS SISTEMOS SUBJEKTŲ
SĄVEIKA LIKVIDUOJANT EKSTREMALIAS
SITUACIJAS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:

Doc. dr. Birutė Pitrenaitė

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

CIVILINĖS SAUGOS SISTEMOS SUBJEKTŲ
SĄVEIKA LIKVIDUOJANT EKSTREMALIAS
SITUACIJAS LIETUVOJE

Veiklos audito magistro baigiamasis darbas
Studijų programos kodas 621N71001

Darbo vadovė:

Doc. dr. Birutė Pitrenaitė

2011 12

Recenzentas

Atliko

VKAmns0-01 gr. stud.

P. Blagoderov

2011 12

VILNIUS, 2011

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
THE FACULTY OF POLITICS AND MANAGEMENT
DEPARTMENT OF MANAGEMENT

PAVEL BLAGODEROV

**THE INTEROPERABILITY OF CIVIL PROTECTION
SYSTEM ENTITIES IN AN EMERGENCY RESPONSE
IN LITHUANIA**

Master's Thesis

**Supervisor –
Doc. Dr. Birutė Pitrenaitė**

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	9
1. SAŲEIKOS SVARBA EKSTREMALIŲ SITUACIJŲ VALDYMO	
PROCESE	11
1.1. Ekstremalių situacijų valdymo samprata ir fazės.....	11
1.2. Sąveikos samprata valdant ekstremalias situacijas.....	22
1.3. Pasirengimas veikti sąveikoje su kitais civilinės saugos subjektais.....	25
1.4. Sąveikos įtaka lokalizuojant ir likviduojant ekstremalias situacijas.....	30
2. LIETUVOS CIVILINĖS SAUGOS SISTEMOS SUBJEKTŲ SAŲEIKOS	
VERTINIMAS	36
2.1. Civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos reglamentavimas.....	36
2.2. Tyrimo metodika.....	51
2.3. Sąveikos per civilinės saugos pratybas ir treniruotes vertinimas.....	59
2.4. Sąveikos ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų metu vertinimas.....	67
IŠVADOS	76
SIŪLYMAI	77
LITERATŪRA	78
ANOTACIJA	83
ANNOTATION	84
SANTRAUKA	85
SUMMARY	86
PRIEDAI	87

SANTRUMPOS

ESV – Ekstremalių situacijų valdymas

FEMA – The Federal Emergency Management Agency (Federalinė ekstremaliųjų situacijų valdymo agentūra)

EĮ – ekstremalus įvykis

ES – ekstremali situacija

PES – Parengtis ekstremalioms situacijoms

CS – civilinė sauga

ESVP – ekstremalių situacijų valdymo planas

JTO – Jungtinių Tautų Organizacija

KAM – Krašto apsaugos ministerija

FM – Finansų ministerija

PAGD – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos

RSC – Radiacinės saugos centras

SAM – Sveikatos apsaugos ministerija

URM – Užsienio reikalų ministerija

VPGT – Valstybinė priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba

VRM – Vidaus reikalų ministerija

VSAT – Valstybės sienos apsaugos tarnyba

CSV – Civilinės saugos valdyba

SKS – Situacijos koordinavimo skyrius

KA – Krašto apsauga

GDV – Gelbėjimo darbų vadovas

LK – Lietuvos Kariuomenė

OC – Operacijų centras

OV – Operacijos vadovas

APGV – Apskrities priešgaisrinė gelbėjimo valdyba

BPC – Bendrasis pagalbos centras

ESK – Ekstremalių situacijų komisija

ILŠ – Incidento likvidavimo štabas

DKŠ - Darbų koordinavimo štabas

MPKG - Mobilioji pajėgų koordinavimo grupė

PRIEDAI

1 priedas. Respondentų žodinės apklausos rezultatai.....	87
---	----

LENTELĖS

1 lentelė. Civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitų vertinimas.....	59
2 lentelė. Ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų vertinimas.....	67
3 lentelė. Respondentų žodinės apklausos rezultatai.....	87

PAVEIKSLAI

1 pav. Ekstremalių situacijų valdymo fazės.....	12
2 pav. Rizikos mažinimo fazės pagrindiniai elementai.....	13
3 pav. Parengties procesas.....	16
4 pav. Reagavimo tikslų įgyvendinimo elementai.....	18
5 pav. Padarinių likvidavimo fazės valdymo proceso schema.....	22
6 pav. Sąveikos etapai ekstremalių situacijų valdymo fazėse.....	24
7 pav. Civilinės saugos subjektų stebėsenos ir prognozavimo funkcijų vykdymas per bendrąjį duomenų apdorojimo centrą.....	27
8 pav. Ekstremalių situacijų valdymo plano struktūra.....	30
9 pav. Reagavimo efektyvumo priklausomybė nuo laiko skirtingai organizavus sąveiką.....	33
10 pav. Keitimosi informacija apie ekstremaliąją situaciją schema.....	41
11 pav. Sąveikos su Lietuvos kariuomenės kariniais vienetais organizavimo schema.....	44
12 pav. Keitimosi informacija apie ekstremalias situacijas schema. Nr. 2.....	45
13 pav. Empirinių tyrimų schema.....	53
14 pav. Duomenų šaltiniai ir tipai.....	54
15 pav. Valstybės lygio civilinės saugos pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius.....	60
16 pav. Valstybės lygio civilinės saugos pratybų duomenys.....	61
17 pav. Ryšio organizavimas valstybės lygio civilinė saugos pratybose.....	61
18 pav. Savivaldybės lygio civilinės saugos pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius.....	62
19 pav. Savivaldybės lygio civilinės saugos pratybų duomenys.....	63
20 pav. Ryšio organizavimas savivaldybės lygio civilinė saugos pratybose.....	63
21 pav. Kitose civilinės saugos pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius.....	64
22 pav. Kitų civilinės saugos pratybų duomenys.....	65
23 pav. Neigiamų sąveikos organizavimo atvejų suskirstymas į grupes.....	66
24 pav. Ryšio organizavimas kitose civilinės saugos pratybose.....	66
25 pav. Ekstremalių situacijų skaičius ir pobūdis.....	68
26 pav. Ekstremalių situacijų duomenys.....	69
27 pav. Ryšio organizavimas ekstremalių situacijų metu.....	69
28 pav. Ekstremalių įvykių skaičius ir pobūdis.....	70
29 pav. Ekstremaliuose įvykiuose dalyvaujančių institucijų skaičius.....	70
30 pav. Ekstremalių įvykių duomenys.....	71
31 pav. Ryšio organizavimas ekstremalių įvykių metu.....	72
32 pav. Incidentų skaičius ir pobūdis.....	72
33 pav. Incidentų duomenys.....	73

IVADAS

Pasaulyje atsitinka daugybė žmonių gyvybei, sveikatai, jų turtui, gamtai ir aplinkai pavojingų įvykių. Tai gali būti žemės drebėjimai, vulkanų išsiveržimai, potvyniai, uraganai, taip pat karai, teroristiniai aktai, gaisrai ir t.t. Paskutiniu metu ypač padaugėjo įvykių, susijusių su gamtiniais ir technogeniniais reiškiniais, dėl kurių patiriami itin dideli nuostoliai, tiek žmonių, tiek gamtos atžvilgiu, pvz. avarija Fukušimos atominėje elektrinėje. Visus mitėtus įvykius galima pavadinti dviem žodžiais – ekstremalios situacijos.

Daugelyje pasaulio šalyse visi minėti įvykiai paprastai vadinami ekstremaliomis situacijomis (angl. Emergency). Tam, kad būtų galima užkirsti kelią ekstremalios situacijos sukeltiems padariniams, būtina ekstremalias situacijas valdyti. Ekstremalių situacijų valdymo sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių: prevencijos, stebėsenos, parengties, planavimo priemonių, sąveikos, materialinių techninių išteklių, darbuotojų kvalifikacijos ir kitų. Apie ekstremalių situacijų valdymą apskritai, tai pat apie tam tikrus ESV veiksnius parašyta nemažai darbų, šiuos procesus nagrinėjo užsienio mokslininkai: E. L. Quarantelli, P. Lagadec, M. Stewart, S. Fink, Lietuvoje – B. Pitrenaitė, tačiau būtent sąveikos veiksnys analizuojamas nepakankamai. Nors sąveika nėra mažiau svarbus procesas nei koks nors kitas. Kodėl tai yra svarbu? Kai kurias ekstremalias situacijas galima likviduoti tik tam bendromis jėgomis, t.y. panaudojus kelių institucijų pajėgumus (Valstybės audito ataskaita, 2008). Kuo rimtesnis ekstremalus įvykis, tuo daugiau civilinės saugos pajėgų, institucijų ir subjektų telkiama įvykiui likviduoti. Šaukiamos ekstremalių situacijų likvidavimo komisijos, sudaromi valstybės, savivaldybių, ministerijų, ūkio subjektų ekstremalių situacijų operacijų centrai, skiriamas operacijų vadovas, gelbėjimo darbų vadovas ir t.t. Ar vien tik ta sąlyga, kad operacijoje dalyvauja gausybė institucijų, užtikrina ekstremalios situacijos likvidavimo sėkmę? Tikriausiai, kad ne. Kadangi norint efektyviai pasinaudoti institucijų pajėgumais, būtinas organizuoti visų jų sklandų darbą, t.y. užtikrinti jų tarpusavio sąveiką – procesą, kuris plačiąja prasme suprantamas kaip suinteresuotų subjektų bendradarbiavimo metodų visuma, apjungianti pajėgų, likviduojančių ekstremalias situacijas, pastangas ir veiksmus, siekiant maksimalaus likvidavimo darbų efektyvumo.

Lietuvoje taip pat sukurta ir veikia civilinės saugos sistema, rengiami tam tikri teisės aktai, prognozuojamos galimos ekstremalios situacijos, organizuojamas jų likvidavimas ir padarinių šalinimas. Ir visoje šitoje sistemoje, be abejo, sąveikos procesams turi būti skiriamas tam tikras dėmesys. Kyla klausimas, kokio lygio yra Lietuvos civilinės saugos sistemos subjektų sąveika, ar pakankamai dėmesio jai skiriama visose ESV fazėse, kad būtų galima efektyviai vykdyti civilinės saugos sistemos uždavinius? Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, suformuluotas tam tikras darbo tikslas bei uždaviniai ir parengti tyrimo metodai.

Tyrimo objektas – civilinės saugos sistemos subjektų sąveika Lietuvoje.

Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos planavimą bei jo įgyvendinimą likviduojant ekstremalias situacijas.

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti ekstremalių situacijų valdymo procesą ir sąveikos svarbą kiekvienoje ESV fazėje.
- 2) Nustatyti, ar LR civilinės saugos sistemos subjektų priimtuose teisės aktuose pakankamai dėmesio skiriama tarpusavio sąveikai stiprinti.
- 3) Atlikti realiai įvykusių ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių bei incidentų, taip pat įvairių lygių civilinės saugos pratybų analizę.
- 4) Suformuluoti siūlymus nustatytiems trūkumams pašalinti.

Magistro darbe taikomi tyrimo metodai:

1. **Mokslinės literatūros analizės metodas** - su ekstremalių situacijų valdymu susijusios literatūros analizė, siekiant nustatyti įvairius sąveikos proceso ypatumus.

2. **Teisės aktų ir kitų dokumentų analizės metodas** – esamos LR teisinės bazės studijavimas ir analizė pasirinkto tyrimo aspektu.

3. **Lyginamosios analizės metodas** – mokslinėje literatūroje ir LR teisės aktuose aprašytų sąveikos ypatumų palyginimas.

4. **Interviu** – giluminis interviu skirtas patikrinti dokumentų turinio analizės metu gautus duomenis ir įvertinti galimas priemones nustatytoms problemoms spręsti.

5. **Turinio (kontent) analizės metodas** – naudotas tiriant sąveikos aspektus civilinės saugos pratybų bei realių ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių, incidentų metu.

6. **Apibendrinimo metodas** – literatūros, taip pat gautų teisinių dokumentų analizės metu bei empirinio tyrimo duomenų apibendrinimas ir sisteminimas.

Magistrinio darbo struktūra.

Magistro darbą sudaro: įvadas, 2 skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas (66 šaltiniai), anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, 1 priedas. Tyrimo duomenis iliustruoja 3 lentelės ir 33 paveikslai.

1. SAVEIKOS SVARBA EKSTREMALIŲ SITUACIJŲ VALDYMO PROCESĖ

1.1. Ekstremalių situacijų valdymo samprata ir fazės

Šiuolaikiniame pasaulyje ekstremalios situacijos nėra jau toks retas reiškinys. Kiekvieną dieną žiniasklaidoje pranešama apie įvairiose šalyse įvykusias nelaimes, teroro aktus, avarijas, stichines nelaimes, epidemijas, riaušes, karinius veiksmus ir kitus įvykius, kuriuose žūsta ar būna sužeisti žmonės, patiriama didžiulių materialinių nuostolių, padaroma didelė žala gamtai. Vien dėl technologinių, meteorologinių, hidrologinių, klimatologinių ir biologinių nelaimių pasaulyje nuo 2000 metų žuvo apie 3 milijonus žmonių (The International Disaster Database).

Lietuvos civilinės saugos įstatyme ekstremalios situacijos sąvoka apibrėžiama šitaip: dėl ekstremaliojo įvykio susidariusi padėtis, kuri gali sukelti staigų didelį pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, turtui, aplinkai arba gyventojų žūtį, sužalojimą ar padaryti kitą žalą.

K. Baikštys savo knygoje „Civilinės saugos pagrindai“ šitaip apibūdina ekstremalią situaciją: tai „padėtis, kai dėl ginkluotų konfliktų, technogeninių procesų ar gamtos reiškinių kyla didelė grėsmė žmonių sveikatai, gyvybei, sutrinkdama ekonominė veikla arba išrinka ekologinė nelaimė“.

Daugelyje buvusios Tarybų Sąjungos valstybėse, kaip alternatyva ekstremalioms situacijoms, naudojama sąvoka „nepaprastosios situacijos“ – tai tam tikroje teritorijoje dėl avarijos, pavojingo gamtos reiškimo, katastrofos, gaivališkos negandos susidariusi padėtis, kai kyla grėsmė žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai, gali atsirasti materialiniai nuostoliai, sutrikti žmonių kasdieninė gyvenimo veikla.

Rusijos Federacijos nepaprastųjų situacijų ministerijos tinklapyje pateikiamas toks apibrėžimas: nepaprastųjų situacijų likvidavimas – avariniai gelbėjimo ir kiti neatidėliotini nepaprastųjų situacijų metu atliekami darbai, kuriais siekiama išgelbėti gyventojų gyvybes, sveikatą bei sumažinti materialinius nuostolius ir poveikį aplinkai, taip pat lokalizuoti nepaprastosios situacijos zonas ir nutraukti pavojingųjų faktorių poveikį.

Ekstremali situacija gali atsirasti dėl ekstremalių įvykių. Ekstremalaus įvykio kriterijus – stebėjimais ir skaičiavimais nustatyti arba tarptautinėje praktikoje naudojami fiziniai, cheminiai ar geografiniai įvykio mastų ir padarinių apibūdinantys dydžiai (Žin., 1998, Nr. [115-3230](#); 2009, Nr. [159-7207](#)). Pavojingas įvykis laikomas ekstremaliu, jei pasiekia ar viršija šiuos dydžius. Pvz., gaisro metu nustatytas toks poveikis žmonėms: evakuota daugiau kaip 20 žm., sužalota ≥ 7 , žuvę ≥ 3 .

Vadinasi, ekstremalus įvykis – tai nustatytus kriterijus pasiekęs ar viršijęs gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio įvykis, keliantis pavojų socialinei aplinkai ir procesams (žmonių gyvybei, sveikatai, jų fiziologinėms ar socialinėms gyvenimo sąlygoms, turtui, ūkiui ir aplinkai).

Tam, kad būtų galima užkirsti kelią pavojingiems ekstremalių įvykių faktoriams, padariniams, sumažinti poveikį žmonėms, jų turtui, aplinkai, taip pat greitai, efektyviai ir operatyviai naudoti

materialius bei žmogiškuosius išteklius likviduojant incidentus, atsiranda poreikis visą šį procesą valdyti. Tikrai tinkamomis planavimo, prevencinių renginių, prognozavimo priemonėmis bei efektyviai naudojant valdymo metodus įvykio likvidavimo metu, galima tinkamai pasiruošti ekstremalioms situacijoms. Visi šitie procesai ir yra ekstremalių situacijų valdymo disciplinos elementai (Quarantelli, 2006).

B. Pitrėnaitės daktaro disertacijoje „ESV veiksmingumo didinimas Lietuvoje“ pateikiama keletą žymių mokslininkų ekstremalių situacijų valdymo apibrėžimų:

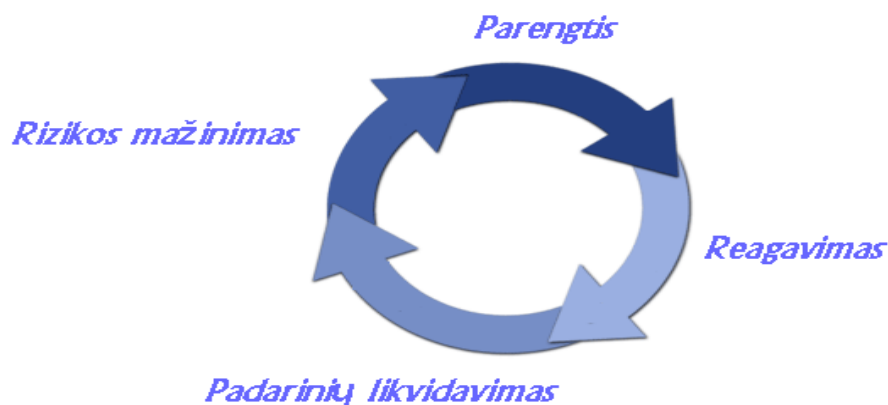
ESV – priemonių visuma valdyti bendromenėms ir aplinkai kylančius pavojus. Tai apima pasirengimo plėtrą ir aprūpinimą, siekiant išvengti visuomenei ir aplinkai pavojingų veiksnių poveikio, pasirengti reagavimo veiksams, vykdyti gelbėjimo darbus ir likviduoti padarinius (Neal, David, 2000).

ESV – procesas, kurio metu minimizuojamas potencialiai pavojingose situacijose egzistuojantis neapibrėžtumas ir maksimizuojamas viešasis saugumas. Šio proceso tikslas – apriboti ekstremalių įvykių nuostolius naudojant įvairias strategijas ir taktikas viso ekstremalaus įvykio gyvavimo ciklo metu (stebėseną, prognozavimą ir prevenciją, parengtis, reagavimas ir padarinių likvidavimas) (Drabek, 1998).

ESV – organizuotas analizės, planavimo sprendimų priėmimo ir išteklių paskirstymo procesas siekiant užkirsti kelią (arba sumažinti poveikį), pasirengti, vykdyti reagavimo veiksmus ir likviduoti įvairių tipų pavojų sukeltus padarinius. ESV tikslas – išsaugoti žmonių gyvybes, užkirsti kelią galimoms traumoms, apsaugoti turtą ir aplinką ekstremalių įvykių metu (FEMA).

Moksle ir praktikoje išskiriamas šios **ESV fazės** (žr. 1 pav.):

- Ekstremalios situacijos rizikos mažinimas;
- Parengtis;
- Reagavimas;
- Padarinių likvidavimas.

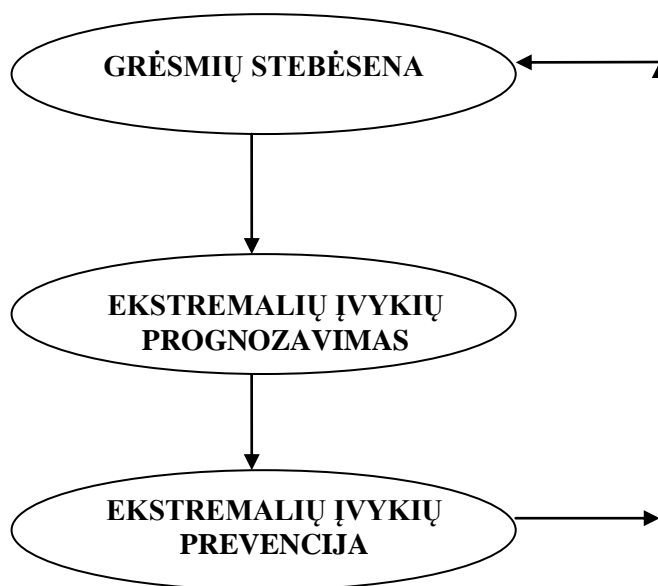
Šaltinis: sudaryta pagal Drabek, 1998

1 pav. Ekstremalių situacijų valdymo fazės

Ekstremalių situacijų valdymo fazės glaudžiai tarpusavyje susijusios, nes tai, kas buvo ankstesniame etape, veikia tolesnę veiklos stadiją ir visas kompleksas ratu vyksta iki pirmosios fazės – rizikos mažinimo.

1) **Ekstremalios situacijos rizikos mažinimas** (angl. mitigation) - politika, strategija ir veiksmai prieš susidarant ekstremaliai situacijai, siekiant išvengti nelaimių, o nepavykus išvengti – sumažinti, sušvelninti jų poveikį. Rizikos mažinimo veikla nuo kitų ESV fazių skiriasi tuo, kad dėmesys sutelkiamas į aplinką, kurioje egzistuoja grėsmės. Siekiama taip paveikti šią aplinką, kad sumažėtų tikimybė grėsmei transformuotis į ekstremalų įvykį. Per šį etapą vykdoma grėsmių stebėseną, ekstremalių įvykių prognozavimas ir prevencija kaip prognozės rezultatų realizavimas (žr. 2 pav.) (Pitrėnaitė, 2010).

Tinkamas šių funkcijų vykdymas – efektyviausias būdas sumažinti galimą neigiamą ekstremalių situacijų poveikį. Šios fazės svarba yra ta, kad nuo jos veiklos kokybės priklauso viso ESV proceso veiksmingumas. Lietuvoje šios veiklos apibūdinamos terminu „prevencija“ (angl. prevention), tačiau socialinių mokslų kontekste „prevencija“ yra per siaura sąvoka, nes neapima grėsmių stebėsenos ir prognozavimo. „Be to, prevencijos pagrindinė prolema yra, kaip išvengti ekstremalių situacijų, o ekstremalių situacijų rizikos mažinimas susijęs ne tik su tuo, kaip išvengti ekstremalių situacijų, bet ir kaip „užgrūdinti“ socialines sistemas, kad jos būtų kuo mažiau pažeidžiamos, jei nepavyktų užkirsti kelio ekstremaliai įvykiui“ (Pitrėnaitė, 2010).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2 pav. **Rizikos mažinimo fazės pagrindiniai elementai**

Ekstremaliųjų situacijų prevencija – vykdomų pasirengimo renginių kompleksas, kuriuo siekiama maksimaliai sumažinti ekstremaliųjų situacijų atsiradimo riziką, o susidarius ekstremaliajai

situacijai sumažinti jos poveikį gyventojų gyvybei, sveikatai, turtui bei aplinkai. (Safety in emergencies).

Stebėsenos ir prognozavimo sistemos paskirtis – stebėti, kontroliuoti ir numatyti grėsmes, pavojingus procesus, stichinius gamtos reiškinius, kurie gali būti ekstremalių įvykių šaltiniais, taip pat ekstremalių situacijų vystymosi dinamiką bei nustatyti galimų avarijų mastą, kad būtų galima lengviau likviduoti įvykį.

Rizika galima apibūdinti kaip tikimybė, dėl tam tikrų veiksmų, atsirasti neigiamam poveikiui žmonėms ar aplinkai. Rizikos vertinimas – rizikos valdymo proceso pradinė veikla, susijusi su rizikos laipsnio nustatymu. Taip pat rizikos vertinimą galima apibrėžti kaip tam tikrų priemonių visumą, kurias vertintojai paskui panaudoja sprendimui priimti (Михайлов, Соломин, 2007).

Rizikos vertinimą sudarantys elementai (Information Security Risk Assessment, 1999):

- Grėsmių identifikavimas;
- Grėsmių tikimybės įvertinimas;
- Atitinkamų reikšmių identifikavimas: turtas, aplinka, žmonės, kurie gali būti paveikti grėsmei įvykus;
- Potencialių nuostolių ir žalos nustatymas, jiems kompensuoti išlaidų paskaičiavimas;
- Veiksmų, galinčių sumažinti ir sušvelninti riziką, identifikavimas;
- Rezultatų dokumentavimas ir veiksmų planų sudarymas.

Rizikos komponentai (Pitrėnaitė, 2008):

- grėsmės;
- objekto pažeidžiamumas;
- ekstremalios situacijos sukeltos pasekmės.

Grėsmė – faktorių, sukeliančių pavojų žmonėms, aplinkai ar kitiems objektams, visuma. Pažeidžiamumas išreiškiamas galimybe, kad grėsmei pasireiškus objektas patirs tam tikrą pažeidimą. Šie elementai, atsižvelgiant į laukiamų pasekmių kontekstą, naudojami rizikai matuoti [15]. Grėsmės, pažeidžiamumas, pasekmės ir priemonės apsisaugoti nuo grėsmių, sumažinti pažeidžiamumą ir neigiamas pasekmes yra tarpusavyje susiję ir sudaro rizikos sistemą. Tam, kad būtų galima įvertinti riziką, reikia analizuoti visus sistemos elementus ir ryšius tarp jų (Pitrėnaitė, 2008).

Rizikos mažinimo kontrolė – procesas, kurio metu yra nustatoma kaip atliekamas prevencijos, stebėsenos, prognozavimo funkcijų vykdymas bei institucijų, atsakingų už es likvidavimą, parengties, reaguojant į jas ir likviduojant jų padarinius, užtikrinimas.

Kontrolės metodai – institucijų kompleksiniai ir specialieji patikrinimai; dalyvavimas vykdant pavojingų objektų reglamentavimą, dalyvavimas vykdant ekstremalių situacijų tyrimus (Willis et al., 2005).

Patikrinimų pagrindiniai uždaviniai:

- Institucijų, atsakingų už ekstremalių įvykių stebėjimą, prognozavimą, prevenciją, likvidavimą, veiklos organizavimas;
- Prevencinės veiklos organizavimas, pavojingų ir kitų objektų funkcionavimo didinimas susidarius ekstremaliai situacijai;
- Ekstremaliųjų situacijų prevencijos priemonių planavimas ir vykdymas;
- Perspėjimo ir informavimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją sistemų pasirengimo organizavimas
- Jėgų ir priemonių parengtis vykdyti reagavimo veiksmus;
- Ekstremalių situacijų prevencinei veiklai ir likvidavimo funkcijoms vykdyti skirtų lėšų panaudojimas;
- Gyventojų pasirengimas reaguoti į ekstremalias situacijas;
- Kolektyvinės (radiacinės, cheminės, biologinės) apsaugos statinių būklė ir gyventojų evakavimo organizavimas;

Patikrinimų vertinimas:

- atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus;
- dalinai atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus;
- neatitinka teisės aktuose nustatytų reikalavimų.

Apibendrinant galima teigti, kad rizikos mažinimo fazė yra ekstremalių situacijų valdymo pamatas. Nuo tinkamai atliktų stebėsenos ir prognozavimo funkcijų, taip pat tinkamai parinktų ir įgyvendintų prevencinių priemonių priklauso tolesnių fazių bei viso ESV efektyvumas.

2) **Parengtis** (angl. preparedness) – kompleksiška ESV sritis, apimanti valdžios institucijų, ESV sistemos pajėgų, savivaldybių bei piliečių galimybes ir gebėjimus veikti ekstremalių situacijų metu. Pagrindiniai parengties ekstremalioms situacijoms principai (Baniulienė, 2008):

- Visų atsakomybė;
- Pagrįsta pažeidžiamumo vertinimu;
- Tinkama visų pavojų atvejais (ne tik stichinių nelaimių atvejais);
- Susijusi su kitais ES valdymo aspektais;
- Dėmesys procesui ir žmonėms, o ne dokumentams;

Kai konkrečioje vietovėje yra didelė ekstremalaus įvykio rizika, parengties fazėje pradedami vykdyti tam tikri suplanuoti veiksmai. Parengties metu taikomos tokios priemonės kaip perspėjimas, evakavimas ir kt. Šiame etape sutelkiamos logistikos priemonės, mobilizuojamos ESV peronalas, telkiamos savanorių pajėgos (Pitrėnaitė, 2010).

Parengties ekstremalioms situacijoms aplinka:

Tikslai:

- Gyvybės, sveikatos, turto, aplinkos apsauga, pažeidžiamumo mažinimas, visuomenės apsauga.

Institucinis / politinis aspektas:

- Įstatymai/ teisės aktai, kultūra, finansai, ekonomika, politinė ideologija.

Pavojinga aplinka:

- Netikrumas, nenuspėjamumas, sudėtingumas, laiko ribojimas, pokyčiai.

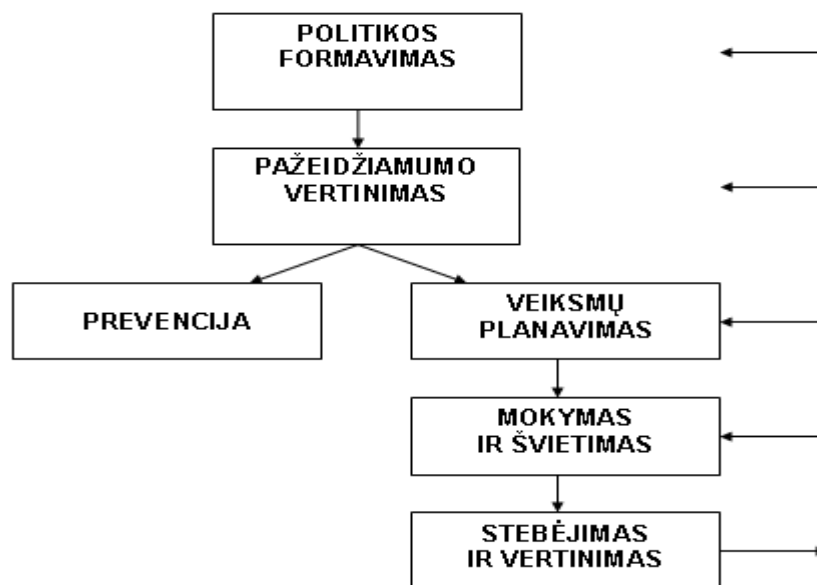
Nuostatos:

- Pavojų supratimas, rizikos suvokimas, apatija, kintantys lūkesčiai dėl saugumo, sveikatos, aplinkos.

Parengčiai užtikrinti būtina organizuoti palankią politinę, teisinę, valdymo, finansų ir socialinę aplinką, kuri koordinuotų ir efektyviai naudotų turimus išteklius, kad būtų galima (Community emergency preparedness, 1999):

- sumažinti pavojingą poveikį visuomenei;
- vadovaujantis esamais veiklos planais, koordinuoti veiksmingą perėjimą iš reagavimo fazės į padarinių šalinimo fazę.

Pasirengimo ekstremalioms situacijoms procesą sudaro bendruomenių, organizacijų, institucijų veiklos pasirengimo metodų eilė (žr. 3 pav.):

Šaltinis: Community emergency preparedness, Geneve, 1999

3 pav. Parengties procesas

1. Politikos formavimas apima teisės aktų, reglamentuojančių ekstremalių situacijų valdymą, strategijų, kūrimą. Ši formavimas daugiausia susijęs su atsakomybe už parengtį ir specialiųjų

įgaliojimų ekstremaliais atvejais suteikimu. Privačios bei viešosios organizacijos skirstant šiuos įgaliojimus turi visapusiškai bendradarbiauti ir konsultuotis su vietos ir regionų valdžios institucijomis.

2. Pažeidžiamumo vertinimas - naudojamas siekiant nustatyti pažeidžiamiausias visuomenės grupes (dalis) ir kokiais būdais jie gali būti pažeisti. Analizuojamas pavojus, kuris gali paveikti visuomenę. Numato priemones kaip pažeidžiamumas gali būti sumažintas.

3. Ekstremalių situacijų prevencija grindžiama pažeidžiamumo vertinimu ir numato ekstremalių situacijų atsiradimo tikimybės bei jų sukeltų padarinių mažinimo organizacines ir technines priemones.

4. Veiksmų planavimą sudaro:

- Reagavimo bei padarinių likvidavimo etapų strategijų kūrimas;
- Atsakomybės už strategijų įgyvendinimą paskirstymas;
- Valdymo struktūros, reikalingos ekstremalioms situacijoms valdyti kūrimas;
- Išteklių valdymo reikalavimai.

5. Mokymas ir švietimas susijęs su personalo mokymu visais ekstremalių situacijų valdymo aspektais, su gyventojų informavimu apie pavojų, su veiksmais, kurių gali prireikti jų metu;

6. Stebėseną ir vertinimą užtikrina kaip yra kuriamos ir įgyvendinamos parengties programos, siūlo priemones joms tobulinti. Stebėseną ir vertinimą yra nenutrūkstamas procesas, todėl bet kokios išvados turi būti įtrauktos formuojant politikos, pažeidžiamumo vertinimo, ekstremalių situacijų valdymo, švietimo procesus (Community emergency preparedness, 1999).

Kiekvieno parengties ekstremalioms situacijoms proceso skyriaus planavimo veiklą reikia vykdyti nuosekliai, tačiau praktikoje politikos formavimas, pažeidžiamumo vertinimas bei ekstremalių situacijų valdymo planai kūriami vienu metu. Vis dėl to, visi šitie renginiai turėtų būti tarpusavyje susiję, tam kad būtų galima organizuoti tinkamą koordinavimą.

Anot Baniulienės parengties ekstremalios situacijoms stiprinimas yra akcentuojamas Jungtinių Tautų organizacijos koordinuojamoje Hyogo veiksmų programoje 2005 - 2015 metams, kuri buvo patvirtinta 2005 m. sausio 18 - 22 d. Japonijoje, Kobės provincijoje vykusioje pasaulinėje konferencijoje „Tautų ir bendruomenių atsparumo gaivalinėms nelaimėms stiprinimas“.

Rekomendacijose dėl Hyogo programoje numatytų veiksmų įgyvendinimo parengties stiprinimui yra siūlomos šios priemonės :

- Plėsti ir vystyti bendrą supratimą ir veiklas PES stiprinimui;
- Įvertinti parengties pajėgumus ir mechanizmus;
- Stiprinti parengties planavimą ir veiksmų programų rengimą.

Trumpai visos parengties fazės esmę galima apibrėžti paprasta formule: **Parengtis = žinios + gebėjimai + galimybės** (Baniulienė, 2008).

3) **Reagavimas** (angl. response) – veiksmai, vykdomi esant ekstremalaus įvykio poveikiui arba iš karto po jo pasireiškimo. Tai paieškos ir gelbėjimo darbai, kiti neatidėliotini darbai, medicininės pagalbos teikimas ir kt. Šioje ESV fazėje vykdomos veiklos tikslas – lokalizuoti ekstremalų įvykį ir sumažinti jo poveikį žmonėms, turtui ir aplinkai (Pitrėnaitė, 2010).

2008 metais Birštone Nacionalinėje ekstremalių situacijų valdymo konferencijoje Rimas Ožalinskas akcentavo nuo kokių faktorių priklauso reagavimo tikslų įgyvendinimas (žr. 4 pav.). Norint pasiekti rezultatų, būtina stiprinti kiekvieno faktoriaus procesus bendrajame visų faktorių kontekste, o ne kiekvieno atskirai.

Šaltinis: R. Ožalinskas, 2008

4 pav. Reagavimo tikslų įgyvendinimo elementai

1. Materialiniai- techniniai ištekliai. Prie šių išteklių priskiriami žaliavos, medžiagos, pirmosios pagalbos, sanitarijos, ryšių priemonės, mašinos, įranga skirta cheminėms, radiacinėms įvykiams likviduoti, apsaugos kostiumai, kvėpavimo aparatai ir daugelis kitų civilinės saugos priemonių.

2. ES parengties planai, instrukcijos – tai yra visos prevencinės planavimo priemonės, skirtos tinkamai pasiruošti ekstremaliai situacijai – valdymo planai, parengties ekstremalioms situacijoms planai, savivaldybių tarpusavio pagalbos teikimo sutartys, jėgų ir priemonių sutelkimo tvarkaraščiai, darbo incidento vietoje organizavimo instrukcijos ir kt.

3. Apibrėžtos organizacijų funkcijos, žmogiškieji ištekliai – tiksliai apibrėžtos visų civilinės saugos subjektų funkcijos prevencijos srityje bei gresiant ar susidarius ekstremaliai situacijai. Prie žmogiškųjų išteklių priskiriami šių subjektų darbuotojai, pareigūnai, vadovaujantis personalas bei jų kompetencijos, patirtis, intelektas, sugebėjimas tobulinti įgūdžius bei nuolat atnaujinti žinias.

4. Valdymo organai, įsakymai, nurodymai, jų kontrolė – tinkamas ekstremalių situacijų valdymas, valdymo organų kompetencijos, greitas ir operatyvus užduočių pavaldžioms įstaigoms paskirstymas, įsakymų konkretumas, tikslumas. Nuolatinė paskirtų užduočių, funkcijų įgyvendinimo kontrolė, koreguojantis priemonės.

5. Reagavimo veikslių koordinacija - visų subjektų, dalyvaujančių likviduojant ekstremalius įvykius, veikslių sinchronizavimas siekiant bendro tikslo. Sąveikos organizavimas ir nuolatinis jos palaikymas.

6. Mokymai, treniruotės, pratybos skirtos tobulinti ir praktiškai įtvirtinti valstybės valdymo ir savivaldybių institucijų, ūkio subjektų, pajėgų valdymo ir veikslių esant ekstremaliai situacijai įgūdžius bei vadovavimo metodus, parengti juos praktiškai organizuoti žmonių ir turto apsaugą nuo ekstremalių situacijų poveikio ir atlikti gelbėjimo bei padarinių šalinimo darbus, taip pat tobulinti valdymą ir ugdyti pajėgų moralinį psichologinį pasirengimą. jos metu. (Ožalinskas, 2008).

Vykdamas reagavimo veikslius atliekami gelbėjimo ir kiti neatidėliotini darbai. Šių darbų organizavimas ir vykdymas yra viena svarbiausių civilinės saugos veiklos kryptių. Šie darbai atliekami netikėtų gamtinių nelaimių, stambių gamybinių avarių, katastrofų bei kitų nelaimių vietose. Jiems būdingas didelis mastas, įvairovė, sudėtingumas, didelis visų civilinės saugos pajėgų įtempimas bei kitos ypatybės (Baikštys, Beinoravičius, 1996). Šių darbų tikslas –

- gelbėti žmones ir suteikti pagalbą nukentėjusiesiems;
- riboti avarių židinį ir pašalinti kliūtis, kurios trukdo gelbėjimo darbams;
- gelbėti ir apsaugoti materialines ir kultūrinės vertybes;
- sudaryti tinkamas sąlygas gamybinei ir kitai veiklai.

Prie gelbėjimo darbų taip pat priklauso žvalgyba (speciali, radiacinė, cheminė, biologinė, inžinerinė ir kt.); gaisro židinio ribojimas ir gesinimas; užgriautų pastatų, slėptuvių ir kitų statinių atkasimas (išlaisvinimas) ir juose esančių žmonių gelbėjimas; taip pat gyventojų evakuacija iš pavojingų vietų į nepavojingus rajonus; sanitarinis žmonių ir veterinarinis gyvulių švarinimas ir nukenksminimo darbai.

Taip pat atliekami ir kiti neatidėliotini darbai, sudarantys sąlygas dirbti gelbėtojams. Tai kelių tiesimas ir įvažiavimų į griuvėsius bei užverstas vietas valymas; dujų, elektros, vandentiekio ir kitų tinklų avarių šalinimas; galinčių užgriūti ir trukdančių eismui bei gelbėjimo darbams pastatų ir statinių nugriovimas arba tvirtinimas; nesprogusių šaudmenų ir kitų sprogstančių daiktų suradimas, nukenksminimas ir sunaikinimas; apgadintų slėptuvių atstatymas; sanitarinio židinio valymas; materialinių vertybių rinkimas ir saugojimas; gyventojų aprūpinimas maistu, vandeniu, pastoge, išvedimas iš nelaimės židinių; pagalbos teikimas gyvybiškai svarbiems objektams.

Gelbėjimo ir kitus neatidėliotinus darbus, susidarius ekstremalioms situacijoms, organizuoja visų lygių CS institucijos, o vykdo – CS pajėgos. Šiems darbams vykdyti būtinas pajėgų valdymas, pajėgų padalinių organizavimas ir veiksmų derinimas.

Gelbėjimo darbai vykdomi tol, kol bus išgelbėti visi žmonės iš sugriautų, degančių pastatų, užgriautų slėptuvių. Nukentėjusiesiems asmenims teikiama pirmoji medicinos pagalba, jeigu reikia, jie vežami į ligoninę.

Gelbėjimo ir kitų neatidėliotinių darbų apimtis ir sąlygos priklauso nuo avarijos, katastrofos ar gaivalinės nelaimės masto ir pobūdžio, objekto technologinių ypatumų, metų ir paros laiko, meteorologinių bei vietos sąlygų ir t.t. (Baikštys, Beinoravičius, 1996).

Svarbiausi gelbėjimo darbai. Jie prasideda nuo nelaimės židinio žvalgybos, žmonių paieškos ir gelbėjimo. Žvalgant nelaimės vietą, nustatoma susidariusi padėtis, priėjimai bei privažiavimai, galima nukentėjusiųjų buvimo vieta, inžinerinių bei kitų priemonių panaudojimo galimybės gelbėjimo darbams.

Žmonėms ieškoti sudaromos paieškos grupės. Jos apžiūri griuvėsius, apgadintus ir sugriautus pastatus, kelių statinius ir kitas vietas, kur gali būti žmonių. Ypač atidžiai reikia apžiūrėti rūsius, laiptines, koridorių pasienius ir kampus.

Gelbėjimo darbai atliekami maksimaliai greitai, nes būtina laiku suteikti žmonėms pirmąją pagalbą ir apsaugoti juos nuo pavojingų faktorių, kurių mastas laikui bėgant gali padidėti.

Priemonės, sąlygojančios gelbėjimo ir kitų neatidėliotinių darbų veiksmingumą:

- Valdymo organų, jėgų ir priemonių pasirengimas veikti gresiant ar susidarius ekstremaliai situacijai, taip pat visašalis tikėtinų veiksmų (barų, darbo objektų) ypatumų bei jėgų įvedimo kelių studijavimas;
- Ekstrinis reagavimas ekstremalios situacijos metu (efektyvios žvalgybos organizavimas, per trumpą laiko tarpą būtinos jėgų ir priemonių grupuotės pasitelkimas, jos savalaikis įvedimas į ekstremalios situacijos židinį);
- Nuolatinis ir patikimas gelbėjimo ir neatidėliotinių darbų valdymas,
- Optimalių sprendimų priėmimas bei jų įgyvendinimas;
- Pastovios sąveikos tarp dalyvaujančių pajėgų palaikymas;
- Nuolatinis darbų vykdymas iki visiško jų užbaigimo, naudojant šiuolaikines technologijas, užtikrinančias maksimalų jėgų ir priemonių galimybių panaudojimą;
- Griežtas darbo saugos taisyklių laikymasis;
- Nuolatinis darbų, gyventojų bei gelbėtojų materialinis ir techninis aprūpinimas (Ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций, 2010).

Valdymą reagavimo fazėje sudaro vadovavimas jėgoms ir priemonėms vykdamas gelbėjimo ir neatidėliotinus darbus. Pagrindinis valdymo tikslas šioje fazėje yra efektyvus jėgų ir priemonių panaudojimas, tam kad būtų galima pilnai įvykdyti darbus per kuo trumpiausią terminą, patyrus minimalius nuostolius.

Darbų valdymas prasideda nuo ekstremalios situacijos susidarymo momento ir pasibaigia ją likvidavus. Valdymas gali būti vykdomas laiko ciklais:

- Informacijos apie ekstremalią situaciją surinkimas, jos vertinimas bei analizė;
- Išvadų ir pasiūlymų dėl darbų atlikimo paruošimas;
- Sprendimo priėmimas ir uždavinių paskelbimas vykdytojams;
- Sąveikos organizavimas;
- Jėgų ir priemonių veiksmų aprūpinimas.

Analizuodami padėti specialistai jėgų ir priemonių poreikį gretina su jų realiai esamu kiekiu bei galimybėmis, atlieka skaičiavimus, analizuoja jų panaudojimo variantus ir pasirenka tinkamiausią. Išvadai ir pasiūlymai apie padėties vertinimą perduodami ekstremalios situacijos valdymo vadovui, toliau jie yra apibendrinami ir naudojami sprendimui priimti (Управление при ликвидации чрезвычайных ситуаций, 2010).

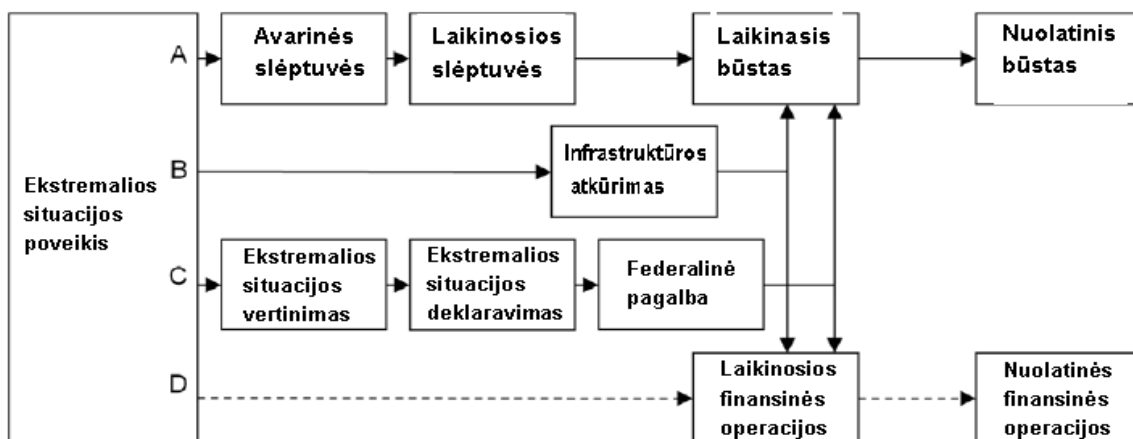
Apibendrinant galima teigti, kad reagavimo veiksmai vykdomi taip, kaip jie yra suplanuoti, organizuoti bei treniruojami ir taktinių pratybų metu tarpusavio atidirbti ankstesnėse ESV fazėse. Svarbiausi veiksniai šioje fazėje būtų: vadovaujantis parengtais valdymo planais ir atsižvelgiant į realios padėties aplinkybes, greitas operatyvių sprendimų priėmimas bei jų įgyvendinimas, taip pat pajėgų įvedimas į paveiktą teritoriją ir greitas gelbėjimo ir kitų neatidėliotinių darbų atlikimas.

4) Padarinių likvidavimas (angl. recovery) – veikla, vykdoma pasibaigus reagavimo veiksams, kai atstatomi pastatai, atkuriamos komunikacijos, tvarkoma infrastruktūra ir kt. Visos ESV priemonės nukreiptos pašalinti ekstremalios situacijos padarytus nuostolius ir stabilizuoti padėtį (Pitrėnaitė, 2010).

Padarinių likvidavimo fazę sudaro šie veiksmai:

- Įvairių paslaugų plėtra, atkūrimo ir koordinavimo veikla,
- Valstybinių valdymo organų veiklos atkūrimas,
- Privataus ir individualaus sektorių, taip pat nevalstybinių paramos programų vykdymas,
- Ilgalakis nukentėjusių asmenų gydymas bei priežiūra,
- Socialinės, politinės, ekonominės aplinkos atkūrimo priemonės,
- Įvykusios ekstremalios situacijos, atsižvelgiant į įgytą patirtį, vertinimas,
- Viešas pranešimas apie įvykio pasekmes (ataskaita),

- Siūlymų, kuriais ateityje būtų galima sušvelninti ekstremalių situacijų pasekmes, pateikimas. (FEMA, 2009)

Šaltinis: Lindell, 2006

5 pav. Padarinių likvidavimo fazės valdymo proceso schema

Anot Liddell padarinių likvidavimo procesas turi vykti skirtingais „keliais“ t.y. naudojant skirtingus sprendimo variantus. Autorius pažymi 4 pagrindinius “kelius”, kuriais galima pasiekti reikiamo tikslo – kompleksiškai likviduoti padarinius. Tai būtų: A – slėptuvių, būsto organizavimas, B – infrastruktūros atkūrimas, C – ekstremalios situacijos vertinimas, federalinės pagalbos organizavimas, D – finansinių operacijų užtikrinimas (The Recovery Phase of Emergency Management, 2010).

1.2. Sąveikos samprata valdant ekstremalias situacijas

Civilinės saugos subjektų sąveika yra vienas iš pagrindinių veiksnių likviduojant ekstremalias situacijas. Ją galima apibrėžti kaip civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos organizavimo veiklos principą, kuris plačiąja prasme suprantamas kaip suinteresuotų subjektų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti taikomųjų civilinės saugos priemonių ir veiksmų efektyvumą.

Sąveikos organizavimas suprantamas kaip tam tikrų vadovybės darbo tvarkos ir metodų visuma, apjungianti pajėgų, likviduojančių ekstremalias situacijas, pastangas ir veiksmus, siekiant maksimalaus likvidavimo darbų efektyvumo (Архипова, 1998).

Ekstremalių situacijų valdymo principai:

2007 metais Federalinės ekstremalių įvykių valdymo agentūros mokslininkai Vainas Blanchardas (Dr. Wayne Blanchard) ir Kortezas Laurensė (Dr. Cortez Lawrence) organizavo ekstremalių situacijų valdymo darbo grupės mokslininkų ir praktikų posėdį, kurio metu buvo apsvarstyti ekstremalių situacijų valdymo principai (angl. principles of emergency management).

Jų yra aštuoni:

1. Visapusiškumo principas,
2. Tęstinumo principas,
3. Rizikos valdymo
4. Jungtinumo
5. Bendrumo
6. Koordinavimo
7. Lankstumo
8. Profesionalumo

Plačiau apžvelgsime koordinavimo principą, kurio esmė yra ta, kad likviduojant ekstremalias situacijas tikslinga užtikrinti visų subjektų, dalyvaujančių likviduojant ekstremalius įvykius, veiksmų sinchronizavimą, siekiant bendro tikslo.

Ekstremalių situacijų valdymo vadovai neturi galimybės tiesiogiai dalyvauti institucijų, dalyvaujančių likviduojant įvykius, ekstremalių situacijų valdymo programų kūrimo veikloje. Kiekviena institucija savo ekstremalių situacijų valdymo planą kuria atsižvelgdama į turimus išteklius, personalą, jai pavestas funkcijas ir uždavinius. Įgyvendinant koordinavimo principą, institucijos turi turėti parengtą bendrąjį veiklos planą, kuris iš anksto numato kaip turi būti pasiskirstytos pajėgų, institucijų, įvairių struktūrų funkcijos tam, kad būtų galima pasiekti bendro tikslo.

Koordinavimo principas taikomas kiekvienai ekstremalių situacijų valdymo fazei. Tai reiškia, kad ekstremalių situacijų valdymo institucijos turi bendradarbiauti rizikos mažinimo procese, svarstydamos klausimus, susijusius su prevencija, stebėseną ir prognozavimu, ir siekdamas bendrom jėgom taip paveikti tam tikrą sritį, kurioje yra tikimybė atsirasti grėsmei, kad būtų visiškai panaikintas arba sumažintas pavojus grėsmei peraugti į ekstremalų įvykį, taip pat parengties, reagavimo ir likvidavimo fazėse.

Ekstremalių situacijų valdymo procese dalyvauja įvairios organizacijos (Emergency Planning, 2005). Daugelyje Europos Sąjungos valstybėse civilinę saugą sudaro šios institucijos (angl. Civil Protection Service):

- Vyriausybės agentūros (ministerijos, departamentai ir kt.);
- Ekstremalių situacijų valdymo centrai, komisijos;
- Apskričių, rajonų, miestų savivaldos tarybos;
- Civilinės saugos departamentas;
- Greitojo reagavimo pajėgos (ugniagesiai, policija, greitoji medicininė pagalba ir kitos avarinės tarnybos);
- Sveikatos priežiūros įstaigos;

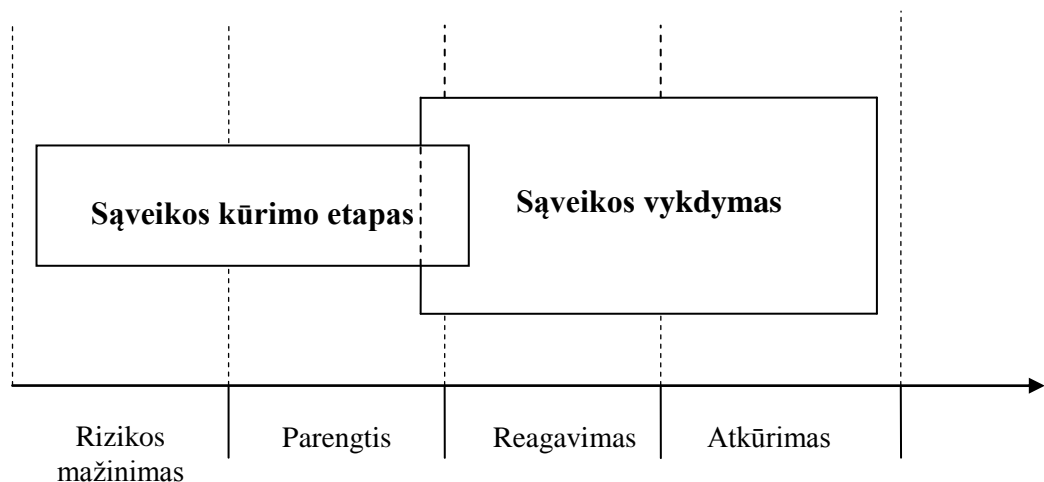
- Aplinkos agentūros;
- Kariuomenė;
- Savanorių draugijos
- Kitos nevalstybinės, viešosios ir privačios įstaigos.

Visų ekstremalios situacijos zonoje esančių, vadovų operacijos sumanymo, užduočių, veiksmų būdų suvokimas, taip pat tarpusavio informacijos keitimosi galimybė yra būtinos efektyvios sąveikos organizavimo sąlygos. Svarbų vaidmenį čia atlieka vieningos sąveikaujančių subjektų informacijos bazės operatyvinis palaikymas. Tai leidžia operacijos vadovui greitai ir teisingai orientuotis padėtyje, to pasėkoje didėja priimamų sprendimų efektyvumas (Надточий, Никулин, 2006).

Sąveikos organizavimas būtent įvykio vietoje yra būtinas dalykas, siekiant efektyviau likviduoti situaciją, tačiau ne visada tam yra laiko, todėl labai svarbu iš anksto numatyti sąveikos organizavimą kiekvienam atvejui.

Visą sąveikos procesą priklausomai nuo ekstremalių situacijų valdymo fazių galima suskirstyti į du pagrindinius etapus (žr. 6 pav.):

1. Civilinės saugos subjektų sąveikos planų sudarymas (sąveikos kūrimas). Sąveika organizuojama rizikos mažinimo bei parengties fazėse.
2. Sąveikos tarp subjektų vykdymas likviduojant įvykius. Sąveika organizuojama trečioje ir ketvirtoje, t.y. reagavimo bei padarinių likvidavimo (atkūrimo) fazėse.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

6 pav. Sąveikos etapai ekstremalių situacijų valdymo fazėse

Antro etapo sąveika daugumoje priklauso nuo pirmo etapo sąveikos organizavimo. Kad būtų galima pasiekti tinkamo sąveikos lygio ekstremalios situacijos metu (ją likviduojant), būtina sudaryti ekstremalių situacijų valdymo planus, numatančius sąveikos organizavimą.

Planus sudaro potencialiajam įvykyje dalyvausiantys institucijos.

Sąveika užtikrinama:

- ekstremalių situacijų valdymo (sąveikos) planais, jų periodiniu koregavimu ir papildymu;
- nuolatiniu, savitarpiniu informacijos bei duomenimis apie ekstremalų įvykių prognozę, grėsmę, likvidavimo eigą apsikeitimu;

Sąveika organizuojama iš anksto, planų kūrimo ir derinimo stadijoje, tobulinama kiekvienais metais juos tikslinant, taip pat tikslinama esant grėsmei susidaryti ekstremaliai situacijai (Архипова, 1998).

Pagrindiniai sąveikos organizavimo klausimai yra:

- Visos jėgos ir priemonės, dalyvaujančios likviduojant ekstremalios situacijos, apjungiamos bendru vadovavimu, taip pat yra nurodoma padalinių, subjektų pavaldumo tvarka;
- Nustatomas darbų atlikimo nuoseklumas;
- Ryšys.

Pagrindinės komunikacijos priemonės sąveikai užtikrinti yra radio ryšys, o pagrindiniai sąveikos reikalavimai yra patikimumas ir tęstinumas (Архипова, 1998).

Patikimumas užtikrinamas:

- Vieningas veiklos tikslų nusimanymas, užduočių ir jų atlikimo tvarkos suvokimas;
- Jėgų ir priemonių nenutrūkstamas valdymas, nuolatinė užduočių atlikimo kontrolė;
- Veiksmų derinimas bei tarpusavio pagalbos teikimas;
- Ryšio ir savitarpinės informacijos turėjimas;
- Per bendras civilinės saugos subjektų treniruotes, pratybas įgyti įgūdžiai bei patirtis.

Sąveikos tęstinumas užtikrinamas:

- Nuolatinis užduočių patikslinimas;
- Sąveikos palaikymas arba atnaujinimas;
- Vadovų iniciatyva;
- Ryšys (komunikacija) su gretimuose baruose dirbančiais darbuotojais.

1.3. Pasirengimas veikti sąveikoje su kitais civilinės saugos subjektais

Pasirengimas veikti sąveikoje visų pirma apima veiksmų planavimą. Tai reiškia, kad civilinės saugos subjektų bendradarbiavimas vykdomas dar nesusidarius ekstremaliai įvykiui. Būtent dėl to šioje stadijoje ir nėra to laiko deficito operatyviam sprendimui priimti. Tai leidžia išanalizuoti padėtį, nuodugniau ir efektyviau iširti grėsmes, pavojus bei priimti pasvertus ir apgalvotus sprendimus, paruošti tam tikras prevencinės priemonės.

Pirmojoje ESV fazėje vykdomi stebėsenos, prognozavimo bei prevencijos procesai.

Stebėsenos ir prognozavimo procese turi dalyvauti įvairios institucijos ir įstaigos, ne tik tos, kurios atsakingos už ekstremalių situacijų likvidavimą. Pvz.: jeigu tam tikroje teritorijoje yra tikimybė atsirasti ekstremaliems įvykiams: gaisrui, žemės drebėjimui, vandens užterštumui, streikui, šiuo atveju stebėsenos ir prognozavimo procese dalyvautų Aplinkos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, priešgaisrinės apsaugos struktūros, geologijos tarnybos ir kiti. Kiekviena iš šitų institucijų, vykdydama stebėseną turi ne tik kaupti ir apdoroti duomenis savo įstaigos ribose, bet ir keistis duomenimis su kitomis institucijomis, su kuriomis galimai teks bendradarbiauti įvykus ekstremaliai įvykiui. Tačiau kiekvienoje valstybėje ekstremalių įvykių, galinčių tapti ekstremalių situacijų šaltiniais, kur kas daugiau nei penki, o tai reiškia kad beveik visos valstybinės institucijos turi turėti savo stebėjimo ir prognozavimo skyrių ar padalinį, ir be abėjo keitimasis informacija tampa dar sudėtingesnis.

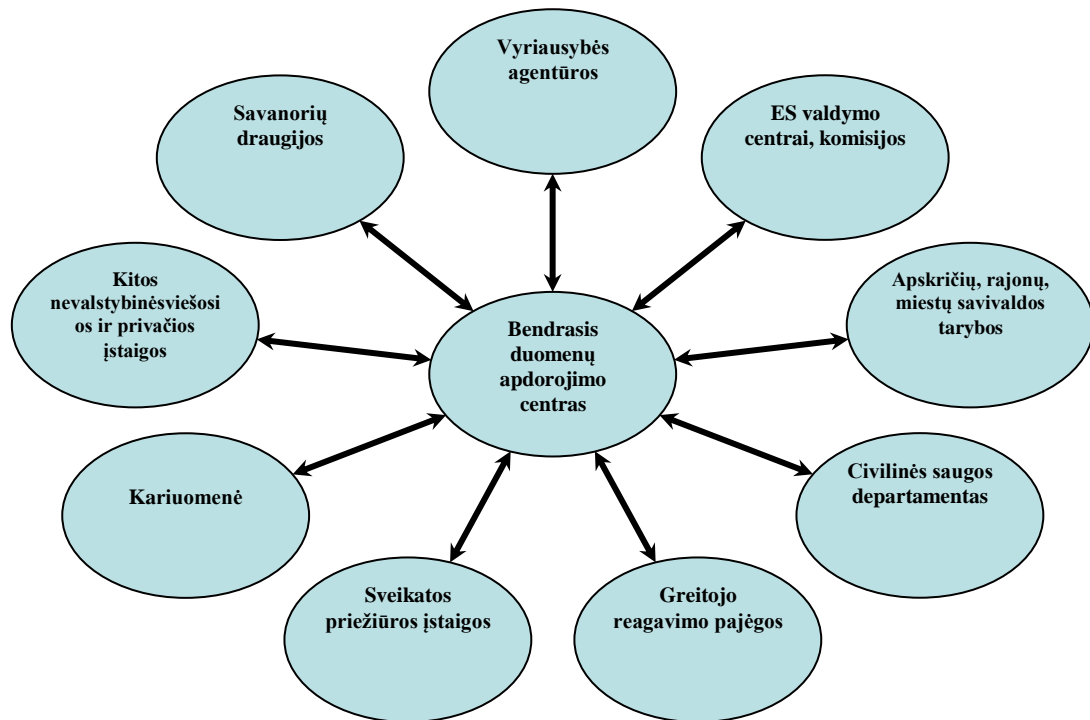
Stebėsenos ir prognozavimo padalinių veikla turi aprėpti:

- Informacijos apie ekstremalius įvykius rinkimas, apdorojimas ir kaupimas;
- Ekstremalaus įvykio masto prognozavimas;
- Vieningo duomenų apie ekstremalias situacijas banko kūrimas;
- Informacijos keitimasis ir veiklos koordinavimas tapr padalinių ;
- Galimų ekstremalių situacijų atsiradimo priežasčių nustatymas;
- Tikimybių atsirasti ekstremaliai įvykiui vertinimas;
- Ekstremalių situacijų šaltinių galimų padarinių poveikio prognozavimas (Мониторинг и прогнозирование чрезвычайных ситуаций, 2011).

Kiekviena institucija (subjektas) atsakinga už savo srities ar teritorijos (apskritis, rajono, savivaldybė) ekstremalaus įvykio požimių stebėseną, jo atsiradimo tikimybės vertinimą, duomenų kaupimą, prevencijos priemonių rengimą. Tam, kad vieni subjektai turėtų informacijos apie kitų subjektų vykdomą veiklą, kuriami vieningi duomenų apie ekstremalias situacijas bankai (bazės). Dėl to kiekviena institucija gali bet koku momentu gauti duomenis apie ekstremalių situacijų rizikos mažinimo būklę gretimuose teritoriniuose vienetuose, taip pat tam tikrose pagal įvykio kilimo priežatis sferose, pvz. gamtinės, techninės, socialinės, ekologinės ir paskui turėdamos pilną vaizdą rengti efektyvesnias prevencijos priemones.

Kaip europinio modelio pavyzdį plačiau apžvelgsime Italijos stebėsenos ir prognozavimo veiklą, kuri vis dažniau plėtojama glaudžiai bendradarbiaujant civilinės saugos ir mokslo srityse. Diegiant naujų technologijų priemones, renkami ir apdorojami duomenys apie įvairių rūšių riziką, kurios paskui kaupiasi duomenų tvarkymo (apdorojimo) centruose (angl. data processing centres), kad būtų galima anksčiau perspėti apie nelaimes (žr. 7 pav.). Ši techninės-mokslinės veiklos serija prasideda tam tikros srities duomenų rinkimų, apdorojimų ir pasibaigia surenkotos informacijos interpretavimų, atsižvelgiant

į nelaimės įvykių programos modeliavimą. Tai leidžia civilinės saugos sistemos subjektams visais lygiais ne tik įvertinti situacijas, galimus pavojus ir perspėti gyventuojus iš anksto, bet ir visų pirma suteikti kompetentingoms institucijoms būtiną informaciją apgalvotiems ir savalaikiems sprendimams priimti. Visas šitas civilinės saugos sistemos stebėsenos veiklos kompleksas nacionaliniu ir regioniniu lygiu transformuojamas į Funkcinių centrų (angl. Functional Centres) tinklą. Tokių technologiškai pažangių tinklų (kaip orų prognozės radiolokacijos tinklai, seisminiai davikliai, sudėtingų ugnikalnių veiklos stebėsenos sistemos) naudojimas leidžia civilinės saugos pajėgoms nedelsiant reaguoti į ekstremalų įvykį (The italian civil protection national service, 2005).

Šaltinis: The italian civil protection national service, 2005

7 pav. Civilinės saugos subjektų stebėsenos ir prognozavimo funkcijų vykdymas per bendrąjį duomenų apdorojimo centrą.

Labiausiai pasaulyje paplitusi pasiruošimo ekstremaliai situacijai priemonė yra ekstremalių situacijų valdymo planas. Tai dokumentas, kuriuo nustatomi civilinės saugos sistemos subjektų veiksmai gresiant ar susidarius savivaldybės ar valstybės lygio ekstremaliosioms situacijoms ir organizuojant jų likvidavimą, padarinių šalinimą bei materialinių ir žmogiškųjų išteklių sutelkimą (Ekstremalių situacijų valdymo planai, 2010).

Planas reikalingas tam, kad būtų tinkamai organizuojami ir koordinuojami vietos institucijų, ministerijų, įstaigų, tarnybų, esančių ekstremalaus įvykio teritorijoje, veiksmai vykdant gyventojų apsaugos priemones, organizuojant gelbėjimo ir avarių padarinių šalinimo darbus.

Valdymo planas ne tik palengvina valdymą susidarius ekstremaliai situacijai, jis taip pat leidžia numatyti ir prognozuoti daug įvairių situacijų.

Planas sudaromas siekiant numatyti galimas ekstremalias situacijas tam tikroje teritorijoje, savivaldybėje, ūkio subjekte ir kt., bei prognozuoti jos mastą, kurti tam tikras įvykio prevencines, lokalizavimo ir likvidavimo priemones, taip pat nustatyti atitinkamų institucijų, tarnybų, dalyvaujančių likviduojant ekstremalią situaciją, poreikį bei kiekį, jų funkcijas, pareigas, sąveikos organizavimo tvarką, materialinių ir žmogiškųjų išteklių pasitelkimo mechanizmą, gyventojų evakavimo organizavimą. Plane nurodomos institucijos ir įstaigos, atsakingos už incidento likvidavimą, aprašomos šių institucijų užduotys ir funkcijos kilus ekstremaliajai situacijai (Emergency Planning, 2005).

Planą sudaro šios dalys: bendrosios nuostatos, gresiančios ekstremaliosios situacijos, ekstremaliosios situacijos valdymo organizavimas, gyventojų apsauga gresiant ar susidarius ekstremaliajai situacijai, viešosios tvarkos palaikymas, sveikatos priežiūros organizavimas, baigiamosios nuostatos. Planas taip pat turi savo priedus.

Planą sudaro:

1. Ekstremalių įvykių, kurie galėtų sukelti ekstremalias situacijas, sąrašas. Prognozuojami padariniai.

Tam, kad būtų galima sudaryti ekstremalių įvykių, galinčių sukelti ekstremalių situacijų, sąrašą bei numatyti galimus padarinius turi būti atliktas ekstremalių įvykių prognozavimas. Stebėsenos ir prognozavimo etapo metu gauti duomenys kaupiami ir paskui naudojami rengiant valdymo planą. Struktūriškai pavaizduoto valdymo plano schema pateikta 8 paveiksle.

Numačius visas galimas ekstremalias situacijas planuojamas institucijų, įstaigų, tarnybų poreikis, reikalingų efektyviai valdyti tam tikrą situaciją. Tai būtų ekstremalių situacijų valdymo komisijos, operacijų centrai, ūkio subjektai, savanorių, policijos pajėgos, priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba, greitoji medicinos pagalba, avarinės tarnybos ir kt.

2. Reagavimo veiksmai. Už incidento likvidavimą atsakingos institucijos ir įstaigos, jų funkcijos ir pareigos tam tikru prognozuojamu ekstremalių situacijų atveju.

Reaguojant į incidentus kiekvienai institucijai priskiriamos tam tikros funkcijos įvykus konkrečiai ekstremaliai situacijai ar įvykiui. Pvz.: PGT gesina gaisrus ir likviduoja avarių padarinius, policija užtikrina viešąją tvarką, medikai suteikia būtiną medicinos pagalbą, operacijos centrai koordinuoja, organizuoja įvykių likvidavimą ir t.t. Organizuojant gelbėjimo ir kitus neatidėliotus darbus nurodoma: atsakingoji institucija, kas vykdo darbus, darbų atlikimo tvarka, pajėgų sutelkimas.

Planuojant gyventuojų evakavimą būtina numatyti kokias atvejais gyventojai evakuojami iš pavojingos aplinkos, už evakavimą atsakinga institucija, evakuojanti institucija, tarpiniai gyventojų evakavimo ir gyventojų priėmimo punktai, evakavimo maršrutas.

Planuojant pirmosios medicininės pagalbos suteikimą, būtina numatyti ne tik tai tas paslaugas teikiančių įstaigų pareigas, bet ir apskaičiuoti sveikatos įstaigų skaičius, jose turimos specialios gydymo priemonės, pavaldumas, pagalbos teikimo prioritetai ir t.t.

3. Ekstremalios situacijos paskelbimo sąlygos.

Ekstremali situacija skelbiama atsižvelgiant į pasiektus ekstremalių įvykių kriterijus. Ją skelbia ekstremalių situacijų valdymo komisijos pirmininkas, atsižvelgdamas į gelbėjimo darbų vadovo ar ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo informaciją.

4. Sąveikos ir pagalbos teikimo organizavimas.

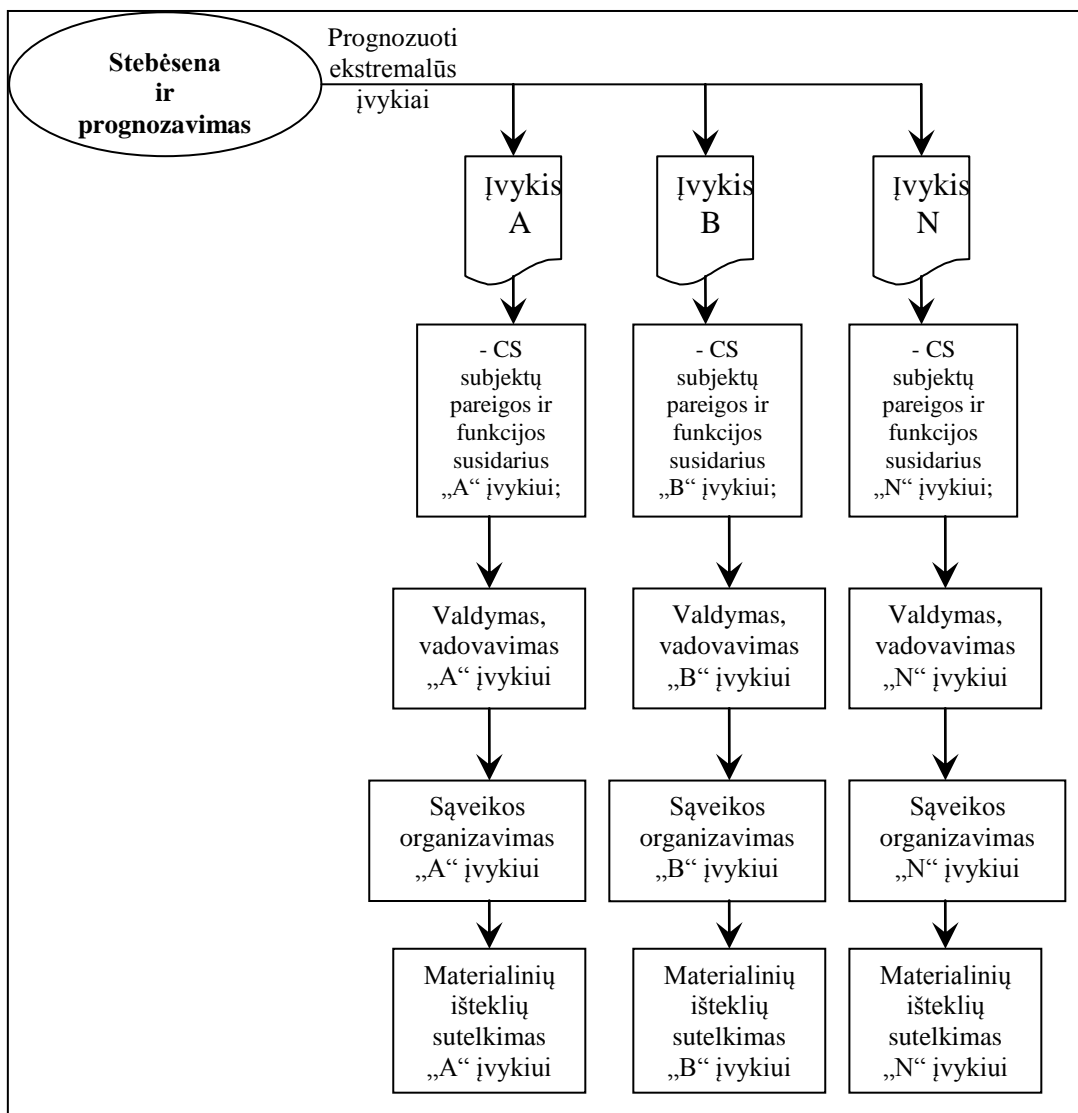
Sąveika - tai vienas iš civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos organizavimo bei veiklos principų, kuris plačiąja prasme suprantamas kaip suinteresuotų subjektų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti taikomųjų civilinės saugos priemonių ir veiksmų efektyvumą, ekstremalių situacijų (įvykių) atvejais. Sąveikai palaikyti būtiniausia priemonė yra ryšio organizavimas. Jame nurodoma: ryšio palaikymo tvarka, turimos ryšio priemonės, kaip bus keičiamasi informacija, ryšio palaikymo chemos, atsarginiai kanalai.

Sąveika yra patikima priemonė operatyviai pasitelkiant papildomas pajėgas, reikalingą techniką ir išteklius, kuri įteisinama dvišalėmis (trišalėmis) bendradarbiavimo sutartimis. Gali būti sudarytos šios bendradarbiavimo sutartys:

- tarp ūkio subjektų;
- tarp ūkio subjektų ir savivaldybės;
- tarp ūkio subjektų, savivaldybės ir spec. tarnybų;
- tarp spec. tarnybų ir ūkio subjektų.

5. Materialiais ištekliais aprūpinimo tvarka.

Sprendžiant materialijų išteklių klausimą turi būti atlikti skaičiavimai ir nustatyta kiek ir kokių išteklių turi tam tikra savivaldybė ar ūkis vienetas. Aprašoma išteklių tiekimo į įvykio vietą tvarką. Nurodomos už užteklių pristatymą atsakingos institucijos, jų panaudojimo apskaita.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

8 pav. Ekstremalių situacijų valdymo plano struktūra

Sudaryto ir patvirtinto plano kopijas turi turėti visi plane paminėti civilinės saugos subjektai, kurie savo ruožtu privalo pranešti už ESVP sudarymą atsakingai institucijai tuo atveju, jeigu pasikeitė bet kokie duomenys, kurie turės įtakos plane numatytiems funkcijoms bei uždaviniams vykdyti. Kiekvienas plano pataisymas ir tikslinimas bei jų data turi būti užfiksuoti specialiame plano pakeitimo lape. Atnaujinto plano kopijos siūnčiamos elektroniniu paštu visiems subjektams.

1.4. Sąveikos įtaka lokalizuojant ir likviduojant ekstremalias situacijas

Susidarius ekstremaliai įvykiui į incidento vietą telkiamos civilinės saugos subjektų pajėgos, prasideda ekstremalių situacijų komisijų ir operacijų valdymo centrų veikla. Visi įvykio vietoje esantys padaliniai pradeda vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi planavimo dokumentuose aprašytomis

priemonėmis. Šioje stadijoje planuose numatyta sąveika yra įgyvendinama ir atsižvelgiant į aplinkos veiksnius bei situacijos parametrus koreguojama. Didelę reikšmę čia turi laiko faktorius.

„Organizuojant ir atliekant gelbėjimo ir kitus neatidėliotinus darbus, laiko faktorius turi išskirtinę reikšmę – net mažiausia sugaištis gali smarkiai padidinti žuvusių ir sužeistų žmonių kiekį“ (Надточий, Никулин, 2006).

Reagavimo fazėje visi subjektų veiksmai turi būti greiti, veiksmingi, t.y. turėti tam tikro operatyvumo, kad būtų užtikrintas maksimalus gelbėjimo darbų efektyvumas.

Operatyvumas suprantamas kaip gabumas užtikrinti savalaikišką valdymo uždavinių įgyvendimą, turint tam tikrus apribojimus (esant riboto laiko sąlygomis). Jis matuojamas laiko tarpu tarp situacijos, reikalaujančios tam tikrų valdymo organų dalyvavimo, atsiradimo ir iki jos likvidavimo. Operatyvaus valdymo pagrindas – sprendimų priėmimas ekstremalios situacijos metu. Nuo jų adekvatumo ir teisingumo priklauso tolimesnė situacijos likvidavimo sėkmė.

Operatyvaus sprendimo priėmimo esmė ta, kad priklausomai nuo turimo tikslo, parengtų planų ir susiklosčiusios padėties nustatyti bendrą operacijos sumanymą, jam realizuoti būtinas konkrečias priemones, jėgų ir priemonių sąveikos bei aprūpinimo organizavimo tvarką. Operatyvūs sprendimai turi atitikti savalaikiškumo, pagrįstumo ir vienareikšmiškumo reikalavimus, turi būti aiškūs darbų vykdytojams (Архипова, 1998).

Operatyvaus valdymo sistemos efektyvumo vertinimas yra sudėtingas procesas. Skirtingai negu pramonėje, kurioje efektyvumas vertinamas našumu, išlaidomis produkcijai pagaminti, kokybe, pelningumu, operatyvaus valdymo sistemų efektyvumas ekstremalios situacijos metu turi būti vertinamas veiksmingumu ir rezultatyvumu. Veiksmingumas yra strateginis rodiklis, kuris parodo valdymo sistemos nustatytų tikslų pasiekimo laipsnį, reikalingų atlikti darbų užbaigtumo lygį. Vertinant veiksmingumą būtina numatyti ar yra vykdomi visi būtini darbai priklausomai nuo ekstremalios situacijos išplitimo laipsnio bei numatytos ES likvidavimo strategijos, ar yra pasiekiami norimi rezultatai, ar laiku jie yra realizuojami. Tam kad būtų galima išmatuoti veiksmingumą būtina palyginti planinių darbų įvykdymo laipsnį, t. y. palyginti tą ką planavome padaryti su faktiškai pasiektu rodikliu.

Rezultatyvumas yra operatyviai taktinis rodiklis ir iš esmės nusako supaprastintą veiksmingumo rodiklį. Jis atspindi darbų įvykdymo lygių einamas charakteristikas (Архипова, 1998).

Susidarius ekstremaliai situacijai operatyvaus valdymo sistema skirta ne tik tai individualiam ir kolektyviniam kiekvieno darbuotojo darbo našumui padidinti, bet ir tam kad apjungus jų pastangas būtų pasiektas bendras visos valdymo sistemos tikslas.

Sprendimai ekstremalios situacijos metu priimami esant įvairiai operatyviniai padėčiai ir turint ribotą laiko atsargą. Nepaisant to jis turi būti maksimaliai pagrįstas bei laiku priimtas, turi užtikrinti visišką ir efektyvų turimų galimybių panaudojimą.

Sprendimas atikti gelbėjimo ir kitus neatidėliotinus darbus ekstremalios situacijos zonoje yra valdymo pagrindas. Sprendimo elementai:

- Trumpos padėties analizės išvados;
- Veiksmų sumanymas;
- Užduočių paskirstymas padaliniams, darbo grupėms;
- Saugos reikalavimai;
- Sąveikos organizavimas;
- Veiksmų aprūpinimas.

Pradinėje ekstremalios situacijos likvidavimo stadijoje specifiniai valdymo sistemos darbo sąlygos nusakomos: glaustais situacijos vertinimo ir sprendimo priėmimo terminais; vadovybės atsakomybe už priimtus sprendimus, dėl kurių, esant klaidoms, gali atsirasti skaudūs netekimai.

Ryšio priemonės bei jo organizavimo metodai turi užtikrinti visos valdymo sistemos pastovų ir nenutrūkstamą ryšį.

Sąveika tapr padalinių, darbo grupių, civilinės saugos žinybų, subjektų ir kitų institucijų organizuojama priimant sprendimą atlikti darbus ir vykdoma visų pirma gelbstant žmones, gesinant gaisrus, likviduojant avarijas, įvedant jėgas į ekstremalios situacijos zoną bei evakuojant nukentėjusiuosius (Надточий, Никулин, 2006). Organizuojant sąveiką:

- Tikslinami kiekvieno padalinio darbų objekto ribos;
- Nustatoma veiksmų tvarka gretimuose objektuose, ypač vykdant darbus, kurie gali trukdyti dirbti šalia esantiems padaliniams;
- Vykiant itin pavojingus ir sudėtingus darbus, derinami pastangų susikaupimo vieta bei laikas;
- Nusakoma informacijos apie padėties pasikeitimo bei gretimuose baruose darbų rezultatus keitimosi sistema;
- Nustatoma ekstrinės tarpusavio pagalbos teikimo tvarka;

“Sąveikos esmė yra kiekviename darbų etape kryptinga valdymo veikla, numatanti valdymo organų ir pajėgų tikslų, užduočių, vietos, laiko ir veiksmų derinimą“ (Надточий, Никулин, 2006).

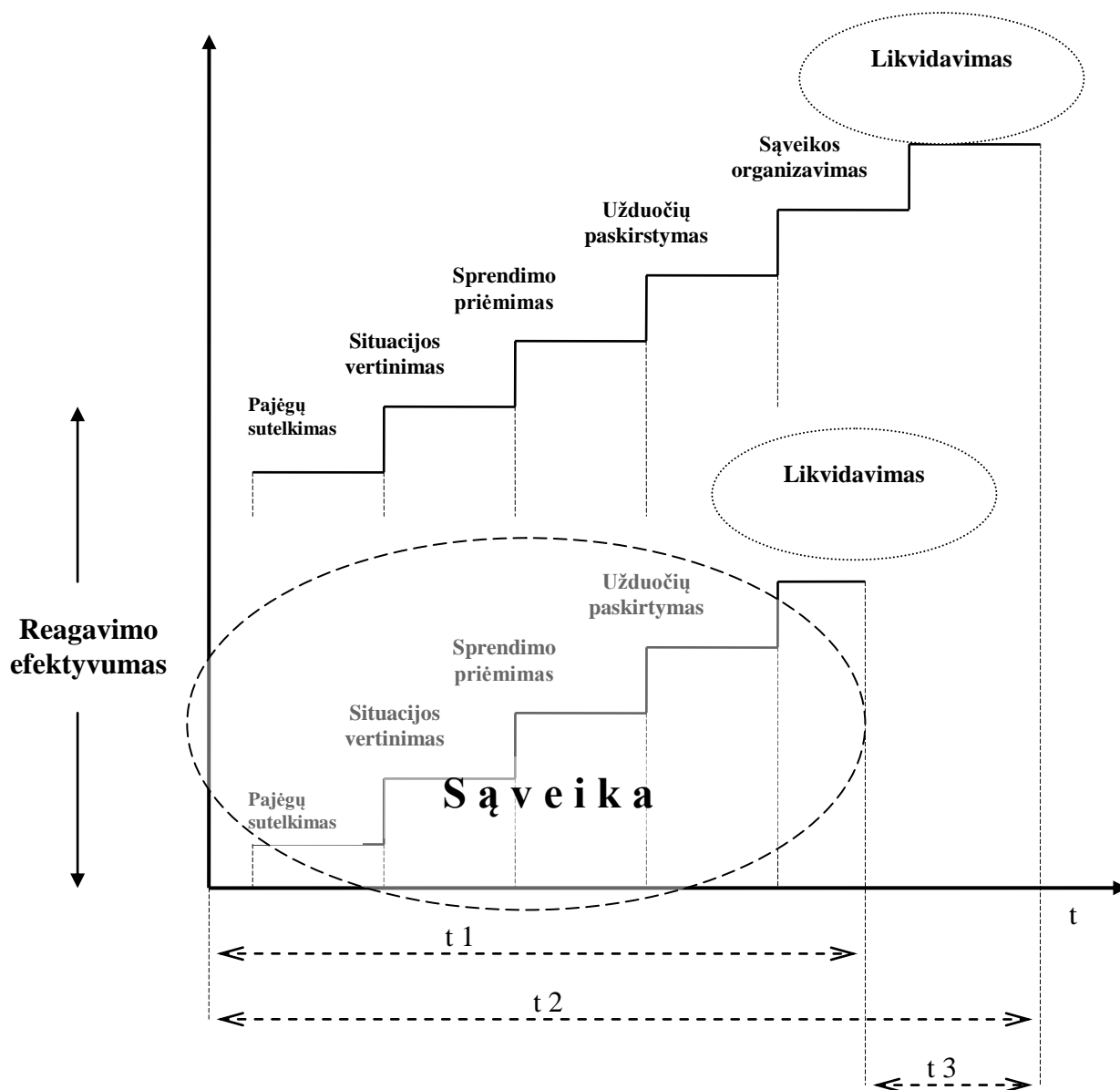
Veiksmų tikslo derinimas - kiekvienam subjektui, barui, padaliniui, pajėgų vienetui užduočių, užtikrinančių pagrindinio tikslo pasiekimą, paskirstymas, t.y. bendros pastangos turi būti apjungtos ir nukreiptos, kad užtikrintų tų uždavinių įvykdymą nuo kurių priklauso pagrindinių uždavinių įgyvendinimas – žmonių gelbėjimas.

Veiksmų vietos derinimo esmė ta, kad subjektams (pajėgoms) nurodomi konkretus objektai ir barai, kuriuose jie privalo atlikti tam tikrus darbus (pirmos pagalbos suteikimas, gaisrų gesinimas, žmonių išvedimas, sanitarinis židinio valymas, materialinių vertybių rinkimas ir saugojimas ir t.t.).

Veiksmų laiko derinimas – gelbėjimo darbų vadovas organizuodamas sąveiką, padaliniams skirsto uždavinius bei nurodo jų atlikimo laiką, kad būtų galima užbaigti pagrindinius darbus per trumpiausią laiką. Į šį veiksmą taip pat įeina griežtos jėgų ir priemonių įvedimo į situacijos židinį sekos nustatymas bei subjektų keitimasis cheminių ir radiacinių incidentų metu.

Reagavimo efektyvumas. Reagavimas – veiksmai, vykdomi esant ekstremalaus įvykio poveikiui arba iš karto po jo pasireiškimo. Šioje ESV fazėje vykdomos veiklos tikslas – lokalizuoti ekstremalų įvykį ir sumažinti jo poveikį žmonėms, turtui ir aplinkai. Taigi, reagavimo efektyvumas būtų – sumažintas poveikis žmonėms, turtui, aplinkai tam tikrų gelbėtojų skaičiu.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

9 pav. **Reagavimo efektyvumo priklausomybė nuo laiko skirtingai organizavus sąveiką.**

Čia t_1 – laikas nuo operacijos pradžios iki likvidacijos užtikrinant sąveiką kiekvienu etapu;

t_2 – laikas nuo operacijos pradžios iki likvidacijos užtikrinant sąveiką atskiru etapu;

t_3 – laiko skirtumas.

9-ame paveikle grafiškai pavaizduota kaip, vykdant ekstremalių situacijų valdymą laiko ciklais, galima sutaupyti tam tikrą laiko tarpą, esant sąlygai, kad sąveika įvairiomis planavimo priemonėmis organizuojama iš anksto, o įvykio vietoje tikrai patikslinama kiekvienu etapu.

Likviduojant ekstremalias situacijas, sąveikai palaikyti būtina užtikrinti vieningą operatyvų planavimą, uždavinių pateikimą ir patikslinimą atsižvelgiant į likvidavimo darbų eigą bei pakitusią padėtį, suderintų įsakymų perdavimą, nenutrūkstamą veiksmų koordinavimą ir jų rezultatų kontrolę.

Operatyvus valdymas glaudžiai susijęs su sąveika. Sąveikos organizavimas supaprastina valdymą, nes leidžia ekstremalių situacijų valdymo vadovui sutaupyti laiką priimant sprendimus ir perduodant įsakymus. Sąveika, savo ruožtu, turi įtakos operatyvumui, kadangi iš anksto ją suplanavus minimizuojamos laiko sąnaudos įvykio vietoje esančioms pajėgoms valdyti, o operatyvumas savo ruožtu veikia reagavimo fazėje vykdomus veiksmus: įvykio vertinimas, sprendimų priėmimas, uždavimų paskirstymas, gelbėjimo ir kiti neatidėliotini darbai, poveikio žmonėms sumažinimas ir kt.

Ekstremalių situacijų valdymas yra sudėtingas procesas, apimantis grėsmių prognozavimo, rizikos mažinimo bei stebėsenos veiklas, siekiant tinkamai pasirengti, reaguoti ir likviduoti ekstremalios situacijos sukeltus padarinius, taip pat efektyviai naudoti žmogiškuosius ir materialinius išteklius, kurio tikslas yra išsaugoti žmonių gyvybes bei sveikatą, apsaugoti turtą ir aplinką nuo kenksmingų poveikių.

ES valdymą sudaro keturios fazės:

- 1. Rizikos mažinimas – prevencijos, prognozavimo, stebėsenos ir kontrolės veiksmai prieš susidarant ekstremaliai situacijai, siekiant išvengti nelaimių;*
- 2. Parengtis – civilinės saugos sistemos subjektų būseną, kai jie pasirengę per nustatytą laiką pradėti reagavimo veiksmus. Ją sudaro planų ir procedūrų kūrimas, išteklių rezervo kaupimas; operatyvių tarnybų ir personalo rengimas, jų kvalifikacija, pratybos ir mokymai;*
- 3. Reagavimas - veiksmai, vykdomi esant ekstremalaus įvykio poveikiui arba iš karto po jo pasireiškimo;*
- 4. Padarinių šalinimas - veikla, vykdoma pasibaigus reagavimo veiksmais.*

Ekstremalios situacijos valdymo veiksmingumas t.y. nustatytų tikslų (žmonių gyvybė, sveikata, turto ir aplinkos apsauga) įgyvendinimo lygis priklauso nuo daugelių veiksnių. Negalima būti visiškai tikram, kad būtent tam tikras veiksnis ar tai būtų sąveika, aprūpinimas materialiniais- techniniais ištekliais, personalo kvalifikacija ar kitas lemia ESV veiksmingumą. Kiekvienas iš šių veiksnių turi savo poveikį valdymo veiksmingumui ir įneša jam tam tikrą naudą. Todėl galima teigti, kad būtent visiškai visų keturiose ESV fazėse vykdomų veiksmų užtikrinimas galutinai lemia viso proceso sėkmę.

Civilinės saugos subjektų sąveika yra vienas iš pagrindinių veiksnių likviduojant ekstremalias situacijas. Ją galima apibrėžti kaip civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos organizavimo veiklos

principą, kuris plačiąja prasme suprantamas kaip suinteresuotų subjektų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti taikomųjų civilinės saugos priemonių ir veiksmų efektyvumą. Sąveikos esmė - kiekviename darbų etape kryptinga valdymo veikla, numatanti valdymo organų ir pajėgų tikslų, užduočių, vietos, laiko ir veiksmų derinimą.

Kadangi ekstremalių situacijų likvidavimas vykdomas esant ribotam laikui sprendimams priimti, labai svarbų vaidmenį čia atlieka operatyvumo faktorius. Išankstinis sąveikos užtikrinimas bei veiksmų planavimas leidžia padidinti reagavimo efektyvumą.

Labiausiai pasaulyje paplitusi pasiruošimo ekstremaliai situacijai priemonė yra ekstremalių situacijų valdymo planas, kuris nustato civilinės saugos sistemos subjektų veiksmus susidarius ekstremaliosioms situacijoms, jų likvidavimą, sąveikos organizavimą, padarinių šalinimą bei materialinių ir žmogiškųjų išteklių sutelkimą.

2. LIETUVOS CIVILINĖS SAUGOS SISTEMOS SUBJEKTŲ SĄVEIKOS VERTINIMAS

2.1. Civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos reglamentavimas

Lietuvoje civilinės saugos funkcijoms užtikrinti sukurta civilinės saugos sistema, kurios pagrindiniai uždaviniai yra:

- organizuoti ir palaikyti civilinės saugos sistemos pajėgų parengtį ir reikiamą materialinį ir techninį aprūpinimą;
- perspėti ir informuoti gyventojus, valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, kitas įstaigas ir ūkio subjektus apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją, galimus padarinius, jų šalinimo priemones ir apsisaugojimo nuo ekstremaliosios situacijos būdus;
- organizuoti ir vykdyti įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo darbus, atlikti gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinus darbus;
- susidarius įvykiams, ekstremaliesiems įvykiams ir ekstremaliosioms situacijoms, organizuoti ir vykdyti priemones, kuriomis siekiama atkurti valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms įstaigoms, ūkio subjektams ir gyventojams būtinausias gyvenimo (veiklos) sąlygas.

Civilinės saugos sistemos organizavimo ir veikimo teisinius ir organizacinius pagrindus nustato Civilinės saugos įstatymas (Žin., 1998, Nr. [115-3230](#); 2009, Nr. [159-7207](#)). Naujos redakcijos įstatymo tikslas – sukurti dviejų lygių – valstybės ir savivaldybių – bendro valdymo nelaimių atvejais civilinės saugos ir gelbėjimo sistemą. Kiti įstatymo tikslai:

- supaprastinti civilinės saugos sistemos organizavimą bei patikslinti subjektų kompetenciją civilinės saugos srityje, taip pat panaikinti subjektų atliekamų funkcijų dubliavimą;
- sukurti lanksčią, operatyviai reaguojančią į pokyčius ir gebančią valdyti bet kokio lygio ekstremaliąsias situacijas civilinės saugos sistemą;
- stiprinti visų šios sistemos subjektų parengtį likviduoti ekstremaliąsias situacijas bei šalinti jų padarinius;

Naujos redakcijos (2010 m.) Civilinės saugos įstatymas, palyginti su senu, labai plačiai aprašo kiekvieno subjekto uždavinius bei funkcijas civilinės saugos srityje. Todėl kiekvienas subjektas, atsižvelgdamas į jam pavestas funkcijas, planuoja savo veiklą siekiant užtikrinti visos civilinės saugos sistemos bendrą (pagrindinių) tikslų įgyvendinimą.

Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatyme nustatyta, kad Civilinės saugos sistemą sudaro subjektai, jų yra 10:

- 1) Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė);
- 2) Vyriausybės ekstremalių situacijų komisija;
- 3) Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (toliau – Vidaus reikalų ministerija);
- 4) Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir jam

pavaldžios įstaigos (toliau – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas ir jam pavaldžios įstaigos);

- 5) ministerijos ir kitos valstybės institucijos ir įstaigos;
- 6) savivaldybių ekstremalių situacijų komisijos;
- 7) savivaldybių institucijos ir įstaigos;
- 8) ūkio subjektai, kitos įstaigos;
- 9) operacijų centrai;
- 10) civilinės saugos sistemos pajėgos.

Kad būtų galima aprašyti civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos teisinį reglamentavimą, visų pirma reikia nustatyti:

- kaip ir kokiomis teisinėmis priemonėmis kiekvienas civilinės saugos subjektas užtikrina sąveiką su kitais subjektais?

- kokius teisės aktus pagal savo kompetenciją leidžia siekdamas pagerinti bendradarbiavimą?

- kokių teisės aktų reikalavimai įpareigoja subjektą kurti ar gerinti savo veiklą sąveikos srityje?

Antra, išanalizuoti, ar turimas teisinio reglamentavimo potencialas leidžia subjektams ekstremalių situacijų metu įgyvendinti pagrindinius sąveikos veiksnius:

- ryšys, informacijos keitimasis apie ekstremalias situacijas;
- tikslų funkcijų, atsakomybės, užduočių kiekvienam subjektui paskirstymas;
- veiksmų koordinavimo palaikymas ekstremalių situacijų likvidavimo metu nuo operacijos pradžios iki likvidacijos momento (koordinavimo štabo veikla);

Trečia, ypatingas dėmesis skiriamas jau turimiems planams, kurie sudaryti įvairių institucijų siekiant vienaip ar kitaip stiprinti tarpusavio bendradarbiavimą.

Civilinės saugos sistemo veikimo principai

Civilinės saugos sistema, įgyvendindama jai keliamus tikslus ir uždavinius, vadovaujasi šiais valdymo ir veikimo principais:

- 1) ekstremaliųjų situacijų prevencijos;
- 2) saugumo ir paramos;
- 3) teritoriniu;
- 4) informavimo, perspėjimo ir pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms;
- 5) veiklos diferencijavimo;
- 6) nuolatinės parengties;
- 7) viešumo;
- 8) visuotinio privalomumo;
- 9) sąveikos;

10) racionalumo ir efektyvumo.

Vienas iš principų yra sąveikos. Jis nustato, kad gresiant ar susidarius ekstremaliajai situacijai veiksmų efektyvumas užtikrinamas koordinuojant visų civilinės saugos sistemos subjektų, karinių vienetų sąveikos planų įgyvendinimą (Civilinės saugos įstatymas, 2010).

Taigi norėdami užtikrinti šio principo įgyvendinimą, cs subjektai turi parengti ir patvirtinti sąveikos planus su kitais subjektais su kuriais galimai teks bendradarbiauti ir veikti sąveikoje gresiant ar susidarius subjekto teritorijoje prognozuotam ekstremaliam įvykiui. Tačiau civilinės saugos įstatymas neapibrėžia sąveikos plano sąvokos, taip pat jame nenurodoma kaip sudaromas planas, jo sudedamosios dalys, privalomieji reikalavimai.

Kiti teisiniai pagrindai sąveikai kurti

Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo (Žin., 19976 Nr. 2-16; 2004, Nr. 39-1270) priedėlio 21 skyriuje nustatyta, kad „jeigu reikia, katastrofoms ir kitoms didelio masto nelaimėms įveikti, gelbėjimo darbams dirbti bei padariniams šalinti pasitelkiama ir kariuomenė, specialistai iš mobilizacinio rezervo, ministerijų, kitų valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, panaudojami joms priklausantys išteklių, pasitelkiami savaveiksmių organizacijų savanoriai.“

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo (Žin., 1998, Nr. 49-1325; Žin., 2011, Nr. 86-4151) 12 straipsnio 1 dalies 3 punktas nustato, kad pagrindiniai kariuomenės uždaviniai taikos metu yra „įstatymų nustatytais atvejais ir sąlygomis organizuoti, koordinuoti žmonių paieškos ir gelbėjimo bei teršimo incidentų likvidavimo darbus, jiems vadovauti ir juos vykdyti, teikti pagalbą kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms“, taip pat 18 straipsnio 1 dalies 1 punktas skelbia, kad kariniai vienetai gali būti pasitelkiami teikiant pagalbą kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms ekstremalių situacijų atvejais, kai įvykio mastas sparčiai didėja, tam tikroms gelbėjimo ir kitų neatidėliotinių darbų užduotims ekstremalios situacijos židinyje atlikti.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 92-2848; Žin., 2007, Nr. 12-491) 4 straipsnyje nustatyta, kad Valstybės sienos apsaugos tarnyba, įgyvendindama savo funkcijas, bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis ir panašiomis kitų valstybių tarnybomis.

Gaisrų gesinimo ir organizavimo nuostatų (Žin., 2003, Nr. 63-2872) aštuntame skirsnyje Sąveika su kitomis pajėgomis nustatyta, kad kitų pajėgų dalyvavimo gesinant gaisrą tvarka nustatoma tarpusavio sąveikos sutartyse.

Taigi teisės aktų, kuriais remiantis galima būtų planuoti sąveiką (kurti sąveikos planus, pasirašynėti bendradarbiavimo sutartis, kitais būdais bendradarbiauti) tarp absoliučiai visų civilinės saugos subjektų, tikrai pakanka.

Vyriausybė.

Vyriausybės nutarimu (Žin., 2000, Nr. 12-298; Žin., 2008, Nr. 85-3385;) patvirtinta **Ekstremalių situacijų prevencijos Lietuvos Respublikoje tvarka** nustato prevencijos priemones, kad iš anksto pasirengus būtų išvengta ekstremalios situacijos arba mažėtų galimybė jai kilti, o susidarius ekstremaliai situacijai būtų mažiau pakenkta žmonėms, turtui bei aplinkai. Sąveikos srityje yra numatytos šios prevencinės priemonės:

- Sąveikos su karinėmis struktūromis planų sudarymas;
- Sąveikos su specialiosiomis tarnybomis ir pajėgomis bei greta esančiais administraciniais vienetais planų sudarymas;

Vyriausybė tvirtina **valstybinį ekstremaliųjų situacijų valdymo planą**. Jis nustato materialinių ir žmogiškųjų išteklių sutelkimą ir valdymą gresiant ar susidarius valstybės lygio ekstremaliajai situacijai. Įvykus bet kokiam valstybinio masto įvykiui, ministerijos ir kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos skirstomos į atsakingąsias ir remiančiąsias institucijas. Atsakingajai institucijai tenka atsakomybė už situacijos likvidavimo organizavimą, remiančioji - padeda atsakingajai institucijai. Pavyzdžiui, įvykus miškų gaisrui atsakingoji institucija yra Aplinkos ministerija, o remiančiosios institucijos: Energetikos ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Susisiekimo ministerija, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija, savivaldybės administracijos direktorius. Tai reiškia, kad vienu metu įvykio likvidavimo organizavimo procese dalyvautų net aštuonios institucijos. Kiekvienai iš jų priskiriamos tam tikros funkcijos, kurias jie privalo vykdyti įvykus ekstremaliai situacijai. Tam, kad būtų galima efektyviau lokalizuoti įvykį bei pašalinti jo padarinius, visos institucijos turi turėti vieną bendrą ar keletą tarpinstitucinių sąveikos planų, kuriuose būtų numatyti, aptarti aktualūs bendradarbiavimo klausimai, galimi sunkumai, trūkumai ir kiti svarbūs dalykai.

Įgyvendindama **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programos** įgyvendinimo priemonių 256 punktą, Vyriausybė patvirtino (Žin., 2008, Nr. [85-3394](#)) Valstybinę asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo krizių ir ekstremalių situacijų atvejais valdymo 2008–2013 metų programą. Šios programos priemonės yra skirtos užtikrinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklos tęstinumą, geros kokybės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą krizių ir ekstremalių situacijų atvejais. Šios programos uždaviniams įgyvendinti numatytas kelių institucijų, subjektų bendradarbiavimas rengiant ir tobulinant tam tikrus teisės aktus, reglamentuojančius asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą ir valdymą krizių ir ekstremalių situacijų atvejais. Taigi pagal programos priemones bendrus teisės aktus rengia šie vykdytojai (subjektai): Krašto apsaugos ministerija, PAGD, SAM, Švietimo ir mokslo ministerija.

Sekantis Vyriausybės nutarimu (Žin., 2010, Nr. 102-5271) patvirtintas teisės aktas yra „**Gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinių darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašas**“. Jis reglamentuoja civilinės saugos sistemos subjektų veiksmų koordinavimą savivaldybės ir valstybės lygiais įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir situacijų metu. Aprašas nustato, kad civilinės saugos veiksmai koordinuojami ir pajėgoms vadovaujama per operacijų centrus, šią funkciją vykdo operacijų centro vadovas. Sprendimai priimami vadovaujantis ESV planuose numatytais veiksmais. Svarbiausias sąveikos atžvilgiu šio teisės akto aspektas yra tas, kad jame aprašytos Darbų koordinavimo štabo veikla (DKŠ), formavimo sąlygos, funkcijos, struktūra.

Tam, kad būtų galima tobulinti civilinės saugos subjektų gebėjimus valdyti ekstremalias situacijas, taip pat reagavimo ir padarinių šalinimo veiksmus bei sąveikai gerinti, organizuojamos įvairių tipų civilinės saugos pratybos (stalo, funkcinės, kompleksinės). Pratybos organizuojamos vadovaujantis Vyriausybės nutarimu: „**Dėl Civilinės saugos pratybų organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo**“. Šis aprašas nustato civilinės saugos pratybų tipus, lygius, planavimą, organizavimą ir vertinimą. Tai reiškia, kad Vyriausybė daro netiesioginį poveikį sąveikai, nes nuo to kaip reglamentuojamos pratybos, kaip kokybiškai jos vykdomos, ateityje priklausytų sąveikos organizavimas realių ekstremalių situacijų metu.

Vyriausybės ekstremalių situacijų komisija.

Vyriausybės ekstremalių situacijų komisijos nuostatai patvirtinti LR Vyriausybės nutarimu: „**Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekstremalių situacijų komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo**“. Komisiją sudaro visų ministerijų viceministrai, Vidaus reikalų ministerijos departamentų direktoriai, kariuomenės Jungtinio štabo viršininkas, policijos generalinis komisaras, Ministro Pirmininko tarnybos atstovas.

Komisija nekuria nei valdymo nei sąveikos planų, tačiau turi įgaliojimus teikti siūlymus dėl valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano tobulinimo. Taip pat per komisijos posėdžius priimti sprendimai gali turėti įtakos civilinės saugos sistemos subjektų sukurtiems sąveikos planams bei įvairiuose bendradarbiavimo sutartyse priimtiems sprendimams, nes komisijos nuostatose yra nurodoma, kad komisijos pagal kompetenciją priimti sprendimai yra privalomi civilinės saugos sistemos subjektams ir gyventojams, taip pat, kad komisija privalo ne rečiau kaip kartą per metus aptarti šalies civilinės saugos sistemos būklę, įvertinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pasirengimą reaguoti į ekstremalias situacijas ir imtis priemonių jam gerinti.

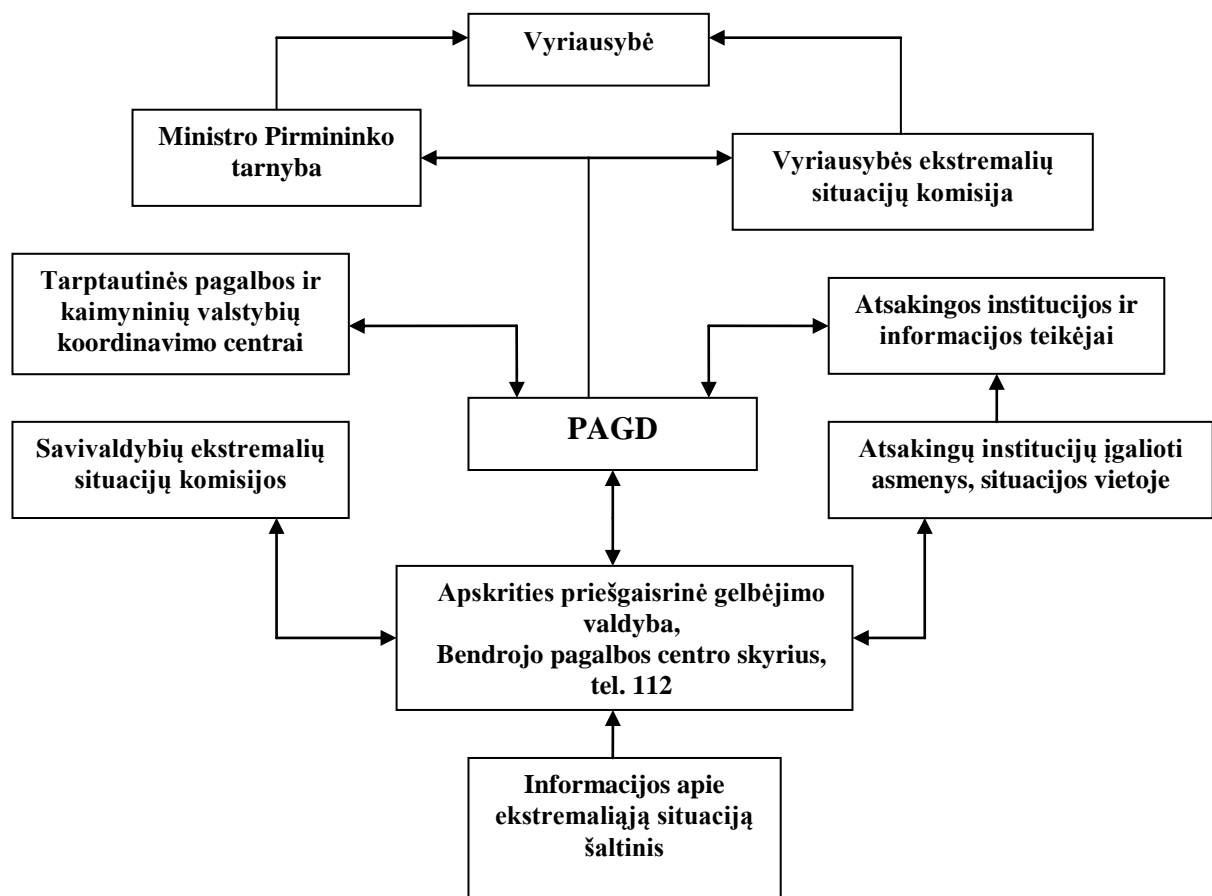
Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija.

VRM koordinuoja civilinės saugos sistemos subjektų veiklą įgyvendinant jų kompetencijai priskirtus civilinės saugos sistemos uždavinius. Tvirtina valstybinio lygio civilinės saugos pratybų planus.

Labai svarbi efektyvios sąveikos užtikrinimo priemonė yra nenutrūkstamos komunikacijos, informacijos apsikeitimo tarp subjektų nustatymas. Pagal civilinės saugos įstatymą (Žin., 1998, Nr. 115-3230; 2009, Nr. 159-7207) šios funkcijos įgyvendinimą kaip tik privalo užtikrinti vidaus reikalų ministras. Jis nustato keitimosi informacija apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją tvarką. Teisės aktas reglamentuojantis informacijos apie įvykį teikimo ir perdavimo subjektams tvarką yra **Keitimosi informacija apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją tvarkos aprašas**, patvirtintas vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-517.

Atsakomybė už informacijos perdavimą priklausomai nuo ekstremalaus įvykio pobūdžio atitenka atsakingosioms institucijoms ir informacijos tiekėjams. Pavyzdžiui, įvykus gamtinio pobūdžio geologiniam reiškiniui atsakingoji institucija yra Aplinkos ministerija, o informacijos tiekėjai - Lietuvos geologijos tarnyba, Aplinkos apsaugos agentūra, apskrities priešgaisrinė gelbėjimo valdyba, savivaldybės administracija. Šių institucijų ir teikėjų vadovai skiria asmenis, atsakingus už informacijos priėmimą ir teikimą. Tam kad būtų galima operatyviai ir efektyviai perduoti būtiniausią ir svarbiausią informaciją, ji pateikiama ne tik telefonu, bet ir elektroniniu paštu ar faksu užpildžius specialias pranešimų formas. Keitimosi informacija apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją schema pateikta 10 paveiksle.

Šaltinis: Keitimosi informacija apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją tvarkos aprašas Nr. 1V-517

10 pav. Keitimosi informacija apie ekstremaliąją situaciją schema.

Toks komunikacijos organizavimas yra labai efektyvus, nes kiekviena institucija, kiekvienas informacijos tiekėjas žino už ką atsako ir yra susiję su ta sritimi apie kurią jiems reikės pranešti įvykus įvykiui. Taip pat yra aiškiai nurodyti atvejai, kuriais informacija privalo būti perduota. Už informacijos priėmimą atsako Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, kuris savo ruožtu gavęs informaciją, nedelsdamas įvertina jos svarbą, ją patikrina, susistemina ir atsižvelgdamas į įvykio pobūdį ir mastą, ją perduoda kitiems apraše išvardintiems civilinės saugos sistemos subjektams.

Pati naujausia ir viena iš svarbiausių bendradarbiavimo sutarčių, pasirašytų tarp VRM ir kitų institucijų yra **Lietuvos kariuomenės ir Vidaus reikalų ministerijos padalinių bendradarbiavimo sutartis**. Šią sutartį pasirašė Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento direktorius, Policijos departamento vadovas, Vadovybės apsaugos departamento direktorius, Viešojo saugumo tarnybos vadas ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos vadas. Prieš sutarties pasirašymą Lietuvos kariuomenės ir VRM padalinių vadai apžvelgė 2010 metų bendradarbiavimo rezultatus, taip pat aptarė 2011 metais planuojamą vykdyti bendrą veiklą. 2010 metais vyko įvairaus pobūdžio pratybos ir mokymai, kurių metu Lietuvos kariuomenė ir padaliniai prie VRM dalinosi patirtimi ir gerino tarpusavio veiksmų koordinavimą ekstremalių situacijų metu – gaisrų gesinimo, masinių neramumų, paieškos ir gelbėjimo, šalies gynybos ir kitais atvejais.

Bendradarbiavimas tarp Lietuvos kariuomenės ir institucijų prie Vidaus reikalų ministerijos teikia abipusę praktinę naudą – juo sudaromos galimybės pasinaudoti partnerių turimais pajėgumais ir patirtimi, tuo pačiu taupant žmogiškuosius ir materialinius resursus, taip pat stiprinami Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų sąveika ir solidarumas (Lietuvos kariuomenės vadas gen. mjr. A. Pocius).

Naujojoje sutartyje apibrėžta 2011 metais planuojama bendra Lietuvos kariuomenės ir institucijų prie Vidaus reikalų ministerijos veikla: treniruotės ir pratybos, pasitarimai, seminarai, kursai ir stažuotės, taip pat numatyti atvejai, kuomet į pagalbą civilinėms institucijoms bus pasitelkiami ir Lietuvos kariuomenės vienetai.

Taigi Vidaus reikalų ministerija ir jai pavaldžios institucijos, kaip civilinės saugos subjektas, aktyviai dalyvauja įgyvendindami civilinės saugos sistemos uždavinius, valdymo ir veikimo principus, taip pat nuolat tobulina ir gerina sąveikos procesus, diegia naujas bendradarbiavimui gerinti skirtas programas ir priemones. Šiame procese išskirtinį dėmesį reikia atkreipti į tai, kad ministerijos vykdoma veikla apima ne tik tai bendradarbiavimo priemonių kūrimą popieriuje, bet ir glaudžiai siejasi su praktika ir yra paremta tokiais aspektais, kaip bendri tarpinstituciniai treniruotės, pratybos, mokymai, seminarai ir kt.

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos ir jam pavaldžios įstaigos

LR civilinės saugos įstatyme nustatyta, kad PAGD įgyvendindamas civilinės saugos sistemos uždavinius pagal kompetenciją bendradarbiauja su nacionalinį saugumą užtikrinančiomis institucijomis likviduojant ekstremaliąsias situacijas ir šalinant jų padarinius. Taip pat departamentas rengia **valstybinį ekstremaliųjų situacijų valdymo planą**, o jam pavaldžios įstaigos derina savivaldybių ekstremaliųjų situacijų valdymo planus. **Ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodines rekomendacijas** tvirtina PAGD direktorius. Šios rekomendacijos patvirtintos 2011 m. vasario 23 d. įsakymu nr. 1 – 70. Jos taikomos ministerijoms, kitoms valstybės institucijoms ir įstaigoms, savivaldybių administracijoms, ūkio subjektams, kitoms įstaigoms, kurioms galioja civilinės saugos įstatyme, su valdymo planų rengimu susiję, nustatyti reikalavimai. Plano tikslas – padėti ūkio subjekto, kitos įstaigos vadovui ir ekstremaliųjų situacijų operacijų centrui organizuoti ir koordinuoti įvykių likvidavimą ir jų padarinių šalinimą.

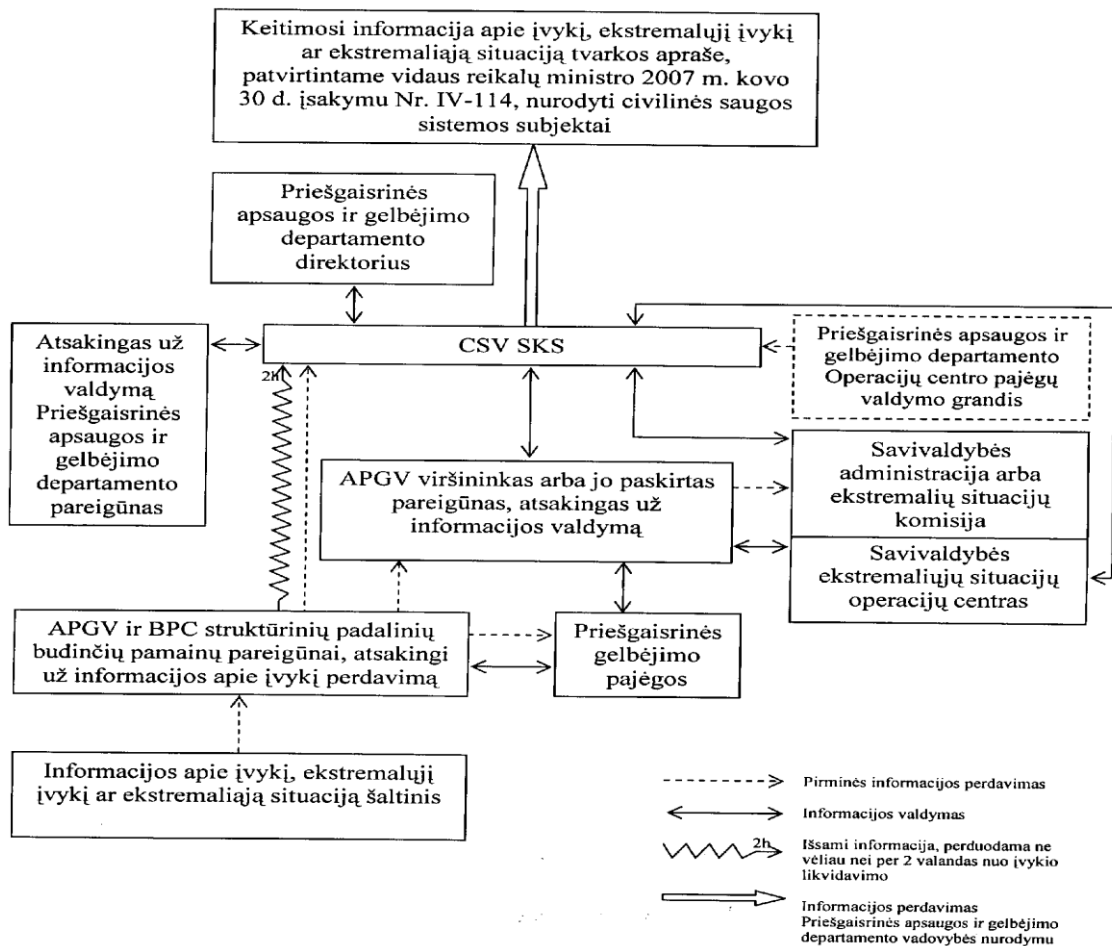
PAGD veikla sąveikos srityje yra labai svarbi, kadangi jam yra suteikti įgaliojimai priimti teisės aktus, reglamentuojančius civilinę saugą, ir rengti jų projektus. Daugiausia tai įsakymai savivaldybėms ir ūkio subjektams dėl civilinės saugos būklės jų teritorijoje.

2009 metais birželio 12 d. PAGD direktorius ir kariuomenės vadas pasirašė **Lietuvos kariuomenės ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos sąveikos ekstremaliųjų situacijų taikos metu atvejais planą**. Jis yra parengtas vadovaujantis nacionalinio saugumo pagrindų, civilinės saugos, krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymais. Plano tikslas – užtikrinti operatyvų bendrų veiksmų koordinavimą ir efektyvų turimų pajėgų ir priemonių panaudojimą ekstremaliųjų situacijų atvejais, kai įvykio mastas sparčiai didėja, Plane nustatytoms gelbėjimo ir kitoms neatidėliotinų darbų užduotims ekstremalios situacijos židinyje atlikti. Šalys bendradarbiauja šiose srityse: apskaitos informacija, pagalbos teikimo, personalo mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo.

Plane numatyta, kad keitimosi informacija ir bendrų veiksmų koordinavimo reikalus visą parą vykdo tam tikros institucijos. Tai kariuomenės Jungtinio štabo Jungtinis situacijų skyrius ir departamento Civilinės saugos valdybos Situacijų koordinavimo skyrius. Taip pat plane apibrėžta kokių užduočių vykdymui pasitelkiama kariuomenė, teikiant pagalbą departamentui ir karinių vienetų pasitelkimo tvarka.

Pati tvarka nėra sudėtinga, pakankama tik tai Vyriausybės ekstremaliųjų situacijų komisijos pirmininko arba atitinkamos savivaldybės administracijos direktoriaus rašytinio prašymo, perduodamo Jungtinio štabo Jungtinio situacijų skyriaus budėtojui, ir krašto apsaugos ministro įsakymu kariniai vienetai atvyksta į įvykio židinį per 4-8 valandas. Sąveikos su Lietuvos kariuomenės kariniais vienetais organizavimo schema pateikta 11 paveiksle.

Šaltinis: Informacijos apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją perdavimo tvarkos aprašas

12 pav. Keitimosi informacija apie ekstremalias situacijas schema. Nr. 2

PAGD yra pagrindinė institucija atsakinga už informacijos apie ES priėmimą bei jos valdymą. Departamente šią funkciją atlieka CSV SKS. Šiame skyriuje kaupiasi ir apdorojama visa iš įvykio vietos apie incidentą gaunama informacija. Tokiu būdu šis skyrius atlieka svarbiausią vaidmenį sąveikai užtikrinti, kadangi organizuoja pradinį ryšio palaikymą tapr civilinės saugos sistemos subjektų.

Ministerijos ir kitos valstybės institucijos ir įstaigos;

Pagal LR civilinės saugos įstatymą (Žin., 2009, Nr. [159-7207](#)) ministerijos ir kitos valstybės institucijos ir įstaigos pagal savo kompetenciją atsako už civilinės saugos organizavimą, pasirengimą ir reagavimą ekstremaliosios situacijos metu, taip pat atlikę galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizę, rengia ir tvirtina ekstremaliųjų situacijų valdymo planą ir jį įgyvendina. **Ekstremaliųjų situacijų valdymo planas** rengiamas vadovaujantis PAGD direktoriaus įsakymu Nr. 1-70 (Žin., 2011, Nr. 24-1200), patvirtintomis ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimo metodinėmis rekomendacijomis. Plane aprašomi veiksmai ir priemonės turi užtikrinti veiksmingą valstybės lygio

ekstremaliųjų situacijų likvidavimą. Jis derinamas su visomis jį įgyvendinančiomis institucijomis ir įstaigomis. Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano 2 priede yra nurodyta 17 galimų ekstremaliųjų situacijų, už kurių likvidavimą atsakingos tam tikros institucijos. Pavyzdžiui, Aplinkos ministerija dalyvauja 14 situacijose, kaip atsakingoji ar remiančioji institucija, ir iš viso bendradarbiauja su

17 –omis institucijomis ir įstaigomis. Tai reiškia, kad rengiant planą, jį būtina derinti su visomis minėtomis institucijomis. Šio bendradarbiavimo objektai būtų: valdymo organizavimas ir koordinavimas, materialinių ir techninių išteklių ir paslaugų teikimas, keitimosi informacija apie ekstremaliąją situaciją su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis.

Viena iš ministerijų, kuri aktyviai dalyvauja įgyvendindama civilinės saugos uždavinius bendradarbiaudama su kitomis institucijomis yra Sveikatos apsaugos ministerija.

2009 m. gruodžio 24 d. VRM ir SAM pasirašė įsakymą „**Dėl Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, dalyvaujančių likviduojant ekstremalios situacijos padarinius, atsiradusius dėl pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų, funkcijų sąrašo patvirtinimo**“. Šis sąrašas nustato institucijų, dalyvaujančių likviduojant ekstremalios situacijos padarinius, atsiradusius dėl pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų, funkcijas. Taigi institucijos, kurių funkcijas reglamentuoja šis aprašas yra šios: Vyriausybės ekstremalių situacijų komisija, SAM, SAM Ekstremalių sveikatai situacijų centras, Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba prie SAM, Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai pavaldžios teritorinės visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos, Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras, VRM, PAGD, Policijos departamentas prie VRM, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie VRM, AM, KAM, Susisiekimo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Savivaldybės administracijos direktorius. Šiuo aprašu yra užtikrinama sąveika tarp visų aukščiau paminėtų institucijų, rengiantis ekstremaliai situacijai ir jai susidarius pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų atvejais [49]. Kiekvienos institucijos funkcijos yra aiškiai ir smulkiai aprašyti, nėra dubliojančių ir neaiškaus turinio uždavinių. Keitimasis informacija tapr visų šitų subjektų užtikrinamas pagal jau minėtą VRM ministro patvirtinta aprašą.

2009 m. lapkričio 9 d. VRM, KAM ir AM pasirašė įsakymą „**Dėl Teršimo incidentų likvidavimo jūros rajone darbų plano patvirtinimo**“ (Nr. V-1044/D1-673/1V-596). Kuris nustato teršimo incidentų jūros rajone likvidavimo strategiją, pranešimų apie teršimo incidentus priėmimo ir likvidavimo darbus vykdančių pajėgų sutelkimo procedūras, likvidavimo procese dalyvaujančių institucijų ir atsakingų asmenų pareigas, vadovavimo ir šių darbų vykdymo principus ir schemas, reikalavimus teršimo incidento likvidavimo operacijos metu naudojamoms ryšio priemonėms ir rekomendacijas, kaip rengti teršimo incidentų likvidavimo lokalinius planus.

2010 m. balandžio 19 d. SAM ministro įsakymu (Nr. V-303) patvirtintas **Nevyriausybinių organizacijų pasitelkimo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimui užtikrinti krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais tvarkos aprašas**, reglamentuojantis NVO pasitelkimo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimui užtikrinti krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais sąlygas ir NVO, pasitelkiamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimui užtikrinti krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais, vykdomas funkcijas.

Tačiau, tam kad būtų galima efektyviai panaudoti NVO ekstremaliųjų situacijų atvejais nepakanka šio aprašo. Vienu iš aprašo punktu rekomenduojama iš anksto sudaryti su asmens sveikatos priežiūros įstaigomis susitarimus dėl NVO pasitelkimo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimui pagal iš anksto suderintus sąveikos planus. Tai reiškia, kad būtina visų pirma sudaryti sąveikos planus, o tik tai paskui, atsižvelgiant į tų planų reikalavimus, organizuoti NVO telkimą.

Dar vienas SAM įsakymas (2010 m. kovo 16 d. Nr. V-194), nustatantis bendradarbiavimą su PAGD yra šis **“Dėl Priešgaisrinių gelbėjimo įstaigų dalyvavimo teikiant pirmąją ir skubiąją medicinos pagalbą tvarkos aprašo patvirtinimo”**. Aprašas nustato šių įstaigų statutinių valstybės tarnautojų ir darbuotojų dalyvavimą teikiant pirmąją ir skubiąją medicinos pagalbą krizių, ekstremaliųjų situacijų ir ekstremaliųjų įvykių atvejais.

Šis teisės aktas neturi ypatingos reikšmės sąveikai tarp šių institucijų, kadangi apraše aprašyti pagalbos teikimo atvejai ir taip yra įtraukti į PG įstaigų statutinių valstybės tarnautojų pareigines instrukcijas bei yra reglamentuojami gelbėjimo darbų atlikimo rekomendacijomis ir įvairaus pobūdžio metodiniais nurodymais.

Prie ministerijų ir kitų valstybės institucijų ir įstaigų priskiriama daugelis institucijų, tačiau tik tai SAM kuria įvairius sąveikos planus, bendrus taprinstitucinius įsakymus, priemonių planus bei aprašus. Ministerija tai daro, iš esmės, vadovaujantis Valstybinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais valdymo 2008–2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 742 (Žin., 2008, Nr. [85-3394](#)), o ne civilinės saugos įstatymų, kuris nustato ministerijoms rengti tik tai ekstremaliųjų situacijų valdymo planą.

Savivaldybių ekstremaliųjų situacijų komisijos, savivaldybių institucijos ir įstaigos, operacijų centrai;

Savivaldybės ESK – iš savivaldybės tarybos narių, valstybės ir (ar) savivaldybių institucijų ir įstaigų valstybės tarnautojų ir (ar) darbuotojų, turinčių teisę spręsti atstovaujamos institucijos kompetencijai priskirtus uždavinius, sudaroma nuolatinė komisija, koordinuojanti ekstremaliųjų situacijų prevenciją, valdymą, likvidavimą ir padarinių šalinimą savivaldybės teritorijoje.

Pagrindiniai ESK tikslai – pasirengti greitai ir efektyviai valdyti savivaldybės teritorijoje gresiančią ir (ar) susidariusią ekstremaliąją situaciją bei šalinti jos padarinius savivaldybėje esančiomis civilinės saugos sistemos pajėgomis ir naudojant savivaldybėje turimus arba iš kitų savivaldybių gautus materialinius išteklius.

Civilinės saugos įstatyme (Žin., 1998, Nr. [115-3230](#); 2009, Nr. [159-7207](#)) nustatyta, kad, vykdydamas savivaldybei valstybės perduotą civilinės saugos organizavimo funkciją, savivaldybės administracijos direktorius sąveikos srityje organizuoja savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimą, sudaro su gretimomis savivaldybėmis tarpusavio pagalbos planus. Ekstremaliųjų situacijų valdymo planas rengiamas vadovaujantis PAGD direktoriaus įsakymu patvirtintomis ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimo metodinėmis rekomendacijomis. Prieš tvirtinant planą, jį būtina derinti su apskrities, kurios teritorijoje yra savivaldybė, priešgaisrine gelbėjimo valdyba.

Sąveikai užtikrinti plane:

-aprašomi savivaldybės institucijų veiksmai likviduojant ekstremaliuosius įvykius ar ekstremaliąsias situacijas ir šalinant jų padarinius, atliekant gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinus darbus;

-nustatoma bendrų veiksmų koordinavimo tvarka;

-pateikiamos ryšių organizavimo schemas ir informacija apie ryšių priemones, naudojamas informacijai priimti ir perduoti tarp civilinės saugos subjektų;

-įvardijami civilinės saugos sistemos subjektai, atsakingi už nutrauktų komunalinių paslaugų teikimo atnaujinimo ir kitų būtiniausių gyvenimo sąlygų atkūrimo atlikimą;

Dėl visų minėtų darbų ir užduočių vykdymo sudaromos sutartys su atitinkamomis institucijomis ir subjektais.

Pagrindinis savivaldybės civilinės saugos sistemos tikslų užtikrinimo organas yra ESK. Valdymo subjektas užtikrinantis ekstremaliųjų situacijų komisijos priimtų sprendimų įgyvendinimą yra operacijų centras, kuris taip pat organizuoja ir koordinuoja įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimą, padarinių šalinimą, gyventojų ir turto gelbėjimą.

Operacijų centrą sudaro tam tikros grupės. Viena iš jų – informacijos valdymo grupė. Šios grupės nariai analizuoja ir vertina informaciją ir duomenis apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją, taip pat perduoda operacijų vadovo sprendimus ir kitą būtiną informaciją civilinės saugos sistemos subjektams.

Taigi operacijos centrai – tai pagrindiniai valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, ūkio subjektų organai palaikantys ir perduodantys informaciją tarp civilinės saugos sistemos subjektų [54]. Ši priemonė buvo užtikrinta Vyriausybės nutarimu Nr. 1213 patvirtinus **Ekstremaliųjų situacijų operacijų centrų sudarymo ir darbo organizavimo tipinės tvarkos aprašą**.

Civilinės saugos įstatymas savivaldybių administracijų direktoriams nustato šią funkciją - renkti iš visų savivaldybėje esančių civilinės saugos sistemos subjektų gyventojų duomenis, reikalingus civilinės saugos uždaviniams vykdyti. Pagal PAGD direktoriaus įsakymu Nr. 1-266 patvirtintą **Duomenų, reikalingų civilinės saugos uždaviniams vykdyti savivaldybės administracijoje, kaupimo, tvarkymo ir teikimo PAGD aprašą**, Savivaldybės administracija teikia departamentui ataskaita, kurioje privalo būti nurodyta: parengtų tarpusavio pagalbos planų su gretimomis savivaldybėmis skaičius, taip pat sudarytų sutarčių su ūkio subjektais ir kitomis įstaigomis dėl savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plane nurodytų užduočių vykdymo skaičius.

Tikrinant savivaldybių civilinės saugos būklę, vertinami jų vykdomos veiklos civilinės saugos srityje kriterijai. Kuo daugiau kriterijų įvertinta “gerai”, tuo geresnė bendra būklė. Todėl savivaldybės, norėdamos teigiamo vertinimo, turi turėti parengtus visus minėtus sąveikos ir tarpusavio pagalbos planus.

Pagal savivaldybių civilinės saugos darbo planus, administracijos planuoja derinti, tikslinti, atnaujinti arba iš naujo sudaryti ir parengti šiuos bendradarbiavimui gerinti skirtus planus:

- Ekstremaliųjų situacijų valdymo planas;
- Sutartis su ūkio subjektais dėl pagalbos ir materialinių išteklių teikimo ekstremaliųjų situacijų atvejais;
- Su gretimomis savivaldybėmis tarpusavio pagalbos teikimo planai;
- Ekstremaliųjų situacijų prevencinių priemonių planai;
- Pasirengimo potvyniui priemonių planai;
- Teroro aktų padarinių likvidavimo planai;

Ūkio subjektai, kitos įstaigos

Civilinės saugos įstatyme nustatoma, kad ūkio subjekta taip pat Valstybinės reikšmės ir pavojingų objektų registre įregistruoti ūkio subjektai, savivaldybės administracijos direktoriaus nurodymu, privalo dalyvauti rengiant savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo planą, taip pat su savivaldybės administracijos direktoriumi sudaryti sutartis dėl šiame plane nurodytų užduočių vykdymo. Kadangi Lietuvoje yra daugybė Ūkio subjektų, tam kad juos atskirti ir surūšiuoti PAGD direktoriaus įsakymu (Nr. 1-134) buvo patvirtinti **Kriterijai ūkio subjektams ir kitoms įstaigoms, kurių vadovai turi organizuoti ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimą, derinimą ir tvirtinimą, ir ūkio subjektams, kurių vadovai turi sudaryti ekstremaliųjų situacijų operacijų centrą**. Tai reiškia, kad ūkio subjektų uždavinių įgyvendinimas civilinės saugos srityje glaudžiai susijęs su bendradarbiavimu su ta savivaldybe, kuriai teritorijai ūkio subjektas priklauso. Taigi šis bendradarbiavimas pasireiškia visų pirma rengiant valdymo planą dėl turimų materialinių išteklių teikimo ekstremaliųjų situacijų

atvejais, antra, dėl kiekvienos plane numatytos užduoties būtina sudaryti tam tikrą sutartį su administracija.

Pagal PAGD direktoriaus patvirtintas ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimo metodines rekomendacijas, ūkio subjekto, kitos įstaigos vadovai, atlikę galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizę ir nustatę, kad galimiems įvykiams likviduoti savų pajėgų nepakaks, gali kreiptis į civilinės saugos sistemos pajėgas dėl jų turimų materialinių ir žmogiškųjų išteklių pasitelkimo. Visi numatyti ūkio subjektų ir pajėgų bendradarbiavimo veiksmai turi būti derinami plane. Taip pat ūkio subjektas turi:

- numatyti keitimosi informacija apie įvykį tvarką - informacijos priėmimą ir perdavimą kitiems civilinės saugos subjektams ir ir kitoms suinteresuotoms institucijoms;
- aprašyti veiksmus, gavus savivaldybės administracijos direktoriaus rašytinį reikalavimą dėl sutarčių dėl savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plane nurodytų užduočių vykdymo ir turimų materialinių išteklių teikimo.

Ryšys palaikomas vadovaujantis VRM ministro patvirtintu **Keitimosi informacija apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliąją situaciją tvarkos aprašu**. Gresiant ar susidarius ekstremaliai situacijai už informacijos tarp civilinės saugos sistemos subjektų perdavimą ir palaikymą bei veiksmų koordinavimą atsakingas ūkio subjekto operacijų centras.

Civilinės saugos sistemos pajėgos

Prie civilinės saugos sistemos pajėgų priskiriamos:

- 1) priešgaisrinės gelbėjimo pajėgos;
- 2) policijos pajėgos;
- 3) Valstybės sienos apsaugos tarnybos
- 4) Lietuvos nacionalinei sveikatos sistemai priklausančių asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų pajėgos;
- 5) Viešojo saugumo tarnybos
- 6) Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos pajėgos;
- 7) avarinių tarnybų, atliekančių neatidėliotinus darbus, pajėgos;
- 8) ūkio subjekto pajėgos;
- 9) parengtų savanorių ir asociacijų pajėgos.

Šios pajėgos skirtos gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotiniams darbams atlikti, ekstremaliosioms situacijoms likviduoti ir jų padariniams šalinti ekstremaliosios situacijos židinyje. (Civilinės saugos įstatymas, 2010).

Prie įstaigų prie Vidaus reikalų ministerijos priskiriamos: priešgaisrinės gelbėjimo pajėgos, Policijos departamentas, VSAT, VST. Pagal Vyriausybės nutarimu Nr. 1213 patvirtintą sąrašą visos

šios įstaigos privalo steigti operacijų centrus. Būtent šie centrai, ekstremalių įvykių metu, užtikrintų jų koordinavimą su kitais civilinės saugos sistemos subjektais.

Priešgaisrines gelbėjimo pajėgas Lietuvoje valdo apskričių priešgaisrinės gelbėjimo valdybos (APGV). APGV – tai yra PAGD pavaldi ir atskaitinga teritorinė nuolatinės parengties įstaiga, kurios paskirtis – užtikrinti civilinės saugos sistemos ir priešgaisrinės saugos užtikrinimo sistemos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą apskrityje. (APGV nuostatai, 2010). Labai svarbu, kad valdybos glaudžiai bendradarbiautų su kitomis institucijomis ir pajėgomis. Atsižvelgiant į sudarytų sutarčių kiekį darytina išvada, kad bendradarbiavimas tikrai vyksta.

Valdybos dažniausia, priklausomai nuo prognozuojamų incidentų, poreikių bei kitų veiksnių, turi sudarytus planus su policija, greitoji medicinos pagalba, dujų, kelių, energetikos bei vandentiekio avarinėmis tarnybomis, kariniais bei VSAT vienetais, esančiais tam tikroje teritorijoje (mieste, rajone, apskrityje), miškų urėdijomis, radiacijos saugos centrais, aplinkos apsaugos agentūromis ir kt.

Savivaldybių administracijos, atlikus ekstremaliųjų situacijų prognozavimą, rengia ekstremaliųjų situacijų valdymo planą, ir vadovaujantis šiuo planu sudaro sutartis su įvairiais ūkio subjektais, institucijomis, kurių pagalbos reikės padariniams likviduoti, susidarius prognozuojamam įvykiui. Todėl, jeigu incidento metu prireikia kokių nors išteklių, dėl kurių telkimo valdyba nėra sudariusi sutarčių, šiuo atveju per savivaldybės civilinės saugos skyriaus atsakingą asmenį galima kreiptis dėl tų trūkstamų išteklių pasitelkimo.

Savanorių ir įvairių asociacijų pajėgos gali dalyvauti, kai atliekami gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotini darbai. Ši funkcija yra numatyta įgyvendinant Valstybinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais valdymo 2008–2013 metų programos priemonių 1.6 punktą, kuriame nurodyta, kad Sveikatos apsaugos ministerija privalo parengti ir patvirtinti Nevyriausybinė organizacijų pasitelkimo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimui užtikrinti krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais tvarkos aprašą.

2.2. Tyrimo metodika

Šioje darbo dalyje, remiantis teorinėje dalyje išnagrinėta žymių pasaulio autorių mokslinę ekstremaliųjų situacijų valdymo literatūra, kurioje aprašyti sąveikos ypatumai, specifika, etapai, kitaip tariant apibūdinamas tam tikras sąveikos organizavimo modelis, kurio taikymas užtikrina efektyvų bendradarbiavimą tarp civilinės saugos sistemos subjektų, kuris savo ruožtu lemia ekstremaliųjų situacijų likvidavimo sėkmę, taip pat remiantis atlikta sąveikos reglamentavimo Lietuvoje analize, kurioje apžvelgti civilinės saugos sistemos subjektų išleisti teisės aktai, pasirašyti valdymo bei sąveikos planai, bendradarbiavimo sutartys, leidžiantys suvokti sąveikos planavimo etapą, parengta tyrimo metodika.

Tyrimo metodika aprėpia tyrimo tikslą, uždavinius, objektą, hipotezę, tyrimo metodus bei jų panaudojimo pagrindimą. Organizuojant tyrimą atsižvelgta į galimybes gauti tam tikros informacijos, būtinos, kad surinktų tinkamų duomenų apie civilinės saugos sistemos subjektų sąveiką, geriausiai atspindinčių tikrovišką padėtį šioje srityje.

Nagrinėjant sąveiką didžiausias dėmesys skirtas civilinės saugos pratybų ir treniruočių bei realiai įvykusių ekstremalių situacijų analizei, taip pat ekspertų (civilinės saugos sistemos pareigūnų) pagrįstai nuomonei šiuo klausimu.

Tyrimas visų pirma numatytas tam, kad būtų galima nustatyti realiai esamą situaciją sąveikos srityje, kadangi teorinės medžiagos, teisės aktų bei sudarytų sąveikos planų nagrinėjimo nepakanka objektyvioms išvadoms padaryti. Antra, nuodugniai ištyrus sąveikos procesus, būtų galima nustatyti jų silpnąsias bei stipriąsias vietas bei parengti tam tikras rekomendacijas veiklai gerinti. Empirinių tyrimų schema pateikta 13 paveiksle.

Tyrimo tikslas – įvertinti civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos ypatumus bei pobūdį (aspektus) likviduojant ekstremalias situacijas.

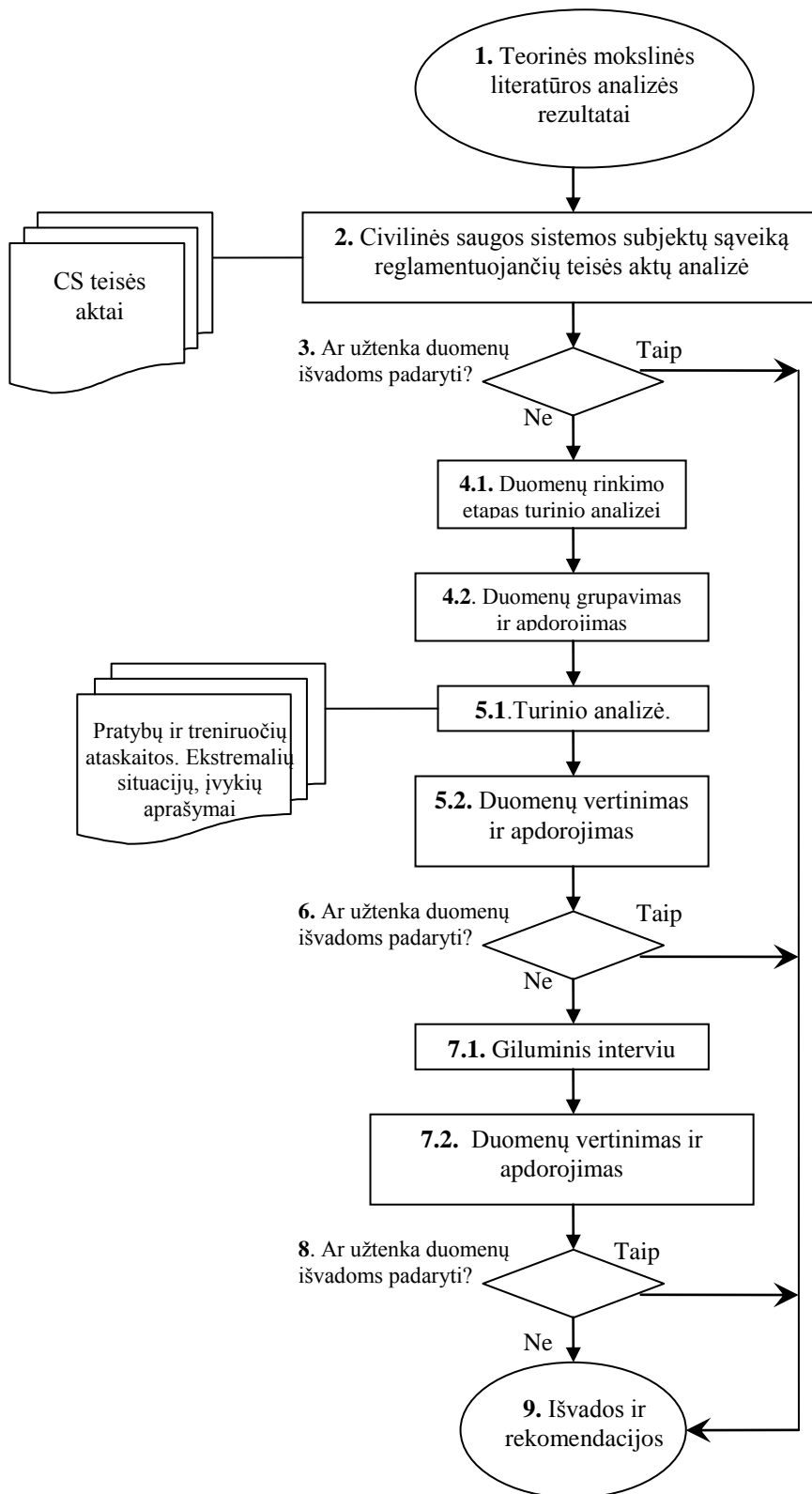
Tyrimo uždaviniai:

- išanalizuoti realiai įvykusių ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių, incidentų ir atliktų civilinės saugos pratybų bei treniruočių ataskaitas;
- apklausti civilinės saugos sistemos specialistus, siekiant patvirtinti ir papildyti per pirmąjį tyrimo etapą gautus rezultatus;
- nustatyti sąveikos trūkumus likviduojant ekstremalias situacijas.

Tyrimo objektas – civilinės saugos sistemos subjektų sąveika likviduojant ekstremalias situacijas, ekstremalius įvykius bei incidentus.

Hipotezė – kuo daugiau institucijų dalyvauja likviduojant ekstremalią situaciją, tuo didesnę dėmesį reikia skirti sąveikai stiprinti.

Tyrimo metodai – dokumentų turinio analizė, giluminis interviu, gautų duomenų apibendrinimo metodas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

13 pav. Empirinių tyrimų schema.

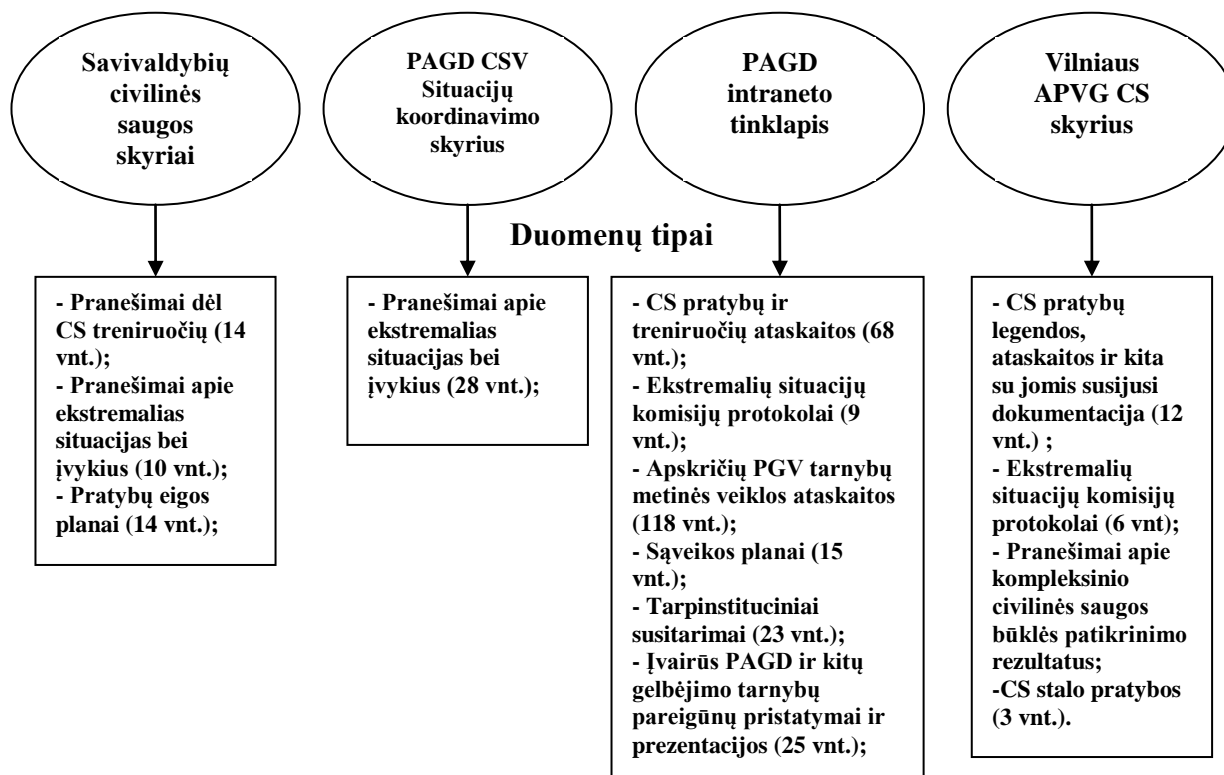
Duomenų rinkimas

Visų pirma duomenų rinkimo etapo procedūros skirtos išsiaiškinti: ar yra renkami ir kaupiami su civilinės saugos sistemos subjektų veikla sąveikos srityje susiję duomenys? Pavyzdžiui, civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitos, pranešimai apie ekstremalias situacijas bei įvykius, ekstremalių situacijų likvidavimo eigos aprašymai ir kita.

Antra, iš kur ir kaip tuos duomenis būtų galima gauti tyrimui atlikti?

Kreiptasi buvo į Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento Civilinės saugos valdybą (CSV). Anot CSV vyriausiąjį specialistą, šiuos duomenis surinkti įmanoma. Civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitos, apskričių priešgaisrinių gelbėjimo valdybų veiklos ataskaitos, įvairūs parengties užtikrinimo dokumentai, prezentacijos ir kita informacija patalpinta VPGT intraneto svetainėje, prie kurios galima prisijungti iš bet kokios PGV komandos.

Taip pat, dėl savivaldybės lygio civilinės saugos pratybų ataskaitų ir informacijos apie ekstremalias situacijas, patarė kreiptis į savivaldybių civilinės saugos skyrių specialistus, kadangi jie privalo tam tikru periodiškumu vykdyti civilinės saugos pratybas bei rengti jų ataskaitas, taip pat turėti duomenų apie jų savivaldybių teritorijoje įvykusias ekstremalias situacijas. Be to, informacija apie Lietuvoje įvykusias ekstremalias situacijas, joms įvykus, yra siunčiama į PAGD CSV Situacijų koordinavimo skyrių (SKS). Taip pat, kaip galimi informacijos šaltiniai buvo paminėti apskričių PGV civilinės saugos skyriai, kurie buvo sukurti perėjus prie dviejų lygių ekstremalių situacijų valdymo schemas, ir panaikinus apskričių viršininkų administracijas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

14 pav. Duomenų šaltiniai ir tipai.

Iš visų 14-ame paveikslėlyje pavaizduotų duomenų šaltinių surinktas didelis įvairios medžiagos kiekis. Daugiausia informacijos parsisiūsta iš PAGD intraneto tinklapio. Sunkiausia pavyko gauti duomenų iš savivaldybių civilinės saugos skyrių, kadangi asmeniškai aplankyti visas savivaldybes neįmanoma. Todėl su jais buvo susisiepta ir medžiagos prašyta elektroniniu paštu. Bendra visos surinktos medžiagos apimtis sudarė apie 350 įvairių rūšių dokumentų.

Anot K. Kardelio (2005), dokumentai gali būti skirstomi šitaip:

- 1) pagal dėstymo formą – statistiniai ir verbaliniai;
- 2) pagal bendrą reikšmę – oficialūs ir neoficialūs.

Taigi mano surinkti dokumentai yra labiau verbalinio pobūdžio, kadangi aprašo procesus bei požymius teksto forma, nors juose netrūksta ir statistinių duomenų. Visi dokumentai yra oficialūs, nes yra patvirtinti, surašyti, pristatyti tam tikrų institucijų ar tarnybų pareigūnų bei darbuotojų. O tai reiškia, kad dokumentuose pateikiami duomenys yra patikimi.

Imties nustatymas

Generalinė aibė (populiacija) – visuma stebėjimo vienetų, egzistuojančių toje socialinėje sistemoje, kuriai skiriamos tyrimo išvados (Čekanavičius, Murauskas, 2001). Imtis - generalinės aibės dalis, tiesiogiai tiriamų stebėjimo vienetų visuma. Kalbant apie civilinės saugos pratybas ir treniruotes, tai šiuo atveju labai sudėtinga nustatyti tikslų populiacijos elementų skaičių, t.y. nustatyti kiek buvo atlikta cs pratybų ir treniruočių pasirinktu laikotarpiu – nuo 2007 iki 2010 mm.

Kalbant apie ekstremalias situacijas, tai šiuo atveju buvo pasirinktas laikotarpis 2005-2010 mm. Iš statistikos nustatytas bendras populiacijos elementų (ekstremalių situacijų) skaičius – 35. Iš viso išanalizuota 14 ekstremalių situacijų, taigi imtis procentaliai sudaro 40%.

Tyrimo metodų pasirinkimas

Tyrimo tikslui įgyvendinti pasirinkti kokybiniai tyrimo metodai, nes jie leidžia lanksčiai analizuoti tam tikrus procesus, veiklą iš įvairių pozicijų, taikant vienokius ar kitokius teorinius kriterijus. Pasak Kardelio (2005), kokybinės analizės rezultatas – priežastinių ryšių nustatymas, t.y. ryšiai tarp reiškinių ir jų lemenčių veiksnių. Be to tyrimo metodų pasirinkimą nulėmė per žvalgybinį interviu gauta informacija bei surinktų duomenų pobūdis.

Dokumentų turinio analizė

Dokumentų turinio analizės metodas pasirinktas todėl, kad tai yra lengviausias būdas surinkti įvairių duomenų apie civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos procesą, jo požymius bei reiškinius. Tačiau daug svarbiau turinio analizėje yra ne tik duomenų rinkimas, bet ir jų teisingas interpretavimas, remiantis tam tikrais kriterijais. Pavyzdžiui, Kardelio knygoje (2005) pateikiami penki Hodder pasiūlyti duomenų interpretacijos kriterijai:

1. Vidinis suderinamumas;
2. Išorinis suderinamumas;

3. Duomenų ir teorijos atitikmuo;
4. Teorinis prielaidų pasitvirtinimas;
5. Tiesos vertinimas.

Kad būtų galima teisingai interpretuoti gautus duomenis ir visapusiškai apibūdinti tyrimo objektą, suformulavau tam tikrus dokumentuose turimos medžiagos interpretavimo mišrius kriterijus, taip pat tyrimo klausimus, į kuriuos atsakius būtų galima padaryti pagrįstas išvadas apie civilinės saugos sistemos subjektų sąveiką.

Duomenų interpretavimo kriterijai:

1. Išorinė interpretacija. Interpretuojant duomenis atsižvelgiama į mokslinės literatūros teorinės analizės, taip pat ir teisės aktų, reglamentuojančių sąveikos organizavimą Lietuvoje, aspektus.
2. Teorinių prielaidų pasitvirtinimas, t.y. tyrimo hipotezės patikrinimas;
3. Duomenų ryšių nustatymas ir palyginimas;
4. Atsakyti į tyrimo klausimus.

Kad būtų galima lengviau ir paprasčiau analizuoti, grupuoti bei vertinti duomenis, paruoštos dvi lentelės (žr. 1 ir 2 lent.). Pirmoji paruošta civilinės saugos įvairių lygių pratyboms bei treniruotėms vertinti, antroji – ekstremalioms situacijoms, ekstremaliems įvykiams bei incidentams. Lentelėse pateikti klausimai yra praktiškai identiški, tik tai skyriasi tuo, kad vienoje lentelėje pateikiami klausimai susiję su ataskaitų turiniu.

Norėdami nustatyti kiek institucijų dalyvauja pratybose ir realiuose incidentuose, buvo parengtas atitinkamas klausimas, kuriame institucijų skaičius skirstomas į grupes: 2, 3-6, 7-10, 11-15, > 15 institucijų.

Klausimas apie keitimąsi informacija apie ekstremalias situacijas bei įvykius parengtas siekiant nustatyti, ar ekstremalių situacijų metu iš tikrųjų yra keičiamasi informacija pagal šiuose teisės aktuose nustatytą tvarką:

- Informacijos apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliają situaciją perdavimo tvarkos aprašas (Valstybės žinios, 2010-11-06, Nr. 130-6680);
- Keitimosi informacija apie įvykį, ekstremalųjį įvykį ar ekstremaliają situaciją tvarkos aprašas (Žin., 2010, Nr.94-4963).

Klausimu apie sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų panaudojimas likviduojant ekstremalias situacijas, įvykius bei incidentus siekiama išsiaiškinti, ar situacijų metu naudojamos ekstremalių situacijų valdymo planais, parengties ekstremalioms situacijoms planais, sąveikos planais, bendradarbiavimo sutartimis ir kitais planais, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai nustato subjektų sąveiką.

Norėdami nustatyti, ar aukščiau minėtuose planuose pasitaiko problemų ar/ir neatitikimų planuose numatitiems reikalavimams, parengtas atitinkamas klausimas.

Į lentelę įtrauktas klausimas apie neigiamos (nesavalaikės) sąveikos organizavimą, kurio esmė yra ta, kad analizuojamoje literatūroje atkreipti dėmesį į visus pasitaikančius su sąveika susijusius atvejus bei nesutarimus tarp institucijų.

Atsakius į klausimą apie užduočių paskirstymo tikslumą tarp institucijų, siekiama nustatyti, ar įvykiuose dalyvaujančios institucijos kviečiamos vykdyti tam tikras jų kompetenciją atitinkančias bei tikslias užduotis.

Kriterijus susijęs su operatyvaus ryšio organizavimu skirtas tam, kad būtų galima nustatyti, ar įvykiuose buvo naudojamas radio, telefono ryšys, kuris dažniausia yra naudojamas sukūrus operatyvų incidento likvidavimo arba darbų koordinavimo štabus. Taip pat siekiama išsiaiškinti operatyvaus ryšio neužtikrinimo priežastis, kurios yra sugrupuotos į keturias kategorijas:

Aplinkos – ryšio nebuvimas dėl aplinkos, vietovės, pastatų, statinių ypatybių;

Techninės – dėl priežasčių susijusių su ryšio priemonių techninėmis charakteristikomis, akumuliatorių išsikrovimais, gedimais.

Žmogiškasis faktorius – klaidingas ryšio vedimo schemas pasirinkimas, tinkamų kanalų nenusistatymas, nemokėjimas naudotis ryšio priemonėmis ir kt.

Kitos priežastys – visos kitos priežastys, neįeinančios į pirmas tris kategorijas.

Giluminis interviu - tai ilgai trunkantis interviu, kai respondentui pateikiami atviro tipo klausimai. Dažniausiai pokalbis vyksta „vienas su vienu“. Giluminio interviu pagrindinį bruožą galima apibūdinti kaip vengimą interviuotojui vienaip ar kitaip veikti respondento atsakymus. Jam reikia suteikti galimybę kalbėti laisvai ir spontaniškai (Kokybiniai tyrimai, 2010). Interviuotojo vaidmuo čia pasireiškia kaip gebėjimas sumaniai stimuliuoti respondento atsakymus į nustatytus klausimus, nesilaikant kokio nors eilės fiksavimo griežtumo (Kedaitienė, 2008).

Interviu klausimai suformuluoti išnarinėjus teorinę mokslinę literatūrą, teisės aktus reglamentuojančius sąveikos organizavimą, ir atsižvelgus į dokumentų turinio analizės metu gautus duomenis.

Interviu klausimais siekiama detalizuoti, apjungti, apibendrinti per pirmąjį etapą gautą informaciją, taip pat papildyti atsakymus į tuos klausimus, į kuriuos nebuvo pakankamai išsamiai atsakyta, arba gautų duomenų nepakanka pagrįstoms išvadoms padaryti. Taip pat interviu paskirtis yra patikrinti ir palyginti dokumentų turinio analizės metu gautus duomenis, nes tyrime panaudojus tik tai vieną tyrimo metodą, surinkti duomenys gali ne visai tiksliai atspindėti realią situaciją.

Interviu metu buvo naudojami apibendrinti klausimai su laisvai formuluojamais atsakymais. Klausimai buvo suskirstyti į keturis blokus:

1. **Keitimasis informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį tarp subjektų.**

Ar visais atvejais keitimasis informacija vyksta remiantis Keitimosi informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį tvarkos aprašu? Jeigu ne, tai kodėl? Kokie šio aprašo reikalavimai nėra vykdomi? Kiti informacijos perdavimo trūkumai bei pažeidimai.

2. **Sudarytų sąveikos (valdymo, parengties ekstremaliom situacijom ir kitų bendradarbiavimo sutarčių) planų įtaka ekstremalios situacijos likvidavimui. Planų veiksmingumas.**

Ar minėti planai padeda užtikrinti greitesnę ekstremalių situacijų likvidavimą? Ar sąveikos planuose numatytos priemonės iš tikrųjų yra vykdomos? (jų kriterijai). Jeigu nevykdomos, tai kodėl? Planuose nustatyti trūkumai.

3. **Neigiamos sąveikos pavyzdžiai.**

Kokių atvejų, susijusių su sąveika, pasitaiko likviduojant realius įvykius? Jų charakteristika. Priežastys.

4. **Operatyvaus ryšio organizavimas įvykio vietose.**

Būtinumas organizuoti ryšį, jo svarba. Ryšio priemonės. Ryšio patikimumas. Ryšio neužtikrinimo atvejai. Priežastys.

Respondentų pasirinkimas

Iš viso interviu atrinkti 3 specialistai. Jie buvo pasirinkti atsižvelgiant į darbo pobūdį ir praktinę patirtį dalyvaujant realių ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų likvidavime. Buvo kalbėtasi su Vilniaus apskrities priešgaisrinės gelbėjimo valdybos Operacinio vadovavimo skyriaus pareigūnu (Respondentas Nr. 2), kuriam ne kartą, atliekant operacijos vadovo vaidmenį, teko dalyvauti likviduojant įvairius incidentus taip pat dalyvauti operatyvaus incidentų likvidavimo štabo veikloje, bendradarbiauti su kitomis civilinės saugos sistemos institucijomis bei pajėgomis. Taip pat kalbėtasi ir su aukštesnio lygmens Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento pareigūnu (Respondentas Nr. 1), kuris dalyvavo likviduojant įvairias ekstremalias situacijas PAGD prie VRM Operacijų centro Pajėgų valdymo grupės (Mobilioji pajėgų koordinavimo grupė) sudėtyje, kurios viena iš pagrindinių funkcijų yra “talkinti gelbėjimo darbų vadovui koordinuoti civilinės saugos sistemos institucijų ir PGP veiksmus įvykio, ekstremaliojo įvykio ar ekstremaliosios situacijos vietoje“ (PAGD prie VRM Operacijų centro nuostatai, 2011). Kitaip tariant, grupė atsidūria pačiame koordinavimo veiksmų centre. Dėl klausimo apie keitimąsi informacija kalbėtasi su PAGD prie VRM Civilinės saugos valdybos Situacijų koordinavimo skyriaus specialistu (Respondentas Nr. 3).

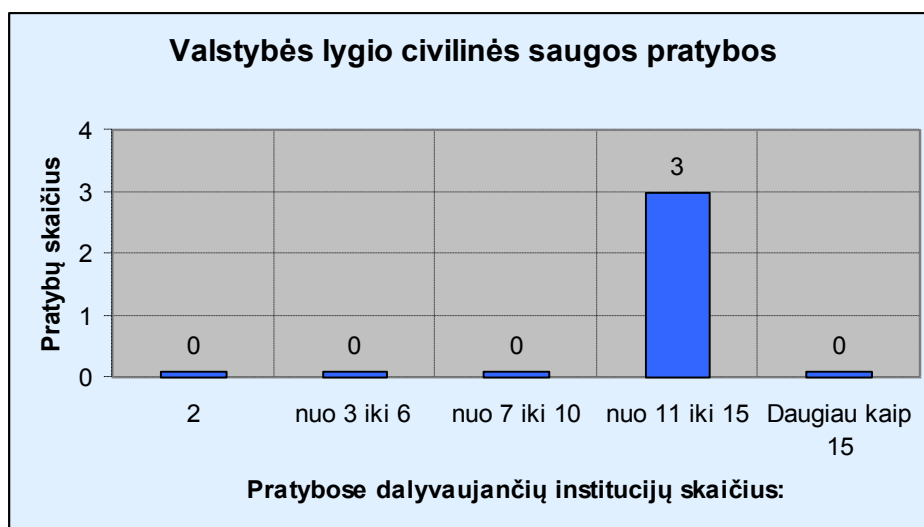
2.3. Sąveikos per civilinės saugos pratybas ir treniruotes vertinimas

1 lentelė. Civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitų vertinimas

Grupės	Vertinimo kriterijai	Valstybės lygio civilinės saugos pratybų ataskaitos	Savivaldybės lygio civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitos	Kitos civilinės saugos subjektų pratybų ir treniruočių ataskaitos
Bendrieji ataskaitų duomenys	Ataskaitų skaičius	3	14	51
	Ataskaitų apimtis su priedais, psl.:			
	1-5	1	13	2
	6-10	1	1	36
	11-15	1		13
	Ataskaitų, turinčių informacijos apie sąveiką, skaičius	3	14	40
	Procentais, %	100%	100%	78,4%
	Pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius:			
	2 inst.			7
	3-6 inst.		6	21
	7-10 inst.		8	10
	11-15 inst.	3		2
	Ataskaitų, kurių tikslai ir (ar) uždaviniai numato sąveikos patikrinimą, skaičius			
		3	11	31
	Sąveikos kriterijai	Keitimasis informacija apie ES ir EĮ:		
Taip		3	13	32
Ne			1	8
Sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų panaudojimas likviduojant tariamus ekstremalius įvykius ir situacijas :				
Taip		2	9	25
Ne		1	5	15
Pratybų metu nustatytos sąveikos planuose numatytų priemonių įgyvendinimo problemos				
Nustatyta			2	5
Nenustatyta		3	12	35
Neigiamo (nesavalaikio) sąveikos organizavimo atvejai		2	1	15
Užduočių paskirstymo tarp CS subjektų tikslumas:				
Tikslus		3	14	40
Netikslus				
Operatyvus, radio ryšys įvykio vietoje. Ryšio organizavimas				
Buvo organizuotas		2	2	36
Nebuvo		1	12	4
Nepakankamai užtikrintas ryšys (nastabilus ryšio atvejai, atvejai kuriuose ryšys buvo nestabilus)				
Atvejų skaičius:		1	1	16
Nestabilus ryšio (nepertraukiamo ryšio neužtikrinimo) priežastys:				
Techninės			1	5
Aplinkos	1		4	
Žmogiškasis faktorius			7	
Kita				
Veiklos tobulinimas	Ar numatyta tobulinti ryši ir informacijos perdavimo procedūras?			
	Taip	2	11	10
	Ne	1	3	30
	Ar numatyta tobulinti sąveikos planus?			
	Taip	3	4	5
Ne	0	10	35	

Valstybės lygio civilinės saugos pratybų vertinimas

Valstybės lygio pratybų planai tvirtinami VRM ministro įsakymu trims metams. Šių pratybų ir treniruočių pravedama nedaug – 1-2 per metus. Darbe išanalizuotos trys šio pobūdžio ataskaitos. Visos jos turi tam tikros informacijos apie sąveiką, t.y. jose aprašomi tokie dalykai kaip: sąveikos planų panaudojimas, ryšio organizavimas, užduočių paskirstymas tarp subjektų ir kt., taip pat kiekvienoje ataskaitoje pratybų uždaviniai numato sąveikos, bendradarbiavimo, veiksmų koordinavimo stiprinimą ar kitokį šio proceso gerinimą. Institucijų, dalyvaujančių pratybose, skaičius svyruoja nuo 11 iki 15 (žr. 15 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

15 pav. Valstybės lygio civilinės saugos pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius.

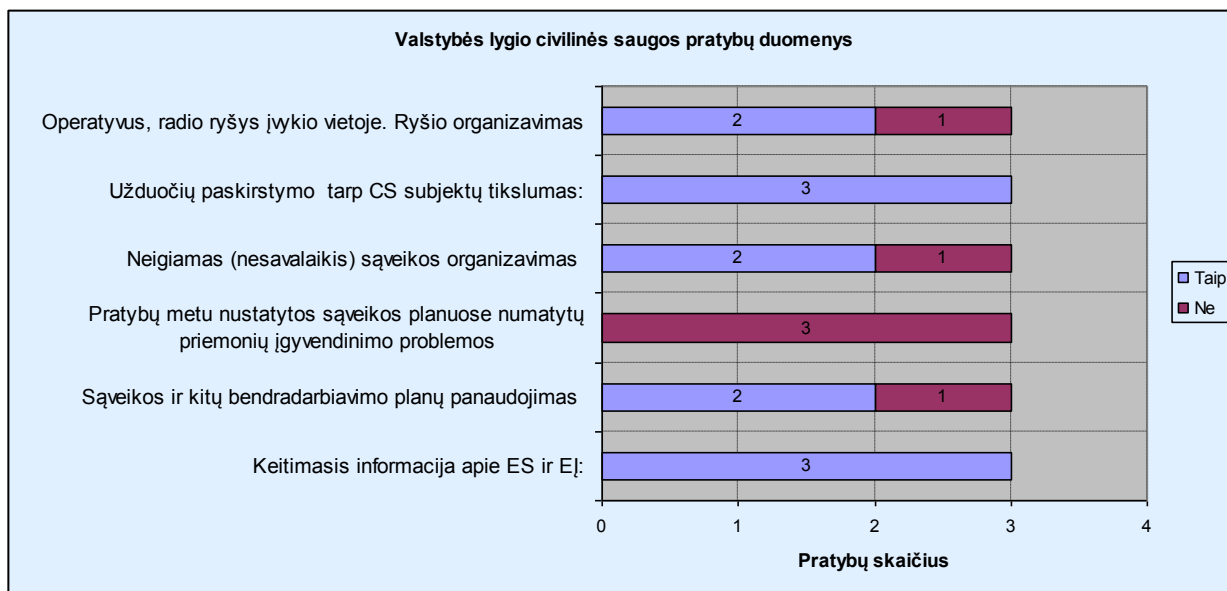
Keitimasis informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį, vadovaujantis VRM ministro patvirtinta tvarka, vykdomas visų trijų pratybų metu. Sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų panaudojimas vyko dviejose pratybose iš trijų. Ataskaitoje konstatuojama, kad „*institucijos, rengdamos sprendimų variantus, nesinaudojo institucijų civilinės saugos parengties ekstremaliosioms situacijomis planais*“. Tačiau šių pratybų ir treniruočių metu, kuriuose buvo naudojami minėti planai, problemų, juos įgyvendinant, nekylo.

Prie neigiamo (nesavalaikio) sąveikos organizavimo priskirtini du atvejai, kurie įvyko treniruotės „Civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos institucijų veiksmai likviduojant teroro akto padarinius masinių kultūros, sporto ar religinių renginių metu“ metu:

1) Institucijoms keičiantis informacija sutrikus elektroninio pašto dėžutės, per kurią buvo gaunama ir perduodama visa informacija, veiklai, nebuvo priimta sprendimo dėl alternatyvaus faksimilinio ir telefoninio ryšio panaudojimo, nors treniruotės organizatoriai tokią galimybę buvo numatę;

2) Nepakankami institucijų ESVC informacijos valdymo gebėjimai: ne visuose ESVC informacija buvo rūšiuojama ir apibendrinama. Kitaip tariant, dėl per didelio informacijos kiekio institucijos nėra pajėgus tinkamai atrūšiuoti ir persiųsti būtiniausių ir svarbiausių informaciją.

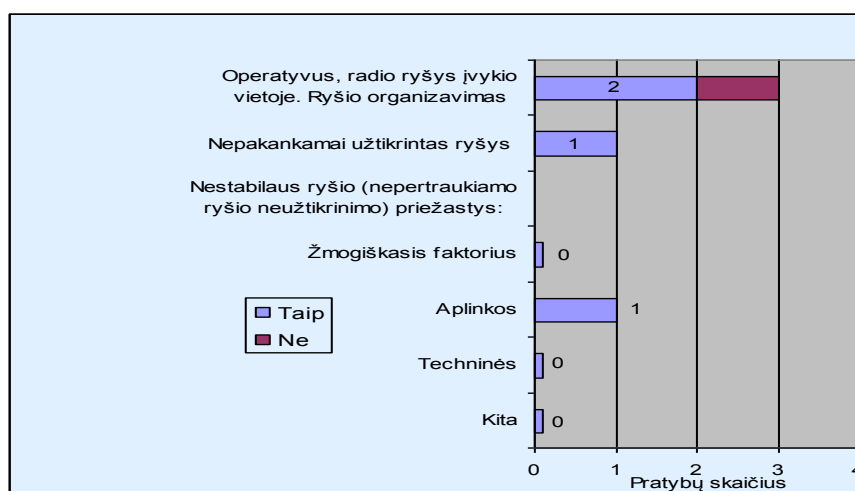
Visose ataskaitose užduočių paskirstymas tarp CS subjektų - tikslus, kadangi pratybų planuose visalaikis yra numatytos dalyvaujančios institucijos ir joms iškeltos užduotys, atitinkančias jų kompetenciją, su kuriomis institucijos susipažįsta iš anksto.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

16 pav. Valstybės lygio civilinės saugos pratybų duomenys

Operatyvus ryšys buvo organizuojamas dviejose pratybose (žr. 17 pav.). O likusiose tam nebuvo būtinumo, kadangi per treniruotę keitimasis informacija vyko elektroniniu paštu. Nepakankamai užtikrinto ryšio atvejis nustatytas tik tai vienas, per pratybas „Perkūno karys“. Ryšio neužtikrinimo priežastis – aplinkos faktorius, nes ataskaitoje konstatuojama, kad „kai kuriuose Nemuno užliejamose teritorijose tarpuose ryšys buvo nestabilus arba jo nebuvo“.

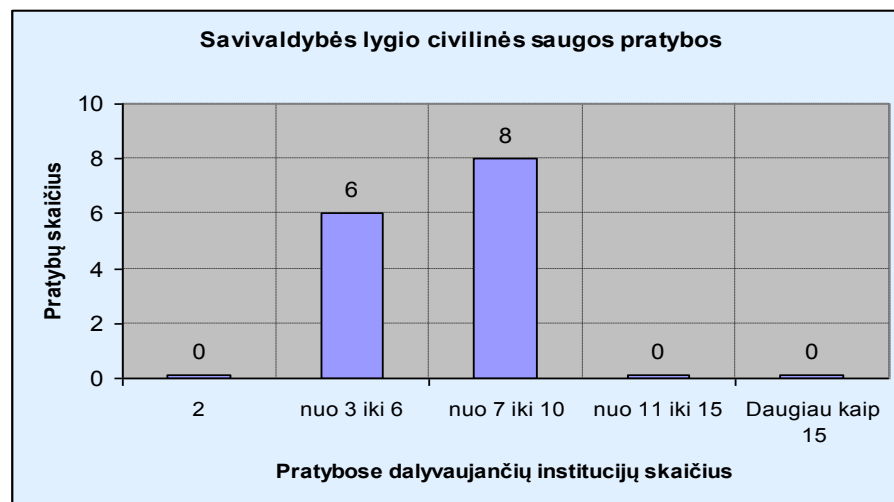
Šaltinis: sudaryta autoriaus

17 pav. Ryšio organizavimas valstybės lygio civilinė saugos pratybose.

Visose trijose ataskaitose, išvadose ir siūlymuose numatyta tobulinti sąveikos, bendradarbiavimo ir kitus planus. Gerinti ryšio ir informacijos perdavimo procedūras siūloma tik tai dviejose ataskaitose.

Savivaldybės lygio civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitų vertinimas

Bendras ataskaitų skaičius 14. Pagal apimtį 93% visų ataskaitų turinį sudaro iki 5 puslapių. Visos jos turi tam tikros informacijos apie sąveiką. 43% atvejų pratybose dalyvavo nuo 3 iki 6 institucijų, 57% - 6 – 9 institucijos (žr. 18 pav.). 11 ataskaitose (78%) pratybų tikslai ar uždaviniai numato sąveikos, bendradarbiavimo, veiksmų koordinavimo stiprinimą ar kitokį šio proceso gerinimą.

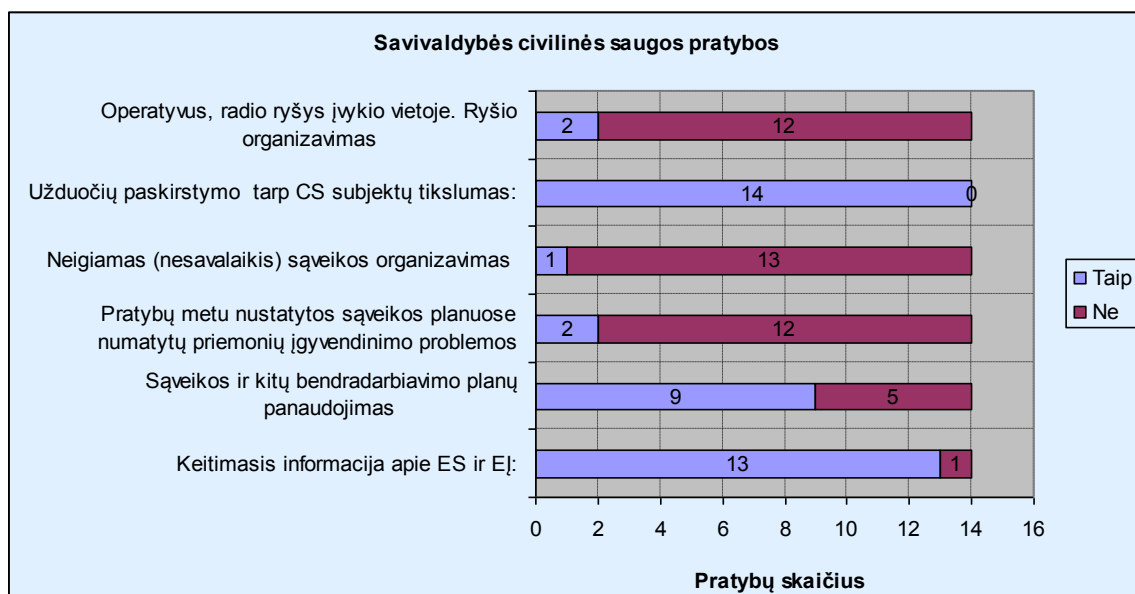

Šaltinis: sudaryta autoriaus

18 pav. Savivaldybės lygio civilinės saugos pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius

Keitimasis informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį vykdytas 93% atvejų. Sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų panaudojimas vyko 64% pratybų, 36% - buvo naudotasi tik tai patybų planais. Pratybų metu sąveikos planuose numatytų priemonių įgyvendinimo problemų nenustatyta. Kiekvienu atveju, kai buvo naudojami planai, viskas vyko sklandžiai pagal numatytą tvarką.

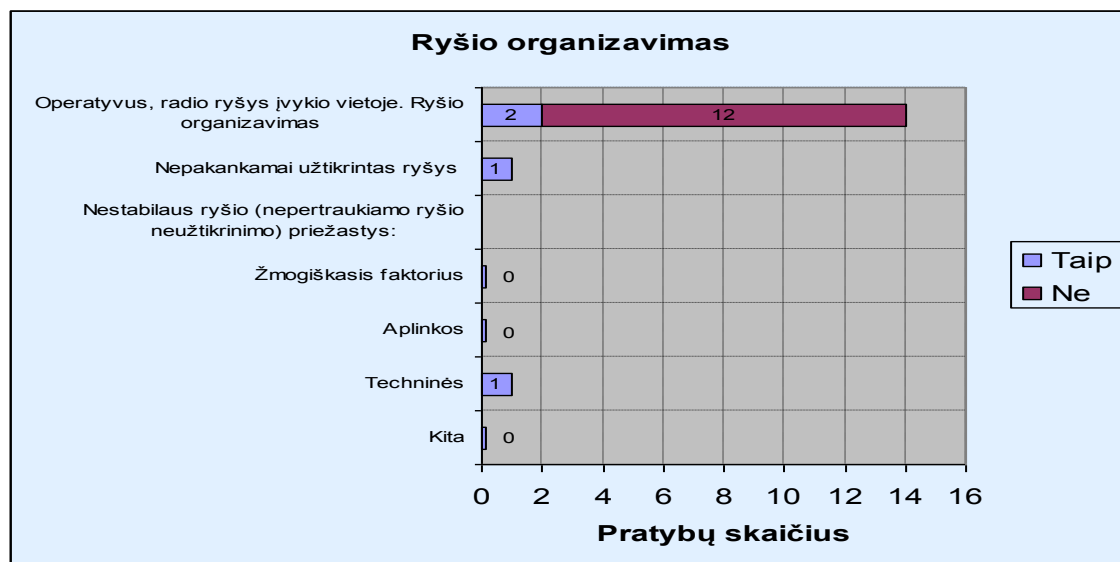
Prie neigiamo (nesavalaikio) sąveikos organizavimo priskirtinas vienas atvejis, įvykęs per pratybas „Šiaulių miesto CS sistemos subjektų (pajėgų ir valdymo institucijų) veiksmai susidarius ekstremaliajai situacijai dėl nevaldomos sporto sirgalių elgsenos (riaušių) vykstant Europos vyrų krepšinio čempionato varžyboms Šiaulių arenoje“ 2011 metais. Pratybų metu organizavus darbų koordinavimo štabą, į jo sudėtį nebuvo įtrauktas saugos tarnybos atstovas, dėl ko buvo apsunkintas ekstremalios situacijos valdymas. Užduotys civilinės saugos subjektams paskirstytos tiksliai (žr. 19 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

19 pav. Savivaldybės lygio civilinės saugos pratybų duomenys

Operatyvus ryšys buvo organizuojamas dviejose pratybose (14%), likusiose 12 (86 %) nėra duomenų apie tai, kad šis ryšys buvo organizuotas, taip pat, minėtose pratybose nebuvo organizuojamas Incidento likvidavimo štabas, kurio viena iš funkcijų yra užtikrinti ryšį tarp civilinės saugos sistemos institucijų, dalyvaujančių incidento likvidavime (žr. 20 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

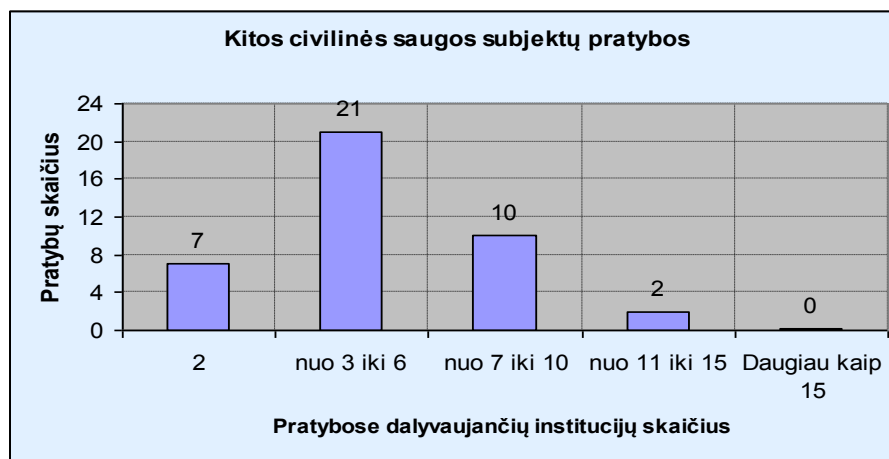
20 pav. Ryšio organizavimas savivaldybės lygio civilinė saugos pratybose

Nepakankamai užtikrinto ryšio atvejis nustatytas tik tai vienas, per pratybas Šiaulių arenoje. Ryšio neužtikrinimo priežastis yra ta, kad analoginio ryšio radio stotelės nepatikimos apsunktų ryšio sąlygų metu.

Vienuolikose ataskaitose (78 %) numatyta tobulinti ryšį ir informacijos perdavimo procedūras. Įvairius bendradarbiavimo planus numatoma gerinti tik tai 28 % atvejų.

Kitų civilinės saugos subjektų pratybų ir treniruočių ataskaitų vertinimas

Bendras išanalizuotų ataskaitų skaičius 51. Pagal apimtį ataskaitos suskirstytos šitaip: 36 ataskaitos (71 %) turi nuo 6 iki 10 psl.; 13 ataskaitų (25 %) apimtį sudaro 11-15 psl.; 2 ataskaitos (4 %) – iki 5 psl. Iš 51 ataskaitos 40 (78 %) turi informacijos apie sąveiką, arba dėl savo turinio gali būti analizuojamos šiuo požiūriu.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

21 pav. Kitose civilinės saugos pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius

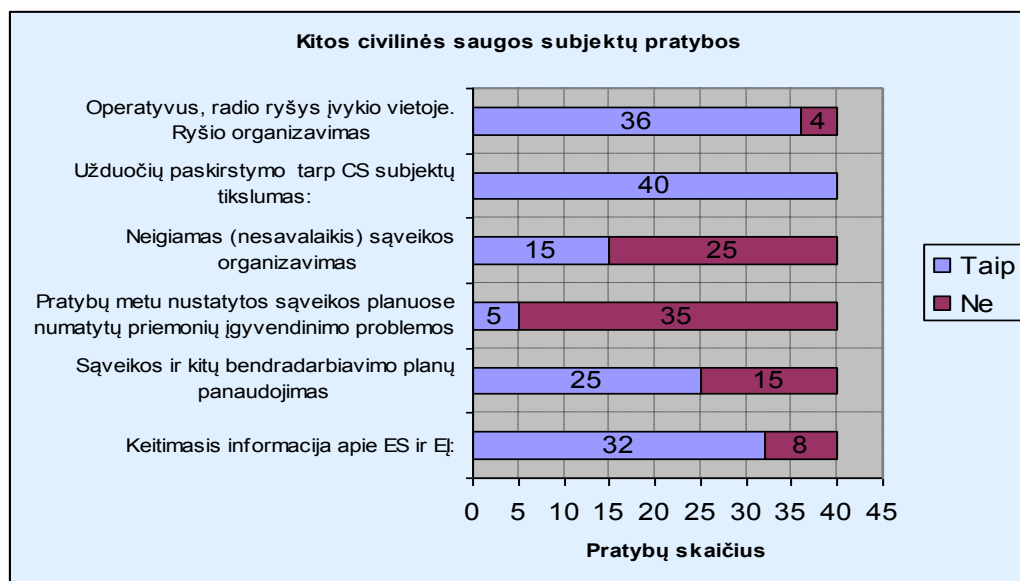
Pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius pasiskirstė šitaip: 21 pratybose (53 %) dalyvavo nuo 3 iki 6 institucijų; 10 sykių (25 %) – nuo 7 iki 10; per 7 pratybas (17 %) dalyvavo tik tai dvi institucijos; didžiausias pratybose dalyvaujančių institucijų skaičius – 11-15 vnt. nustatytas tik tai dviejose ataskaitose (5 %) (žr. 21 pav.). 31 ataskaitose (78%) pratybų tikslai ar uždaviniai numato sąveikos, bendradarbiavimo, veiksmų koordinavimo stiprinimą ar kitokį šio proceso gerinimą.

Keitimasis informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį vykdytas 32 pratybose (80 %). Sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų panaudojimas vyko 25 pratybose (63 %), 37 % atvejų pratybų metu buvo vadovaujamosi pratybų planais.

Pratybų metu sąveikos planuose numatytų priemonių įgyvendinimo problemų nustatyta - 4 ataskaitose (10 %). Pirmas atvejis įvyko per pratybas „Durpynų gaisrų gesinimas“ Šiauliuose 2010 metais. Šios situacijos esmė yra ta, kad Šiaulių miesto savivaldybė su VŠĮ “Žalgirio jachtklubas” yra sudariusi sutartį, kurioje yra numatyta Rėkyvos ežero pakrančių priežiūra ir apsauga, nedidelių gaisrų gesinimas, talkinimas APGV pajėgoms. Pratybos metu išsiaiškinta, kad jachtoms trūksta tam tikro inventoriaus, kad jie galėtų pilnaverčiai atlikti gesinimo darbus ir tuo pačiu įvykdyti sutartyje numatytas funkcijas. Antras atvejis įvyko tų pačių pratybų metu, kai į incidento vietą atvykę

kariuomenės dalyviai pasigedo iš darbų barų vadų instruktažo darbo vietose. Instruktažas numatytas sąveikos plane. Tokio pat pobūdžio įvykis, susijęs su instruktažu, nustatytas per pratybas Paluknių girininkijoje 2007 metais. Dar du atvejai yra panašūs, jų esmė ta, kad specialiosios tarnybos į incidento vietą atvyko per ilgesnį laiko tarpą nei numatyta sąveikos planuose.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

22 pav. Kitų civilinės saugos pratybų duomenys

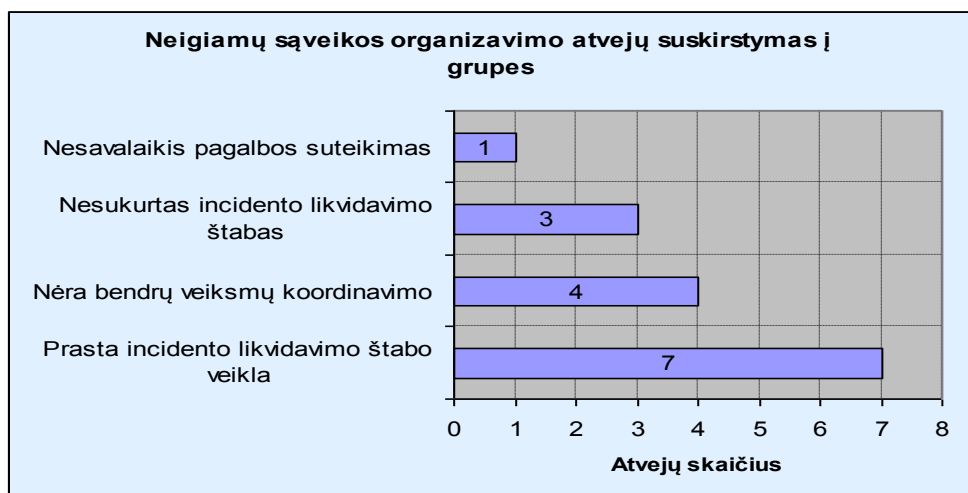
Prie neigiamo (nesavalaikio) sąveikos organizavimo priskirtina 15 atvejų. Juos galima sugrupuoti šitaip (žr. 23 pav.):

7 atvejai yra susiję su prasta incidento likvidavimo štabo veikla, t.y. neįtraukti visų pajėgų atstovai, atstovai štabe nėra tinkamai pasiruošę darbui, pvz. nežino savo pajėgų kiekius, neturi su jais ryšio, dokumentacijos (incidento likvidavimo planų) ir t.t.

4 atvejai, kai apskritai nėra bendrų veiksmų koordinavimo, dalyviai dirba atskirai.

3 atvejai - ILŠ apskritai nebuvo sukurtas.

1 atvejis – pagalba suteikta pavėluotai (per pratybas Paluknių girininkijoje 2007 metais karinių oro pajėgų sraigtasparnis atvyko pavėluotai, kai jau beveik visuose baruose buvo paskelbta lokalizaciją).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

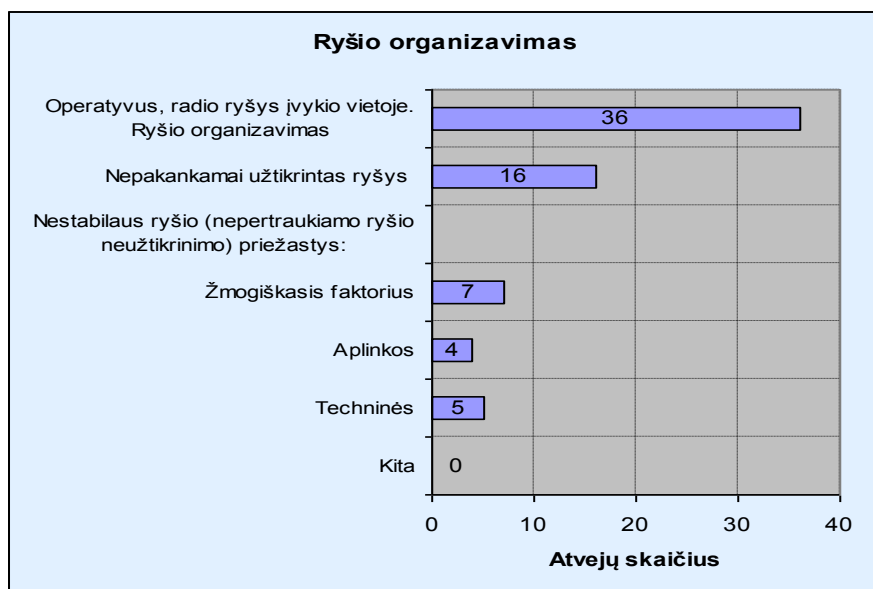
23 pav. Neigiamų sąveikos organizavimo atvejų suskirstymas į grupes

Visose ataskaitose užduočių paskirstymas tarp CS subjektų – tikslus. Operatyvus ryšys buvo organizuojamas 36 pratybose (90 %). Nepakankamai užtikrinto ryšio atvejų nustatyta 16. Priežastis dėl kurių kilo ryšio problemų galima paskirstyti šitaip (žr. 24 pav.):

7 – žmogiškasis faktorius, pvz., įkūrus štabą nenustatyta aiškios ryšio vedimo tvarkos, neteisingos ryšio schemas pasirinkimas, informacijos perdavimas ne tuo kanalu;

5 – techninės, pvz., radio ryšio stotelių elementų išsikrovimas, techninė būklė, antenų gedimai;

4 – aplinkos - laukuose, miškuose, pastatuose dingsta arba trūkinėja ryšys.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

24 pav. Ryšio organizavimas kitose civilinės saugos pratybose

10-ose ataskaitose (25 %) numatyta tobulinti ryšį ir informacijos perdavimo procedūras. Įvairius bendradarbiavimo planus numatoma gerinti tik tai 13 % atvejų.

2.4. Sąveikos ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų metu vertinimas

2 lentelė. Ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų vertinimas

Grupės	Vertinimo kriterijai	Ekstremalios situacijos	Ekstremalūs įvykiai	Incidentai
Bendrieji duomenys	Ekstremalių situacijų ir įvykių skaičius:	14	35	23
	ES ar įvykio pobūdis:			
	Gamtiniai:	5		
	Techniniai	2	8	4
	Ekologiniai	3	2	8
	Socialiniai			
	Kiti	4	25	11
	Įvykiuose dalyvaujančių institucijų skaičius:			
	2 inst.			
	3-6 inst.		30	18
	7-10 inst.	7	5	4
	11-15 inst.	7		1
	> 15 inst.			
Sąveikos kriterijai	Keitimasis informacija apie ES ir EĮ:			
	Taip	14	35	23
	Ne			
	Sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų panaudojimas likviduojant ekstremalias situacijas, įvykius bei incidentus :			
	Taip	14	35	23
	Ne			
	ES metu nustatytos sąveikos planuose numatytų priemonių įgyvendinimo problemos			
	Nustatyta	1		
	Nenustatyta	13	35	23
	Neigiamas (nesavalaikis) sąveikos organizavimas			
	Yra	2	2	
	Nėra	12	33	23
	Užduočių paskirstymo tarp CS subjektų tikslumas:			
	Tikslus	14	35	23
	Netikslus			
	Operatyvus, radio ryšys įvykio vietoje. Ryšio organizavimas			
	Buvo organizuotas	14	23	7
	Nebuvo		12	16
	Nepakankamai užtikrintas ryšys (nestabilaus ryšio atvejai, atvejai kuriuose ryšys buvo nestabilus).			
	Taip	1	4	0
	Ne	13	19	7
Nestabilaus ryšio (nepertraukiamo ryšio neužtikrinimo) priežastys:				
Techninės		1		
Aplinkos	1	3		
Žmogiškasis faktorius				
Kita				

Ekstremalių situacijų vertinimas

Bendras darbe išanalizuotų ekstremalių situacijų skaičius – 14. Remiantis Vyriausybės nutarimu patvirtintais ekstremalių įvykių kriterijais, visas ekstremalias situacijas ir įvykius galima suskirstyti pagal jų pobūdį (žr. 25 pav.):

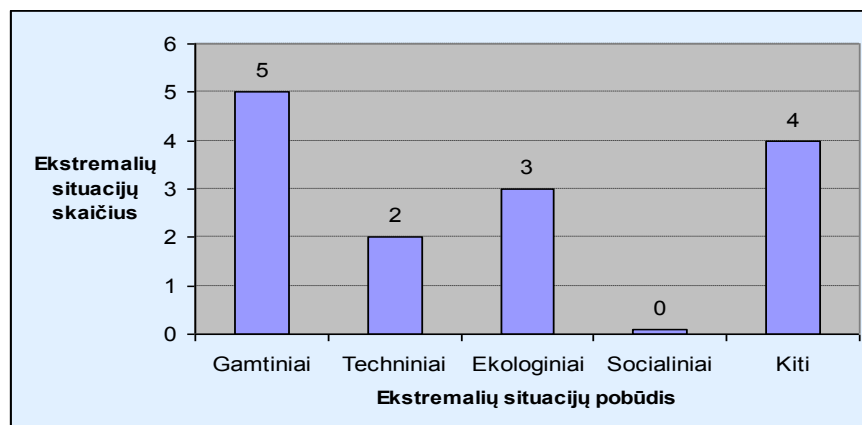
Gamtiniai – 5 (36 %), potviniai, uraganai, kaitra, ypač pavojingos užkrečiamosios ligos ir kt.;

Techniniai – 2 (14 %), avarijos, eismo įvykiai, įvykiai transportuojant pavojingą krovinį, produktotiekio ar kitos pavojingoms medžiagoms transportuoti skirtos infrastruktūros objektų avarijos, įvykiai pramonėje ir kt.;

Ekologiniai – 3 (21 %), vandens, aplinkos užterštumas, tarša naftos produktais ir kt.;

Socialiniai – 0, nesankcionuoti veiksmai, kaimyninės valstybės karinis veiksmas, įvykiai, susiję su nusikalstamąja ir teroristine veikla ir t.t.;

Kiti – 4 (29 %), gaisrai, žmonių sveikatos sutrikimai, psichinės būklės pakitimai, pavojingi radiniai ir kt .

Šaltinis: sudaryta autoriaus

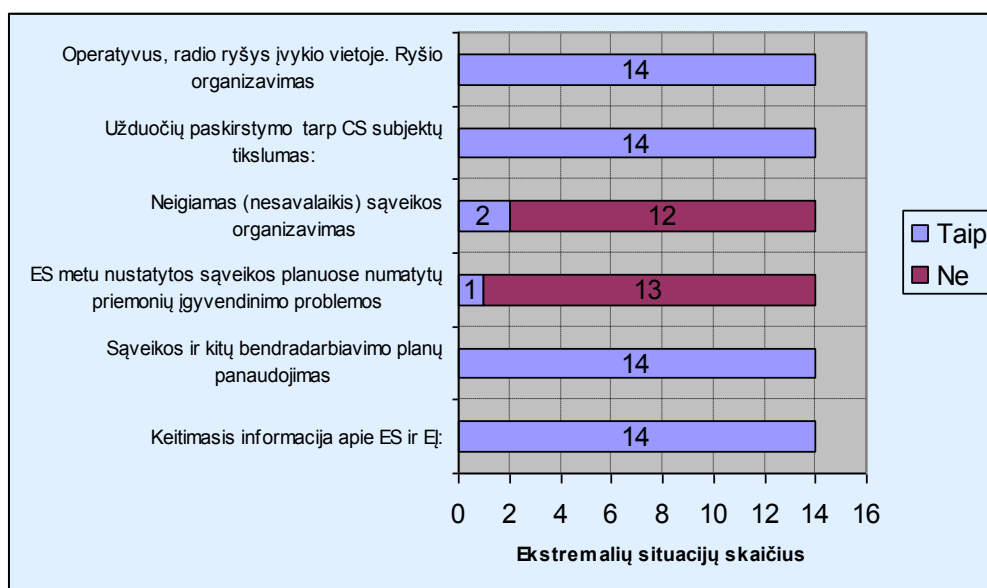
25 pav. Ekstremalių situacijų skaičius ir pobūdis

Ekstremaliose situacijose dalyvaujančių institucijų skaičius pasiskirstė šitaip: 7 situacijose (50 %) dalyvavo nuo 7 iki 10 institucijų; likusiose 7-iose situacijose dalyvavo nuo 10 iki 15 institucijų. Keitimasis informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį vykdytas visose 14 situacijose (100 %) (žr. 26 pav.):.

Sąveikos ir kitais bendradarbiavimo planais naudotasi per visas 14 ekstremalias situacijas. Ekstremalių situacijų metu sąveikos planuose numatytų priemonių įgyvendinimo problemų nustatyta - 1 (7 %).

Prie neigiamo (nesavalaikio) sąveikos organizavimo priskirtini du atvejai (14 %), pirmas įvyko per gaisrą Kuršių Nerijos nacionaliniame parke Smiltynės girininkijoje 2006 metais. Jis yra susijęs su tuo, kad į įvykio vietą neoperatyviai buvo pristatyta pagalbina technika (buldozeriai, traktoriai). Tai įvyko dėl to, kad technika buvo pristatinėjama iš Klaipėdos tiesiai iš statybos aikštės ir transportuojama per Kuršių marias. Antras įvyko per gaisrą Rokiškio rajone Degesynės durpyne, kai pirmą dieną praktiškai užgesintas gaisras, antrą dieną kardinaliai pasikeitus vėjo stiprumui ir kryptims, įsiplieskė su nauja jėga, stiprus gūsingas vėjas nešiojo žarijas dideliu atstumu, gaisras tapo sunkiai kontroliuojamas. Šio gaisro aprašyme konstatuojama, kad „esant tokio tipo gaisrams labai svarbu glaudžiai bendradarbiauti su hidrometeorologine tarnyba, nuolat sekti orų prognozę, numatant

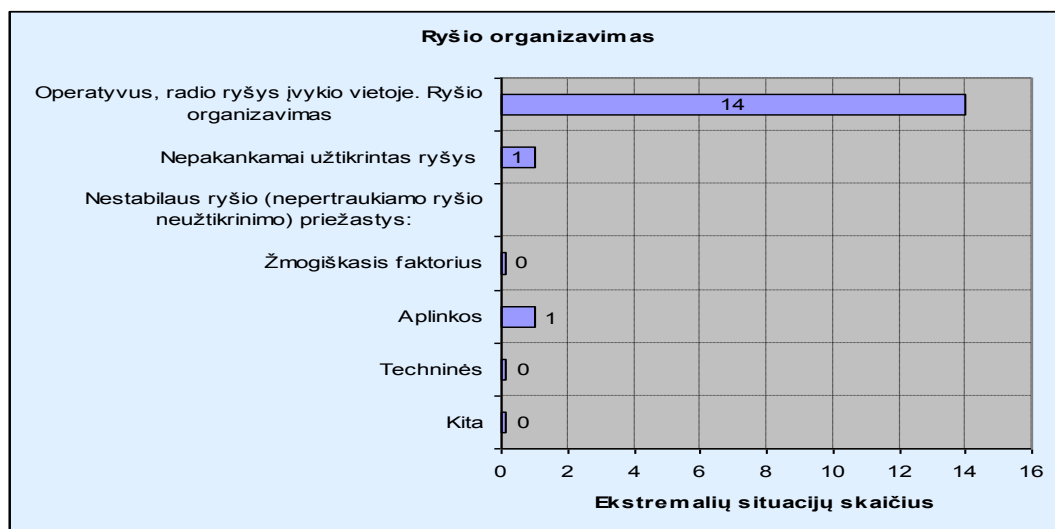
įmanomai blogiausią padėties pasikeitimą“. Darytina išvada, kad su hidrometeorologine tarnyba buvo sąveikaujama nepakankamai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

26 pav. Ekstremalių situacijų duomenys

Visose ekstremaliose situacijose užduočių paskirstymas tarp CS subjektų – tikslus, kadangi į įvykio vietą pajėgos telkiamos turint tam tikras užduotis, kurias, atvykus į vietą, jie papildomai pasitikslina iš darbų vadovo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

27 pav. Ryšio organizavimas ekstremalių situacijų metu

Operatyvus (radio) ryšys buvo organizuojamas visose 14-ose ekstremaliose situacijose (žr. 27 pav.):. Nepakankamai užtikrinto ryšio atvejis nustatytas tik vienas, kuris įvyko jau minėtame gaisre Smiltynėje. Napastovus radio ryšys bei blogas mobilusis telefoninis ryšys buvo dėl vietovės ypatybių.

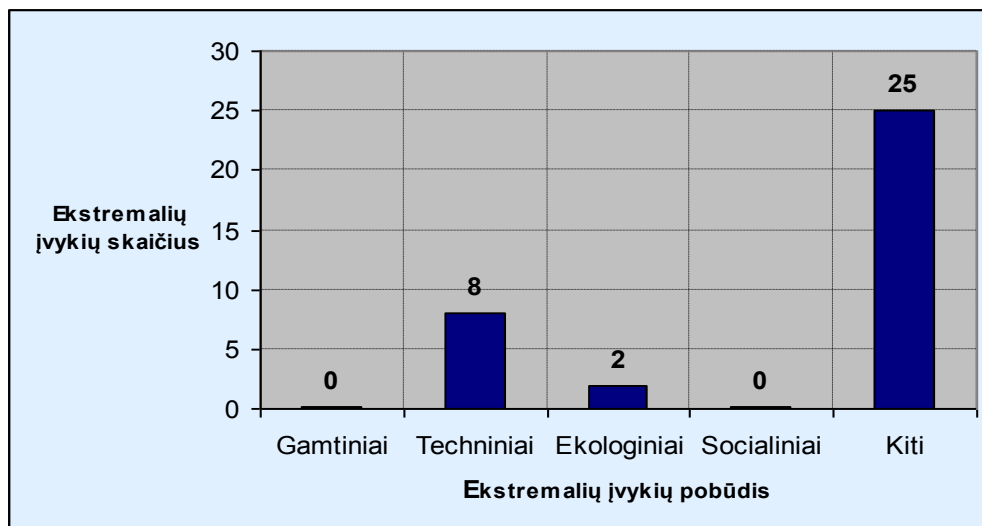
Ekstremalių įvykių vertinimas

Bendras darbe išanalizuotų ekstremalių įvykių skaičius – 35 (žr. 28 pav.). Pagal pobūdį įvykiai skirstomi:

Techninių įvykių – 8 (29 %),

Ekologinių – 2 (6 %),

Kiti – 25 (71 %).

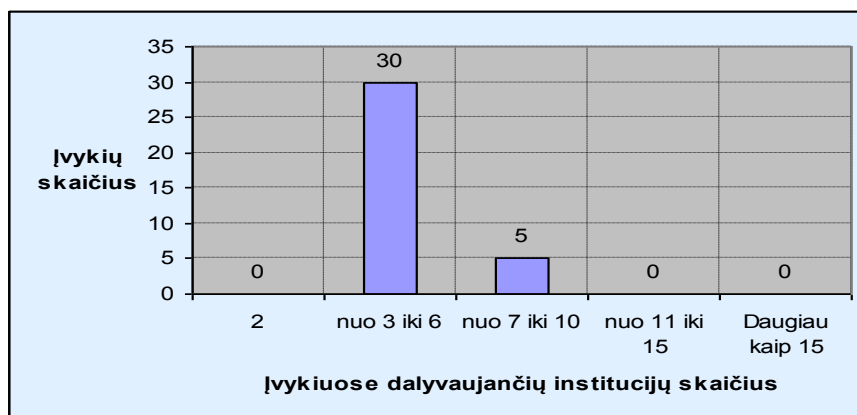

Šaltinis: sudaryta autoriaus

28 pav. Ekstremalių įvykių skaičius ir pobūdis

Ekstremaliuose įvykiuose dalyvaujančių institucijų skaičius pasiskirstė šitaip:

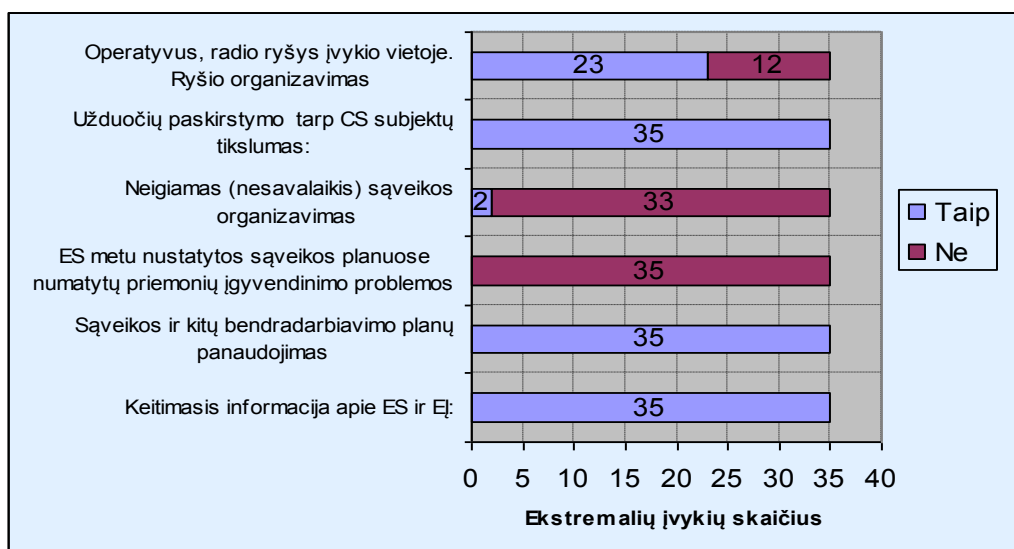
30 įvykiuose (86 %) dalyvavo nuo 3 iki 6 institucijų, likusiuose 5-iuose (14 %) dalyvavo nuo 7 iki 10 institucijų (žr. 29 pav.):. Keitimasis informacija apie ekstremalų įvykių vykdytas visuose 35-iuose įvykiuose (100 %). Sąveikos ir kitais bendradarbiavimo planais naudotasi likviduojant visus įvykius. Problemų dėl sąveikos planuose nustatytų veiksmų nekilo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

29 pav. Ekstremaliuose įvykiuose dalyvaujančių institucijų skaičius

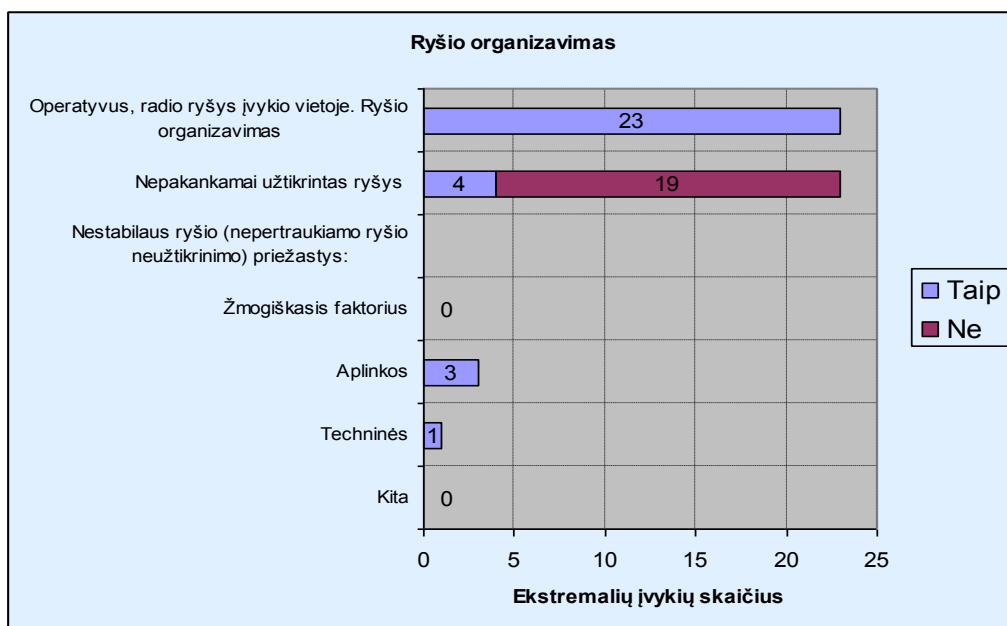
Prie neigiamo (nesavalaikio) sąveikos organizavimo priskirtini du atvejai, pirmas įvyko 2005 m. Kaune, AB „Karigė“ pastate įgriuvus trijų aukštų perdengimui ir stogui, įvykio metu kilo gaisras. Įvykio padariniams likviduoti atsirado poreikis pasitelkti kraną, tai buvo padaryta remiantis „Kauno m. savivaldybės ir AB „Kauno kranai“ bendrų veiksmų likviduojant ekstremalių situacijų pasekmes“ sutartimi, kurioj buvo numatyta, kad „Kauno kranai“ kranas nurodytu adresu į gelbėjimo darbus turi būti išsiųstas praėjus ne ilgiau kaip po 1,5 valandos. Ši sąlyga buvo įvykdyta, tačiau paaiškėjus, kad atvykęs autokranas yra per mažas vykdyti kėlimo darbus, buvo priimtas sprendimas atsiųsti didesnę autokraną, todėl jo atvykimo į incidento vietą laikas užsitęsė iki 4,5 valandos. Antras ekstremalus įvykis, kuris įvyko Jonavos rajone nuo begių nuvažiavus ir užsidegus cisternoms su benzinu, susijęs su reikiamos sąveikos nebuvimu bei informacijos perdavimu tarp dviejų Kauno m. PGT Štabo ir Jonavos raj. PGT valdymo punktų, nes dispečeriai nenusistatė radijo stoties ant Jonavos raj. PGT darbinio kanalo, todėl visiškai nefiksavo informacijos ir nevaldė situacijos.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

30 pav. Ekstremalių įvykių duomenys

Užduotys civilinės saugos subjektams paskirstytos tiksliai. Operatyvus, radio ryšys buvo organizuojamas 23 įvykiuose (66 %), likusiuose 12 (34 %) nebuvo būtinybės organizuoti operatyvų ar radio ryšį, kadangi šie įvykiai yra tokio pobūdžio (rastas sprogmuo, naftos ar kitų aplinką teršiančių produktų išsiliejimas, įvykiai pramonėje, dirvožemio, grunto užterštumas ir kt.), kuriuose nurodymai duodami vietoj ir žodžiu, ir nėra būtina kurti incidento likvidavimo štabą (žr. 31 pav.):.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

31 pav. Ryšio organizavimas ekstremalių įvykių metu

Nepakankamai užtikrinto ryšio atvejų nustatyta 4. Dažniausia ryšys trūkinėja dėl aplinkos ypatybių bei radio stotelių techninių charakteristikų.

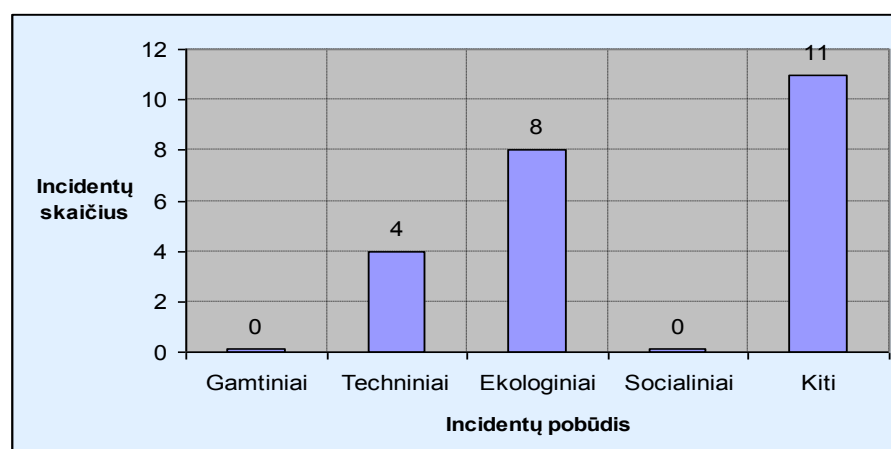
Incidentų vertinimas

Iš viso išanalizuoti 23 incidentai. Jie buvo atrenkami atsižvelgiant į tą sąlygą, kad incidento likvidavime dalyvautų ne mažiau trijų institucijų. Iš esmės didžiojoje dalyje atvejų dalyvavo tik tai civilinės saugos sistemos pajėgos ir ūkio subjektai. Pagal pobūdį incidentai skirstomi (žr. 32 pav.):

Techniniai – 4 (17 %),

Ekologiniai – 8 (35 %)

kiti – 11 (48 %).

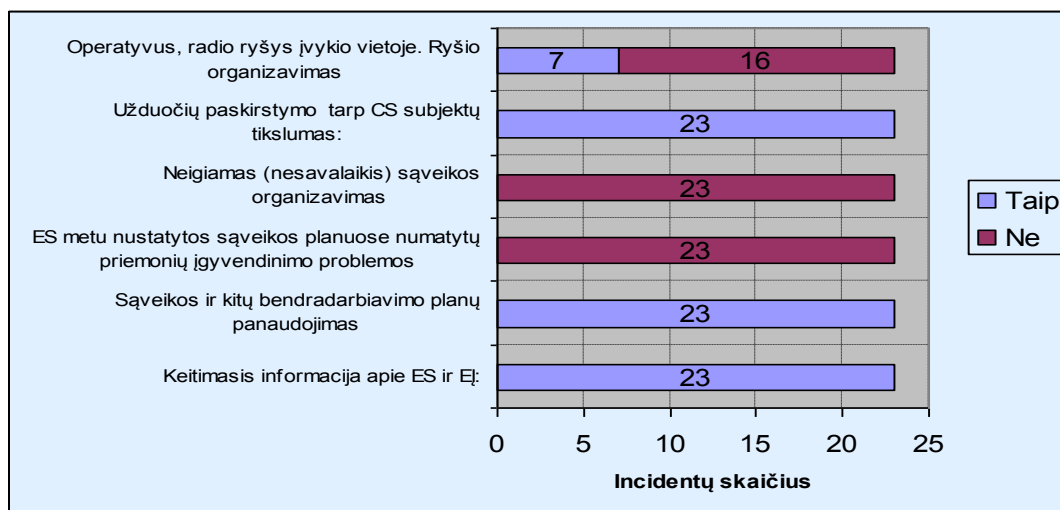
Šaltinis: sudaryta autoriaus

32 pav. Incidentų skaičius ir pobūdis

Incidentuose dalyvaujančių institucijų skaičius pasiskirstė šitaip:

18 incidentuose (78 %) dalyvavo nuo 3 iki 6 institucijų, 4-iose (17 %) dalyvavo nuo 7 iki 10 institucijų, ir viename incidente dalyvavo nuo 11 iki 15 institucijų. Keitimasis informacija apie ekstremalų įvykį vykdytas visuose 23-iose įvykiuose (100 %). Sąveikos ir kitais bendradarbiavimo planais naudotasi likviduojant visus incidentus. Problemų dėl sąveikos planuose nustatytų veiksmų nekilo (žr. 33 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

33 pav. Incidentų duomenys

Neigiamų sąveikos atvejų nenustatyta. Užduotys civilinės saugos subjektams paskirstytos tiksliai. Operatyvus, radio ryšys buvo organizuojamas 7 incidentuose (30 %), likusiuose 16 (70 %) atsižvelgiant į incidentų pobūdį, operatyvaus ryšio organizavimas nebuvo būtinas. Nepakankamai užtikrinto ryšio atvejų nenustatyta.

Giluminio interviu rezultatai

Atlikus pirmąjį tyrimo etapą t.y. išanalizavus įvairių duomenų apie ekstremalias situacijas, įvykius ir incidentus, paaiškėja, kad keitimasis informacija vyksta beveik 100% atvejų. Iš tikrųjų apskričių priešgaisrinių gelbėjimo valdybų struktūrinių padalinių budinčios pamainos ir Bendrojo pagalbos centro struktūrinių padalinių budinčios pamainos pareigūnai, atsakingi už informacijos apie įvykį perdavimą, perduoda informaciją atsižvelgdami į Informacijos apie įvykį, ekstremalų įvykį ar ekstremaliąją situaciją perdavimo tvarkos apraše pateiktą schemą (žr. 10 ir 12 pav.). Kitas dalykas yra tas, kad susidarius ekstremaliajai situacijai, informacija PAGD pateikiama papildomai užpildžius pranešimų formas ES-1, ES-2, ES-3. Šias formas perduoda atsakingosios institucijos bei informacijos teikėjai. Anot Civilinės saugos valdybos Situacijų koordinavimo skyriaus pareigūnų, pasitaiko atvejų, kai savivaldybės, kuriose įvyko ekstremali situacija, vėluoja išsiųsti ES formas ir tai padaro tikrai joms priminus. Tokį informacijos perdavimo tvarkos nesilaikymą galima paaiškinti tuo, kad savivaldybės,

kurios retai susiduria arba apskritai nėra susidūrusios su ekstremaliomis situacijomis, neturi tam tikrų praktinių įgūdžių.

Kas dėl sąveikos, bendradarbiavimo planų ir sutarčių, tai jų panaudojimas iš tikro yra labai paplitęs: planai nuolat sudaromi, atnaujinami, koreguojami. Pagrindinis yra ekstremalių situacijų valdymo planas, kuriame, atlikus rizikos analizę, aprašomos gresiančios ekstremalios situacijos, paskui nustatomi subjektai, institucijos, pajėgos, atsakingi už tam tikros ekstremalios situacijos likvidavimą, ir su jais papildomai sudaromi sutartys, nustatomos funkcijos, pasirašomi sąveikos planai. Labai svarbu turėti pasirašytas sutartys su ūkio subjektais dėl įvairios technikos pasitelkimo, nes jų neturint, pasitelkti technika yra labai sudėtinga, o kartais praktiškai neįmanoma. Tai įvyksta dėl apmokėjimo už išteklių panaudojimą, kadangi, neturint sutarties, neaišku kas ir kaip apmokės už suteiktas paslaugas ne ekstremalios situacijos metu. Šią situaciją galėtų išspręsti trišalės sutartys, t. y. nenustačius ar nesant incidento kaltininko už pasitelktą techniką ir priemones, organizacijų pateiktas sąskaitas apmoka savivaldybė.

Neigiamos sąveikos atvejų pasitaiko labai retai, ir tai nepriklauso nuo ekstremalios situacijos metu dalyvaujančių institucijų skaičiaus. Nebūtinai kuo daugiau subjektų, tuo daugiau klaidų sąveikaujant. Svarbiausia yra tinkamas darbų koordinavimas, tiksliau sakant, tinkamas koordinavimo organo (štabo) veiklos organizavimas, savalaikis užduočių paskirstymas, ryšio organizavimas. Tačiau visiškai be nesusitarimų nebuna, bet visi jie yra derinamojo pobūdžio ir pakankamai greitai išsprendžiami.

Kalbant apie užduočių paskirstymą civilinės saugos sistemos institucijoms, pajėgoms, ūkio subjektams, verta pažymėti, kad savivaldybių ekstremalių situacijų valdymo planuose įvardijami subjektų funkcijos ir uždaviniai kasdienėje veikloje bei funkcijos ir uždaviniai susidarius ekstremaliai situacijai, todėl neaiškumų dėl užduočių nekyla. Tuo labiau kalbant apie pajėgas, tai jiems užduotys papildomai patikslinamos atvykus į įvykio vietą ir prisistačius gelbėjimo darbų vadovui.

Ypatingas dėmesys likviduojant ekstremalias situacijas skiriamas operatyviam radio ir telefono ryšiui. Šis ryšys dažniausia naudojamas incidento likvidavimo arba koordinavimo štabo veikloje, kai į štabą įtraukiami visų ekstremalios situacijos likvidavime dalyvaujantys pajėgų, ūkio subjektų, institucijų atstovai. Kiekvienas iš atstovų su savo padaliniais dažniausia bendrauja naudodamas radio ryšį, kartais, neesant radio ryšio stotelėm arba dėl įvairių priežasčių neveikiant radio ryšiui, kaip alternatyva naudojamosi telefono ryšiu.

Kai būtina organizuoti arba sustiprinti ryšį įvykio vietoje, šiuo klausimu labai gerai pasireiškia sąveika su Lietuvos Kariuomene. LK ryšio vienetai naudojant įvairias turimas priemones (retransliatorius, stiprintuvus ir kt.) užtikrina balsinio (skambučiai į fiksuoto ir judriojo ryšio telefono tinklus) ir duomenų perdavimo ryšio (viešojo interneto) teikimą štabui, kitai civilinės saugos institucijai, taip pat ir tarp jų.

Atvejų, kai ryšys trūkinėja, pasitaiko beveik kiekvienoje ekstremalioje situacijoje, ypač kai incidentai įvyksta atokesnėse vietovėse. Tačiau atvejų, kai ryšio nebuna visiškai, nepasitaiko.

Respondentų atsakymai yra pateikiami 1 priedo lentelėje.

Tyrime, taikant turinio (content) analizės metodiką, išanalizuota 68 įvairių lygių civilinės saugos pratybų ir treniruočių, 72 ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų. Analizė vykdyta atsižvelgiant į tam tikras sąveikos kriterijus, kurie buvo suformuoti atlikus mokslinės literatūros ir teisės aktų analizę. Kriterijai yra šie: keitimasis informacija, sąveikos ir bendradaravimo planų panaudojimas, užduočių paskirstymo tikslumas, operatyvaus ryšio organizavimas, sąveikaujant įvairių neigiamų atvejų buvimo kiekis ir kt.

Paaiškėjo, kad per civilinės saugos pratybas ir treniruotes bei likviduojant įvairius incidentus minėtų kriterijų bendras laikymosi lygis procentaliai yra gan aukštas, o klaidų lygis – žemas: keitimasis informacija – 92 %, sąveikos ir bendradaravimo planų panaudojimas – 82 %, užduočių paskirstymo tikslumas – 100 %, operatyvaus ryšio organizavimas – 65 %; problemos įgyvendinant planus – 7 %, sąveikaujant neigiami atvejai – 19 %, ryšio problemos – 28 %.

Atkreiptinas dėmesys, kad per pratybas ir treniruotes pasitaiko daugiau klaidų sąveikaujant nei ekstremalių situacijų, įvykių ir incidentų metu. Tačiau tai nereikškia, kad realių įvykių metu sąveikos atžvilgiu viskas vyksta idealiai. Tiesiog pratybų paskirtis yra ta, kad būtina stebėti visas klaidas, fiksuoti net pačias mažiausias smulkmenas. Realių įvykių metu viskas kur kas rimčiau, visų pirma stengiamasi lokalizuoti ekstremalios situacijos žydinį, apsaugoti žmones, turtą. Todėl dėmesio smulkioms klaidoms, neturinčioms įtakos incidento likvidavimui, neskiriama, pabrėžiamos tik tai tos klaidos, dėl kurių užsitęsia ar kitaip apsunkinamas operacijos vykdymas. Kitas dalykas yra tas, kad kuo pavojingesnė situacija, tuo rimčiau į ją žiūrima, ir tuo rimtesnės priemonės naudojamos jai likviduoti, tuo tarpu ir sąveikos srityje.

Atlikus interviu, kuris buvo skirtas gautiems duomenims patvirtinti ir papildyti, nustatyta, kad rezultatai, gauti turinio (kontent) analizės metu, yra iš esmės teisingi.

IŠVADOS

1. Civilinės saugos subjektų sąveika yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių ekstremalių situacijų valdymo sėkmę. Sąveika yra vienas iš civilinės saugos sistemos principų, kuris suprantamas kaip suinteresuotų subjektų bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti taikomųjų civilinės saugos priemonių ir veiksmų efektyvumą. Sąveika pasireiškia visose ekstremalių situacijų valdymo fazėse.

2. Pagrindiniai aspektai, sudarantys visapusišką civilinės saugos sistemos subjektų sąveiką yra: keitimasis informacija, sąveikos ir kitų bendradarbiavimo planų sudarymas, kūrimas bei nuolatinis atnaujinimas, operatyvus ryšys, užduočių paskirstymo tikslumas bei visos operacijos sumanymo, veiksmų būdų suvokimas, nuolatinis atliekamų darbų koordinavimas nuo operacijos pradžios iki likvidacijos momento.

3. LR civilinės saugos sistemoje pakanka teisinių pagrindų sąveikai kurti. Įsigaliojus naujam Civilinės saugos įstatymui, sparčiai suaktyvėjo naujų teisės aktų kūrimas bei tvirtinimas, keičiami ir papildomi senos redakcijos poįstatyminiai teisės aktai. Daug dėmesio skiriama sąveikos stiprinimo klausimams, tokiems kaip keitimasis informacija, koordinavimo vienetų – ministerijų, savivaldybių, ūkio subjektų operacijų centrų, darbų koordinavimo štabo veiklų organizavimas, ekstremalių situacijų valdymo planų rengimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad savivaldybių administracijos ir civilinės saugos sistemos pajėgos labai glaudžiai bendradarbiauja civilinės saugos srityje, pasirašydami naujas sutartis ir kurdami bendrus planus.

4. Civilinės saugos pratybose ir treniruotėse, sąveikaujant institucijoms, dažniausia klaidos kyla dėl incidento likvidavimo štabo neigiamos veiklos (44 %) bei bendrų veiksmų koordinavimo (22 %). Taip pat pasitaiko atvejų, kai nevykdomos tam tikros sąveikos planuose numatytos priemonės (17 %). Problemos, susijusios su ryšio organizavimu, dažniausia kyla dėl žmogiškojo faktoriaus (17 %) bei techninių priežasčių (15 %).

5. Ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų metu, dažniausia klaidos sąveikaujant kyla dėl iš anksto nesuplanuotų (sąveikos planuose nenumatytų) aplinkybių (5 %). Bendradarbiavimo planų panaudojimas bei užduočių paskirstymo tikslumas siekia beveik 100 %. Ir tai nepaisant to, kad ekstremaliose situacijose dalyvauja didžiausias institucijų kiekis – apie 15 vnt. Problemos, susijusios su ryšio organizavimu, dažniausia atsitinka dėl aplinkos faktorių.

6. Pajėgų, ūkio subjektų ir savivaldybių bendradarbiavimo srityje labai svarbu turėti su ūkio subjektais pasirašytas sutartis dėl įvairios technikos pasitelkimo. Neturint tokių sutarčių, pasitelkti techniką yra labai sudėtinga, o kartais praktiškai neįmanoma.

7. Neigiamos sąveikos atvejų, kai sąveikaujant įvairioms institucijoms užsitęsia ar kitaip apsunkinamas operacijos vykdymas, pasitaiko labai retai, ir tai nebūtinai priklauso nuo ekstremalios situacijos metu dalyvaujančių institucijų skaičiaus. Nebūtinai didesnis institucijų skaičius skatina daugiau sąveikos klaidų. Svarbiausia yra tinkamas darbų koordinavimas, tiksliau sakant, tinkamas

koordinavimo organo (štabo) veiklos organizavimas, savalaikis užduočių paskirstymas, ryšio organizavimas.

SIŪLYMAI

1. Tam, kad būtų galima išvengti klaidų, pasitaikančių ekstremalių situacijų metu įgyvendinant sąveikos planuose numatytas priemones, naujai sudarytą ar pakoreguotą planą tikslinga išbandyti per civilinės saugos pratybas ir treniruotes.

2. Ekstremalių situacijų, įvykių ir incidentų metu, siekiant išvengti sunkumų dėl įvairios technikos pasitelkimo, civilinės saugos sistemos pajėgas atstovaujančioms institucijoms bei savivaldybėms rekomenduotina sudaryti trišales sutartis, kuriose nustatoma, kad nenustačius ar nesant incidento kaltininko už pasitelktą techniką ir priemones, organizacijų pateiktas sąskaitas apmoka savivaldybė. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie VRM būtų tikslinga parengti ir pasiūlyti naudoti civilinės saugos subjektams tipinę trišalę sutartį.

3. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie VRM, formuojant civilinės saugos politiką ir organizuojant ekstremalių situacijų prevenciją bei padarinių šalinimą, būtų naudinga stiprinti bendradarbiavimą su aukštosiomis mokyklomis, kad būtų galima intergruoti mokslo įdirbį siekiant tobulinti sąveikos mechanizmus ir procedūras.

4. Siūloma, kad institucijos, rengiančios civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitas, konkrečių ekstremalių situacijų likvidavimo aprašymus, kitus su ekstremaliomis situacijomis susijusius pranešimus, daugiau dėmesio skirtų tarpinstituciniams sąveikos veiksnių analizei. Šią nuostatą būtų tikslinga įtraukti į Civilinės saugos pratybų organizavimo ir vertinimo metodines rekomendacijas.

LITERATŪRA

1. **The International Disaster Database, Centre for Research on the Epidemiology of Disaster – CRED.** <http://www.emdat.be/advanced-search> [žiūrėta 2011 07 30].
2. **Baikštys K., Beinoravičius M., Burneika K., ir kt.** Civilinės saugos pagrindai-Vilnius: Meralas, 1996.
3. **Emergency Control Ministry of Russia.**
http://www.mchs.gov.ru/rc/activity/index.php?rc_id=siberian&ID=138871&spphrase_id=126761
[žiūrėta 2011 04 02].
4. **Quarantelli, E. L.** The Disasters of the 21st Century: a Mixure of New, Old and Mixed Types. – Newark: University of Delaware Disaster Research Center. Preliminary Paper No. 353, 2006.
5. **Drabek, T. E.** Human System Responses to Disaster: An Inventory of Sociological Findings. – New York: Springer-Verlag, 1998.
6. **Neal, David M.**, “Developing Degree Programs in Disaster Management,” International Journal of Mass Emergencies and Disasters 15 (3), 2000.
7. **Federal Emergency Management Agency.**
<http://www.fema.gov/emergency/nims/Glossary.shtm> [žiūrėta 2011 01 20].
8. **Pitrėnaitė B.** Ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumo didinimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S). – Vilnius, 2010. – 315 p.
9. **Pitrėnaitė, B.** Rizikos vertinimas ekstremalių situacijų valdyme // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Šiauliai: ŠU, 2008, Nr.3 (12), p. 231–243.
10. **Pitrėnaitė, B.** Ekstremalių situacijų komunikacija: teoriniai aspektai ir praktika Lietuvoje // Viešojo politika ir administravimas, Vilnius: MRU ir KTU, 2008, Nr. 26, p. 63–71.
11. **Pitrėnaitė, B.** Ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumo didinimas Lietuvoje. // Vadybos mokslas ir studijos - kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai = Management theory and studies for rural business and infrastructure development : mokslo darbai / Lietuvos žemės ūkio universitetas. Ekonomikos ir vadybos fakultetas. [Kauno raj.] : Akademija. ISSN 1822-6760. [T] 19(4), 2009, p. 52-59 : iliustr.
12. **LR Valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita.** Ekstremalių situacijų valdymo organizavimas, 2008.
13. **Safety in emergencies. Basic terms and definitions.** ГОСТ Р 22.0.02-94.
<http://www.pojar.ru/articles/i767.html> [žiūrėta 2011 01 14]
14. **Михайлов Л. Соломин В.** Безопасность жизнедеятельности: Учебник для вузов. 1-е издание, 2007 год, 304 стр., ISBN 5-94723-954-X.
15. **Information Security Risk Assessment. Practices of Leading Organization.** Unites Stades General Accounting Office, 1999.

16. **Willis, H. H., Morral, A. R., Kelly, K. T., and Medby, J. J.** (2005). Estimating Terrorism Risk. MG-288-RC, Centre for Terrorism Risk Management Policy, RAND Corporation, Santa Monica, California.
17. **Fink, S.** Crisis Management: Planning for the Inevitable, 2002.
18. **Надзор и контроль в области защиты от чрезвычайных ситуаций.**
<http://www.arspas.ru/mchs/spravochnik/1/nadzor.php> [žiūrėta 2010 12 20].
19. **Baniulienė R.** Parengties ekstremalioms situacijoms samprata. Nacionalinė ekstremalių situacijų valdymo konferencija, 2008.
20. **Community emergency preparedness : a manual for managers and policy-makers.** World Health Organization, Geneve, 1999.
21. **Ožalinskas, R.** Civilinės saugos mokymas ir jo vaidmuo ekstremalių situacijų valdyme. Nacionalinė ekstremalių situacijų valdymo konferencija, 2008.
22. **Burbulis V., Norbutaitė S.** Rekomendacijos tarnyboms, institucijoms ir istaigoms, dalyvaujančioms likviduojant cheminius, radiacinius ir biologinius incidentus – Vilnius, 2008.
23. **Ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций.**
http://www.arspas.ru/mchs/spravochnik/1/likvid_chs.php [žiūrėta 2010 12 20].
24. **Управление при ликвидации чрезвычайных ситуаций.**
<http://www.arspas.ru/mchs/spravochnik/1/ou.php> [žiūrėta 2010 12 20].
25. **Архипова, Н.** Управление в чрезвычайных ситуациях. Москва: Российский государственный гуманитарный университет, 316 с., 1998.
26. **Lawrence, C., Blanchard, W.** Principles of Emergency Management Supplement, 2007.
27. **Emergency Planning.** <http://www.ccohs.ca/oshanswers/hsprograms/planning.html> [žiūrėta 2011 03 01].
28. **Надточий И. Л., Никулин В.Н.** Организационные и нормативно-правовые основы обеспечения безопасности жизнедеятельности в чрезвычайных и кризисных ситуациях. Томск, 2006.
29. **Организация всестороннего обеспечения сил ГО и РСЧС и взаимодействия между ними в ходе выполнения АСДНР.** Курс лекций.
http://umc.karelia.ru/lecture/12102246299279937/tema_27.html [žiūrėta 2011 05 14]
30. **Мониторинг и прогнозирование чрезвычайных ситуаций.**
<http://www.arspas.ru/mchs/spravochnik/1/monit.php> [žiūrėta 2011 05 14]
31. **The italian civil protection national service, 2005.**
http://www.protezionecivile.gov.it/cms/attach/brochuredpc_eng2.pdf [žiūrėta 2011 04 30]
32. **Thurrock council major emergency response plan.**
http://www.thurrock.gov.uk/safety/pdf/emergency_response_2007.pdf [žiūrėta 2011 04 17].

33. **Ekstremalių situacijų valdymo planai.** <http://www.vpgt.lt/index.php?1596319646> [žiūrėta 2011 05 05].
34. **FEMA's guidelines for state and local emergency plans, Developing and Maintaining State, Territorial, Tribal, and Local Government Emergency Plans, Comprehensive Preparedness Guide 101.**
35. **Lindell, Michael K., Carla S. Prater, and Ronald W. Perry, with contribution by William C. Nicholson.** 2006. Fundamentals of Emergency Management, Electronic Textbook, Federal Emergency Management Agency. <http://training.fema.gov/EMIWeb/edu/fem.asp> [žiūrėta 2011 02 05].
36. **The Recovery Phase of Emergency Management.** Prepared for the Intermodal Freight Transportation Institute (ITFI) University of Memphis. January 2010. <http://www.vanderbilt.edu/vector/research/recoveryphase.pdf> [žiūrėta 2011 01 11].
37. **Kardelis K.** Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex, 2002.
38. **Kokybiniai tyrimai.** http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/rinkos_aplinkos_tyrimai_I/116575.html [žiūrėta 2011 08 10].
39. **Kedaitienė A.** Kokybinių tyrimų samprata ir taikymo kryptys. Paskaitų konspektas. <http://angele.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/03/kokybiniai-tyrimai-konspektas.doc> [žiūrėta 2011 08 10].
40. **Čekanavičius V.; Murauskas G.** Statistika ir jos taikymai I. Vilnius: TEV, 2001.
41. **Civilinės saugos įstatymas,** Valstybės Žinios. 2009, Nr. [159-7207](#).
42. **Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas,** Valstybės Žinios. 2004, Nr. 39-1270.
43. **Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas,** Valstybės Žinios. 2011, Nr. 86-4151.
44. **Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas,** Valstybės Žinios. 2007, Nr. 12-491.
45. **PAGD prie VRM direktoriaus įsakymas “Dėl gaisrų gesinimo ir organizavimo nuostatų patvirtinimo“,** Valstybės Žinios. 2003, Nr. 63-2872.
46. **LR Vyriausybės 2000 m. vasario 1 d. Nr. 109 nutarimas „Dėl Ekstremalių situacijų prevencijos Lietuvos Respublikoje tvarkos patvirtinimo“,** Valstybės Žinios. 2008, Nr. 85-3385 2003, Nr. 63-2872.
47. **LR Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. Nr. 1503 nutarimas „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“,** Valstybės žinios, 2010, Nr. 125-6425.
48. **LR Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. Nr. 742 nutarimas „Dėl Valstybinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais valdymo 2008–2013 metų programos patvirtinimo“,** Valstybės žinios, 2008, Nr. 85-3394.

49. LR Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. Nr. 1212 nutarimas „Dėl Gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinių darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010, Nr. 102-5271.

50. LR Vyriausybės 2010 m. rugsėjo 8 d. Nr. 1295 nutarimas „Dėl Civilinės saugos pratybų organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010, Nr. 107-5537.

51. LR Vyriausybės 2010 m. balandžio 21 d. Nr. 429 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekstremaliųjų situacijų komisijos nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-04-27, Nr. 48-2315.

52. Vidaus reikalų ministro 2007 m. kovo 30 d. Nr. 1V-114 įsakymas „Dėl Keitimosi informacija apie ekstremalią situaciją ar ekstremalų įvykį tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2007-04-07, Nr. 40-1515.

53. Bendradarbiavimo priemonių planai su Lietuvos kariuomene.
http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/archyvas_2643/2011_m._archyvas/2011_-_01_maujienu_archyvas/lietuvos_kariuomene_ir_vidaus_reikalu_ministerijos_padaliniai_pasirase_bendradarbiavimo_priemoniu_planus [žiūrėta 2011 06 16].

54. PAGD prie VRM direktoriaus 2011 m. vasario 23 d. Nr. 1-70 įsakymas „Dėl ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2011-02-26, Nr. 24-1200.

55. PAGD prie VRM direktoriaus ir Lietuvos kariuomenės vado 2009 m. birželio 12 d. Nr. V-589/1-198 įsakymas „Dėl Lietuvos kariuomenės ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos sąveikos ekstremaliųjų situacijų taikos metu atvejais plano patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2009-07-04, Nr. 80-3348.

56. PAGD prie VRM direktoriaus 2011 m. vasario 23 d. Nr. 1-70 įsakymas „Dėl Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. lapkričio 12 d. įsakymo Nr. 1-338 „Dėl Priešgaisrinių gelbėjimo pajėgų išvykimų apskaitos taisyklių, Priešgaisrinių gelbėjimo pajėgų išvykimo kortelės formos ir Informacijos apie incidentus, ekstremalius įvykius ar ekstremalias situacijas perdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“, Valstybės žinios, 2010-11-06, Nr. 130-6680.

57. Vidaus reikalų ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2009 m. gruodžio 24 d. Nr.1V-713/V-1064 įsakymas „Dėl Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, dalyvaujančių likviduojant ekstremalios situacijos padarinius, atsiradusius dėl pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų, funkcijų sąrašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2009-12-30, Nr. 155-7013.

58. Krašto apsaugos ministro, aplinkos ministro ir vidaus reikalų ministro 2009 m. lapkričio 9 d. Nr. V-1044/D1-673/1V-596 įsakymas „Dėl Teršimo incidentų likvidavimo jūros rajone darbų plano patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2009-11-21, Nr. 138-6099.

59. Sveikatos apsaugos ministro 2010 m. balandžio 19 d. Nr. V-303 įsakymas „Dėl Nevyriausybinių organizacijų pasitelkimo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimui užtikrinti krizių ir ekstremaliųjų situacijų atvejais tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-05-13, Nr. 55-2694.

60. Sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 16 d. Nr. V-194 įsakymas „Dėl Priešgaisrinių gelbėjimo įstaigų dalyvavimo teikiant pirmąją ir skubiąją medicinos pagalbą tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-03-23, Nr. 33-1579.

61. PAGD prie VRM direktoriaus 2010 m. balandžio 6 d. Nr. 1-110 įsakymas „Dėl Savivaldybių ekstremaliųjų situacijų komisijų tipinių nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-04-10, Nr. 41-2009.

62. LR Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. Nr. 1213 nutarimas „Dėl Ekstremaliųjų situacijų operacijų centrų sudarymo ir darbo organizavimo tipinės tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-08-28, Nr. 102-5272.

63. PAGD prie VRM direktoriaus 2010 m. rugsėjo 16 d. Nr. 1-266 įsakymas „Dėl Duomenų, reikalingų civilinės saugos uždaviniams vykdyti savivaldybės administracijoje, kaupimo, tvarkymo ir teikimo Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos tvarkos aprašo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-09-21, Nr. 111-5678.

64. PAGD prie VRM direktoriaus 2010 m. balandžio 19 d. Nr. 1-134 įsakymas „Dėl Kriterijų ūkio subjektams ir kitoms įstaigoms, kurių vadovai turi organizuoti ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimą, derinimą ir tvirtinimą, ir ūkio subjektams, kurių vadovai turi sudaryti ekstremaliųjų situacijų operacijų centrą patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-04-22, Nr. 46-2236.

65. PAGD prie VRM direktoriaus 2010 m. sausio 26 d. Nr. 1-25 įsakymas „Dėl apskričių priešgaisrinių gelbėjimo nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2010-01-30, Nr. 12-603.

66. PAGD prie VRM direktoriaus 2011 m. gegužės 16 d. Nr. 1-169 įsakymas „Dėl Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Ekstremaliųjų situacijų operacijų centro nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2011-05-19, Nr. 60-2881.

Blagoderov P. Civilinės saugos sistemos subjektų sąveika likviduojant ekstremalias situacijas Lietuvoje / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. B. Pitrenaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2011. – 82 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta Lietuvos civilinės saugos sistemos subjektų sąveika likviduojant ekstremalias situacijas, nustatytos dažniausiai dėl neigiamos sąveikos kylančios problemos, stipriosios ir silpnosios šio proceso pusės, pateikti siūlymai veiklai gerinti. Darbas susideda iš dviejų skyrių. Pirmajame darbo skyriuje analizuojama mokslinę literatūrą, nustatomi bendrieji sąveikos proceso aspektai, analizuojami ekstremalių situacijų valdymo fazės bei sąveikos svarba kiekvienoje iš jų. Antrajame darbo skyriuje atliekama Lietuvos civilinės saugos sistemos subjektų sąveiką reglamentuojančių teisės aktų analizė, aprašoma, kaip kiekvienas subjektas teisinėmis priemonėmis stiprina tarpusavio bendradarbiavimą. Naudojant tam tikrus tyrimo metodus vertinami civilinės saugos pratybos ir treniruotės bei realiai įvykusios ekstremalios situacijos, ekstremalūs įvykiai, incidentai, siekiant nustatyti tikrovišką subjektų sąveiką, taip pat apibrėžiamos pagrindinės problemos ir trūkumai, su kuriais dažniausiai susiduriama įvairių incidentų metu.

Pagrindiniai žodžiai: Ekstremalios situacijos, sąveika, ekstremalių situacijų valdymas, bendradarbiavimas, civilinės saugos sistema, civilinė sauga, ekstremalių situacijų valdymo planas.

Blagoderov P. The Interoperability of Civil Protection System Entities in an Emergency Response in Lithuania / Master's Thesis from Operational Audit. Supervisor Doc. Dr. B. Pitrėnaitė. - Mykolas Romeris University, The Faculty of Politics and Management, 2011. – 82 p.

ANNOTATION

Master's thesis analyzed and evaluated Interoperability of Civil Protection System Entities in an Emergency Response in Lithuania, mainly due to the adverse interaction of problems, strengths and weaknesses of the process side, to provide suggestions to improve the functioning. This thesis consists of two sections. The first section analyzes the work of the scientific literature, sets out the general aspects of the interaction process, analysis of the phase of emergency management and the importance of interaction between each of them. The second section of the thesis done Lithuanian civil protection system interaction between entities of law analysis, describes how each subject by legal means strengthening cooperation between. The use of certain investigative techniques assessment of civil protection exercises and training also real took place in an emergency, extreme events, incidents, entities to establish realistic interaction also defines the main problems and weaknesses, which often face various incidents.

Key words: emergency, interoperability, emergency management, cooperation, civil protection, civil protection system, emergency management plan.

Blagoderov P. Civilinės saugos sistemos subjektų sąveika likviduojant ekstremalias situacijas Lietuvoje / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. B. Pitrenaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2011. – 82 p.

SANTRAUKA

Pasaulyje atsitinka daugybė žmonių gyvybei, sveikatai, jų turtui, gamtai ir aplinkai pavojingų situacijų. Tai žemės drebėjimai, ugnikalnių išsiveržimai, potvyniai, uraganai, teroristiniai aktai, gaisrai, karai. Tam, kad būtų galima užkirsti kelią ekstremalios situacijos sukeltiems padariniams, būtina ekstremalias situacijas valdyti. Ekstremalių situacijų valdymo sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių: prevencijos, stebėsenos, parengties, planavimo priemonių, sąveikos, materialinių techninių išteklių, darbuotojų kvalifikacijos ir kitų. Apie ekstremalių situacijų valdymą apskritai, taip pat apie tam tikrus ESV veiksnius parašyta nemažai darbų. Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes sąveikos procesas Lietuvoje kol kas dar nebuvo tirtas ir analizuotas. Darbo tikslas yra išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos civilinės saugos sistemos subjektų sąveikos planavimą bei jos įgyvendinimą likviduojant ekstremalias situacijas. Šiame darbe analizuojama mokslinė literatūra, susijusi su ekstremalių situacijų valdymu bei sąveika. Taip pat analizuojami LR teisės aktai, siekiant nustatyti, kaip civilinės saugos sistemos subjektai teisinėmis priemonėmis kūrė, stiprina tarpusavio sąveiką. Šio darbo tyrimo dalyje, siekiant nustatyti Lietuvos civilinės saugos sistemos sąveikos ypatumus ekstremalių situacijų metu ir naudojant turinio (content) analizę, vertinami įvairių lygių civilinės saugos pratybų ir treniruočių ataskaitos, taip pat ekstremalios situacijos, ekstremalūs įvykiai bei incidentai. Gautiems duomenims patvirtinti ir papildyti taip pat naudojamas interviu su civilinės saugos sistemos pareigūnais. Atlikus tyrimą nustatyta, kad Lietuvoje pakanka teisinių pagrindų, kuriais remiantis civilinės saugos sistemos subjektai gali kurti tarpusavio sąveiką. Nustatyta, kad daug dėmesio skiriama sąveikos stiprinimo klausimams, tokiems kaip keitimasis informacija, koordinavimo vienetų – ministerijų, savivaldybių, ūkio subjektų, operacijų centrų, darbų koordinavimo štabo veiklų organizavimas, ekstremalių situacijų, taip pat valdymo planų rengimui. Civilinės saugos pratybose ir treniruotėse, sąveikaujant institucijoms, dažniausia klaidos kyla dėl incidento likvidavimo štabo neigiamos veiklos bei bendrų veiksmų koordinavimo. Ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų metu, dažniausia klaidos sąveikaujant kyla dėl nenumatytų, iš anksto nesuplanuotų aplinkybių. Be to nustatyta, kad ekstremalių situacijų metu labai didelę reikšmę turi sąveikos planų dėl technikos pasitelkimo turėjimas bei savalaikis koordinavimo organo organizavimas. Sąveikos sritys, kurias tikslinga pagerinti yra susijusios su naujai sudarytų sąveikos planų išbandymu per civilinės saugos pratybas, taip pat su trišalių sutarčių tarp savivaldybių, ūkio subjektų ir apskričių PGV sudarymu.

SUMMARY

Blagoderov P. The Interoperability of Civil Protection System Entities in an Emergency Response in Lithuania / Master's Thesis from Operational Audit. Supervisor Doc. Dr. B. Pitrėnaitė. - Mykolas Romeris University, The Faculty of Politics and Management, 2011. – 82 p.

The world happens to many people's lives and health, their property, wildlife and the environment to dangerous situations. The earthquakes, volcanic eruptions, floods, hurricanes, terrorist attacks, fires, wars. In order to prevent the consequences of emergencies need for emergency management. Success of emergency management depends on many factors: prevention, monitoring, preparedness, planning tools, interoperability, logistics resources, staff and other. About emergency management as well as a number of emergency management factors is written in many works. Master's thesis theme is of interest because the interaction process in Lithuania has not yet been studied and analyzed. The aim is to analyze and evaluate Lithuania's civil protection system interaction operators planning and its implementation in an emergency response. In this Thesis analyzes the scientific literature relating to emergency management and interaction. Also analyzes the Lithuanian legislation to determine how the system of civil protection entities staged legal means, to strengthen the interactions between. This Thesis was part of the study, towards the Lithuanian civil protection system interaction in emergency and the use of content (content) analysis, assessed at various levels of civil protection exercises and training reports, well as emergency events and incidents. Obtained data confirm and complement is also used interviews with officers civil protection system. The investigation has shown that in Lithuania there are sufficient legislative grounds on which the civil protection system entities can development interoperability. Also established that a lot of focus on building interoperability issues, such as information sharing, coordination units - ministries, municipalities, economic entities, operations centers, and coordination activities of the organization staff, emergency management plans. Civil protection exercises and workouts, the interaction of institutions, the most common error caused by incidents in the negative activities of staff and overall coordination. Emergencies, accidents and incidents, the most common error interaction arises due to unforeseen, of unintentional factors. Established that in extreme situations is very important that the interaction of engineering plans for the mobilization of possession and timely co-ordination agency organization. Interaction domains, which are appropriate to improve with the new plans would test the interoperability of civil protection through the exercises as well as with tripartite contract between municipalities, counties and economic districts fire and rescue board award.

3 lentelė. Respondentų žodinės apklausos rezultatai

Eil. Nr.	Klausimai, pateikti respondentams	Respondentas Nr. 1	Respondentas Nr. 2	Respondentas Nr. 3
1.	<i>Ar visais atvejais keitimasis informacija vyksta remiantis Keitimosi informacija apie ekstremalių situaciją ar ekstremalų įvykį tvarkos aprašu?</i>	Savo praktikoje su kokiomis nors problemomis, susijusiomis su informacijos perdavimu, susidurti neteko. Apskritai kalbant, kas valdo visą informaciją, tas valdo ir visą ekstremalių situaciją.	Iš mano praktikos neteko girdėti, kad buvo kaž kokių nesklaidumų keičiantis informacija. Apskrities PGV darbuotojai atsakingi už informacijos perdavimą bei valdymą tinkamai atlieka savo pareigas.	Iš esmės keitimasis informacija vyksta sklandžiai, pagal nustatytas aprašo reikalavimus. Tačiau pasitaiko trūkumų dėl ES formų siuntimo. Ne visos savivaldybės, kuriose susidarė ekstremali situacija, laiku išsiunčia šias formas. Kartais reikia joms priminti, kad atsiųstų.
2.	<i>Kokią įtaką ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų likvidavimui turi įvairūs bendradarbiavimo, sąveikos planai?</i>	Įvykus ekstremaliai situacijai institucijos visų pirma vadovaujasi ekstremalių situacijų valdymo planu, kuriame aprašyti tam tikri veiksmai, taip pat nustatytos tam tikros institucijos, atsakingos už padarinių šalinimą. Tarp šių institucijų be abejojimo turi būti sudarytos sąveikos susitarimai dėl tam tikrų bendrų veiksmų: technikos pasitelkimo, tarpusavio pagalbos, evakavimo, medžiagų pristatymo ir t.t.	Įvairios specialiosios technikos pasitelkimas iš ūkio subjektų yra labai dažnai pasitaikantis atvejis incidentų metu. Techniką galima pasitelkti tiesiogiai, jeigu pvz. PGV turi pasirašusi sąveikos susitarimus dėl pasitelkimo, arba, jei jo neturi, per savivaldybės civilinės saugos skyrių, esant sąlygai, kad savivaldybė yra pasirašiusi sutartį su ta įmone. Priešingu atveju sulaukti technikos praktiškai neįmanoma. Ir tokių atvejų buvo. Šios problemos esmę sudaro finansiniai dalykai, nes neturint sutarties neaišku kaip ir kada bus apmokėta už technikos panaudojimą, ir nežinia, ar bus apmokėta iš viso. Šį situaciją galėtų pagrįsti trišalės	

			<p>sutartys, t. y. nenustačius ar nesant incidento kaltininko už pasitelktą techniką ir priemones, organizacijų pateiktas sąskaitas apmoka savivaldybė.</p>	
3.	<p><i>Kokių neigiamų atvejų, susijusių su sąveika, pasitaiko likviduojant realius įvykius?</i></p>	<p>Labai retas atvejis, kai dėl sąveikos atsiranda labai didelių neigiamų pasekmių. Ekstremalių situacijų metu kuriamas darbų koordinavimo štabas, į kurio sudėtį įtraukiami visų dalyvaujančių tarnybų, institucijų atstovai. Atstovas esantis štabe turi turėti ryšio priemones, kad galėtų operatyviai perduoti štabo viršininko nurodymus savo padaliniui ir atvirkščiai. Kai šitą schemą yra užtikrinta, tuomet ir dėl sąveikos problemų nekyla. Tačiau negalima teigti, kad visada sąveikos srityje viskas vyksta sklandžiai. Nesutarimų kyla, bet dažniausia jie yra derinamojo, sprendžiamojo pobūdžio.</p>	<p>Kalbant apie problemas, tai jos yra susijusios su įvairių institucijų atstovų įtraukimu į štabą, pvz. objekto, teritorijos, kuriuose įvykio incidentas, atstovų. Nes, jeigu tai įvyko nakties metu, tai nelabai galima operatyviai iškviešti tą žmogų, o pvz. objekto budėtojas arba apsaugos darbuotojas visada gali suteikti visos reikiamos informacijos. Taip pat atsitinka situacijų kai trūksta specialios technikos, kurios pasitelkimas užtrunka daug laiko, arba iš viso neįvyksta dėl sutarčių neturėjimo.</p>	
4.	<p><i>Kokią įtaką ekstremalių situacijų, ekstremalių įvykių ir incidentų likvidavimui turi operatyvaus ryšio organizavimas?</i></p>	<p>Operatyvus ryšys turi labai didelę reikšmę likviduojant ekstremalias situacijas. Kuo greičiau informacija iš įvykio židinio patenka į štabą, tuo greičiau priimami sprendimai ir dėl to mažėja ekstremalios situacijos sukelti nuostoliai. Dažnas atvejis pvz. gėsinant durpynus, potvinių metu, kai ryšys trūkinėja. Taip atsitinka</p>	<p>Incidentų metu turėti ryšį yra labai svarbu, kadangi didėja operatyvumas. Tačiau ne visada incidente dalyvaujantys institucijos turi radio ryšio priemones. Šiuo atveju ryšys gali būti palaikomas mobiliaisiais telefonais. Taip pat telefono ryšys naudojamas kaip alternatyva, kai neveikia ar prastai veikia radio ryšys,</p>	

		<p>dėl radio stočių techninių charakteristikų, vietovės ypatybių. Padėčiai pagerinti prašoma pagalbos iš kariškių, kadangi jie gali savo turima technika (retransliatoriais) sustiprinti ryšio signalą atokesnėse vietovėse. Visi operacijoje dalyvaujantys padaliniai turi palaikyti tarpusavio ryšį, o dėl to kad, kiekvienas padalinis turi skirtingas ryšio priemones ir koduotus kanalus, tai daroma per darbų koordinavimo štabą.</p>	<p>išsikrauna radio stotelių elementai, dėl įvairių gedimų. Jeigu įvykio vietoje sukuriamas Incidento likvidavimo štabas tai šiuo atveju į štabą įtraukiami visų dalyvaujančių institucijų, civilinės saugos sistemos pajėgų atstovai, ir štabo dokumentacijoje nurodoma, kaip turi būti palaikomas ryšys su jais. Jeigu radio stotimi – nurodomas šaukinis, jeigu telefonu – nurodomas telefono numeris.</p>	
--	--	---	---	--